

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

บทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคคลในชุมชน และผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ตลอดจนผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารร่วมกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อนำไปสู่ผลสรุปและตอบคำถามการวิจัย โดยจะนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับ ลักษณะเบื้องต้นของพื้นที่ศึกษาเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในพื้นที่ ชุมชนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตั้งแต่อดีต 5-10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ระดับการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน แนวคิดของชุมชนเชิงเศรษฐกิจและสังคมในการจัดการทรัพยากร ความเกี่ยวข้องของแนวคิดและแรงผลักดันจากภายนอกต่อการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ ปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากร และปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ ชุมชนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

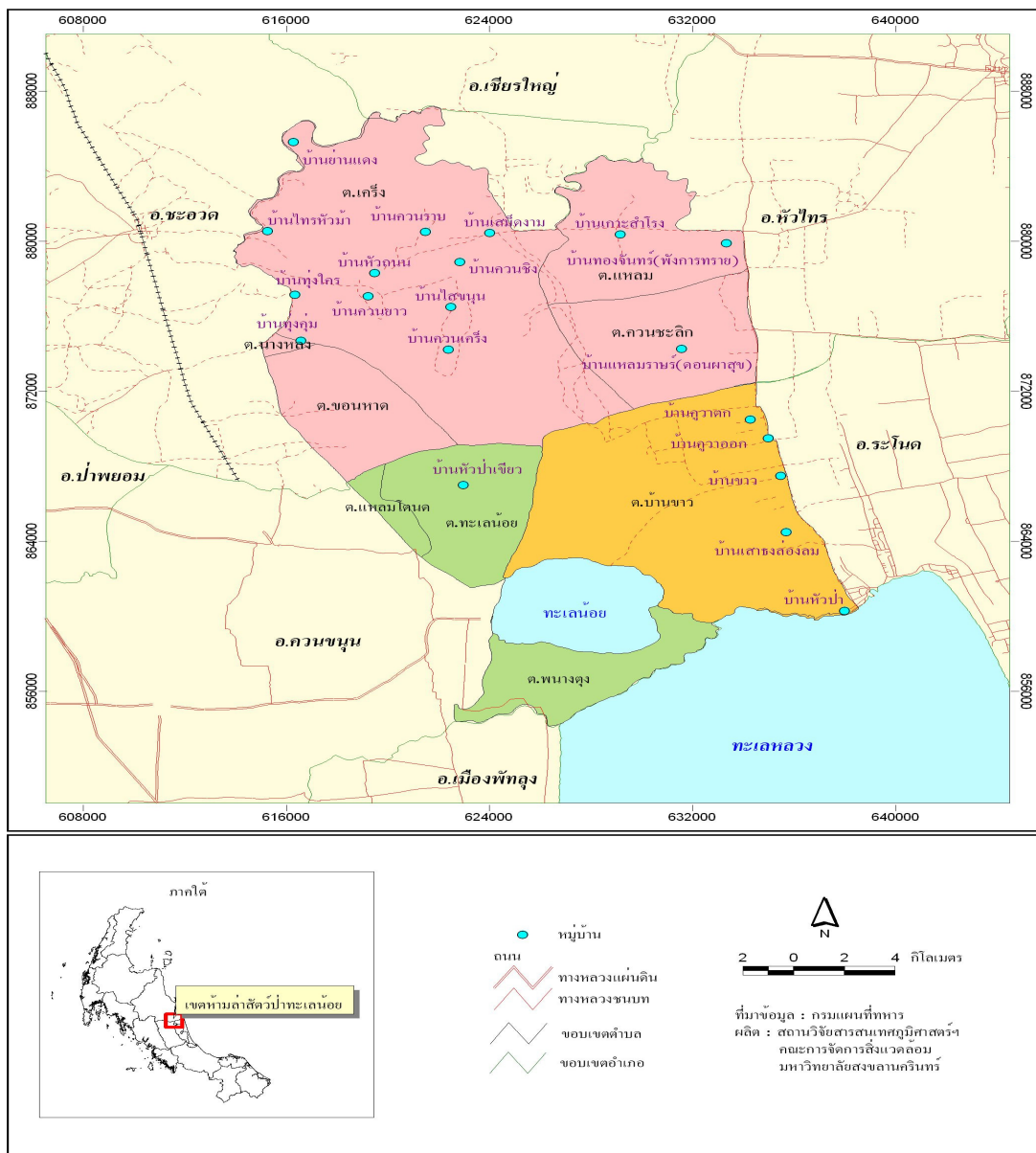
4.1 ลักษณะเบื้องต้นของพื้นที่ศึกษา

4.1.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

พื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของ 3 จังหวัด มีเนื้อที่ 285,625 ไร่ หรือ 457 ตารางกิโลเมตร ประกอบไปด้วย พื้นที่ของจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ 104,375 ไร่ หรือ 167 ตารางกิโลเมตร จังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ 31,250 ไร่ หรือ 50 ตารางกิโลเมตร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเนื้อที่ 150,000 ไร่ หรือ 240 ตารางกิโลเมตร (ดังภาพประกอบ 4.1)

สำหรับในส่วนของทะเลน้อยมีเนื้อที่ 17,500 ไร่ หรือ 28 ตารางกิโลเมตร ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่ต่างๆ คือ (1) ที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ครอบครอง 100,000 ไร่ หรือร้อยละ 35.01 ของเนื้อที่ทั้งหมด (2) ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 3 ป่า คือ ป่าสงวนแห่งชาติคลองยวน ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เนื้อที่ 6,175 ไร่ หรือ 9.88 ตารางกิโลเมตร ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขียว ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เนื้อที่ 5,531 ไร่ หรือ 8.85 ตารางกิโลเมตร ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าบ้านในลุ่ม ป่าบ้านกุ่มแปะ ป่าพรุควนเคื่อง อำเภอลำชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อที่ 19,062.5 ไร่ หรือ 30.5 ตารางกิโลเมตร (รวมเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย) รวม

เนื้อที่ป่าสงวนแห่งชาติ 30,768.5 ไร่ หรือ 49.23 ตาราง กิโลเมตร หรือร้อยละ 10.77 ของเนื้อที่ทั้งหมด (3) ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสงวนสัตว์เลี้ยง 70,000 ไร่ หรือร้อยละ 24.51 ของเนื้อที่ทั้งหมด และ (4) ที่รกร้างว่างเปล่าหรือที่ดินสาธารณะประโยชน์อื่นๆ 84,856.5 ไร่ หรือร้อยละ 29.71 ของเนื้อที่ทั้งหมด (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2542)

ภาพประกอบ 4.1 แสดงสถานที่ตั้งและขนาดของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
ที่มา : สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2546 และกรมการปกครอง, 2547

4.1.2 สภาพพื้นที่โดยทั่วไป

สภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เป็นที่ลุ่ม ประกอบไปด้วยพื้นที่น้ำคือทะเลน้อย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ เป็นแหล่งผลิตอาหารและทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนทะเลน้อยและรอบข้างตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้น ยังประกอบไปด้วยหนอง คลอง บึง ทางน้ำต่างๆ (ดังภาพประกอบและรายละเอียดในภาคผนวก 4.1 และ 4.2)

พื้นที่ป่า จะเป็นลักษณะของทุ่งหญ้า ป่าไม้เสม็ดขาว ป่ากก ป่าปรีอ ป่าราโพ ป่ากระจูด ป่ากระจูดหนู มีน้ำขังตลอดปี จึงมีสภาพเป็นป่าพรุน้ำจืด ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด และพืชน้ำชนิดต่าง ๆ ซึ่งเป็นอาหารของสัตว์ป่าจำพวกนกน้ำ

ลักษณะอากาศของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เนื่องจากจังหวัดพัทลุงตั้งอยู่ในภาคใต้ตอนล่าง จึงมีอุณหภูมิค่อนข้างร้อน และมี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนซึ่งยาวนานกว่าฤดูฝน คือระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - สิงหาคม ส่วนฤดูฝนอยู่ระหว่างเดือน กันยายน - มกราคม

4.1.3 ประวัติและการตั้งถิ่นฐาน

การศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ เป็นการมุ่งเน้นถึงศักยภาพภายในของชุมชนที่มีอยู่ต่อการจัดการดังกล่าว ซึ่งประวัติของพื้นที่เป็นข้อมูลพื้นฐานส่วนหนึ่งที่สะท้อนถึงศักยภาพพื้นฐานของชุมชน ว่ามีทิศทางของการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ไปในลักษณะใด รวมทั้งมุ่งเน้นเกี่ยวกับประวัติของชุมชนต่างๆ รอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติที่เกี่ยวข้องกับวิถีของการใช้และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ดังกล่าวด้วย จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลในพื้นที่ พบว่า ประวัติของชุมชนรอบเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีความเกี่ยวโยงซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ทั้งนี้อาจจะมีการจารึกตามหลักฐานต่างๆ หรือไม่มีการจารึกใดๆ มีแต่เพียงการเล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งประวัติศาสตร์ของชุมชนนั้น ส่วนใหญ่มักจะเป็นประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐาน เป็นลักษณะของประวัติตามลักษณะการปกครอง (ดังรายละเอียดในภาคผนวก 4.3) ความเป็นอยู่ของผู้คน และมักจะมี ความเกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่อยู่เสมอ เช่น การตั้งชื่อสถานที่ต่างๆ หรือแม้แต่ชื่อของชุมชน เป็นต้น สำหรับประวัติดังกล่าวซึ่งเป็นประวัติที่เกี่ยวข้องกับวิถีของการใช้และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ สามารถอธิบายได้ดังนี้

การตั้งถิ่นฐานของผู้คนในสมัยอดีต (ก่อนมีการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย หรือ พ.ศ. 2518) หรือแม้กระทั่งในปัจจุบัน มักคำนึงถึงการพึ่งพาแหล่งทรัพยากรเพื่อความอยู่รอดของชีวิต ที่ใดมีทรัพยากรให้เก็บเกี่ยวได้ ที่แห่งนั้นก็จะเป็นที่หมายสำคัญในการอพยพเข้าไปอยู่

อาศัย ผู้คนในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยก็เช่นกัน จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ซึ่งภาพในอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นสภาพทรัพยากรป่าไม้ อาทิ ป่าเขียว ป่าคลองยวน แม้กระทั่งป่าพรุ สภาพทรัพยากรแหล่งน้ำ อาทิ คลองนางเรียม คลองเครื่อง และลำคลองสายสำคัญๆ ต่างๆ อีกหลายสาย ที่ไหลไปรวมกันบริเวณแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ ที่เรียก “ทะเลน้อย” และไหลต่อไปยังทะเลหลวง ทะเลสาบสงขลา ออกสู่อ่าวไทย ตามลำดับ

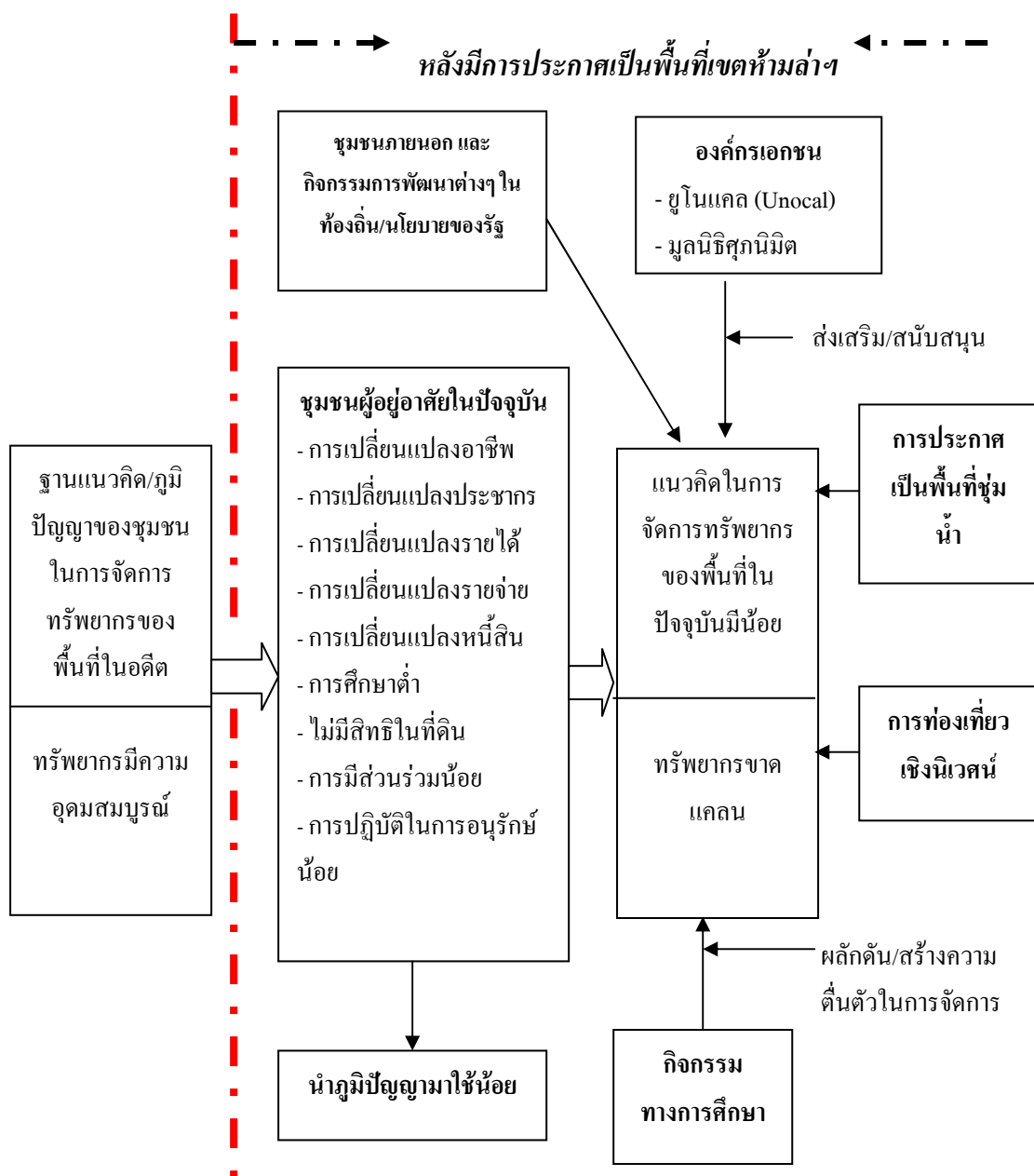
จากสภาพที่กล่าวถึงผู้คนในหลากหลายพื้นที่ที่มีระบบนิเวศน์เชื่อมต่อกัน และเห็นถึงความอยู่รอดของชีวิต ก็อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามบริเวณที่เห็นว่าเหมาะสมต่อวิถีการดำรงชีพของตนเอง อาทิ ผู้คนในชุมชนทะเลน้อย ชุมชนพนางตุง มาจากหลากหลายพื้นที่ทั้งที่อยู่ใกล้ ภายในอำเภอเดียวกันหรือต่างอำเภอในจังหวัดเดียวกัน และจากต่างจังหวัด เช่น จากอำเภอควนขนุน ตะโหนด จังหวัดพัทลุง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา อำเภอหัวไทร อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่รอบแหล่งน้ำทะเลน้อย เพื่อที่จะได้เก็บเกี่ยวทรัพยากรหลักของพื้นที่ นั่นก็คือ ทรัพยากรสัตว์น้ำ ทะเลน้อยจึงเป็นแหล่งประมงที่สำคัญมาตั้งแต่อดีต สำหรับการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในเขตชุมชนเครื่อง ขอดหาด ควนชะลิก แหลม และบ้านขาว มีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยจุดมุ่งหมายหลักของการเข้ามาอาศัยในพื้นที่นั้นเพื่อหาที่อยู่ และแหล่งทำมาหากินให้กับคนในครอบครัวเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม บนความเกี่ยวเนื่องของระบบนิเวศน์ที่กล่าวข้างต้น ทำให้ผู้คนรอบพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีการใช้ทรัพยากรตามความจำเป็นของวิถีชีวิต ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นกับผู้คนในหลายชุมชน อาทิ ชุมชนทะเลน้อย พนางตุง บ้านขาว ควนชะลิก แหลม จะมีการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าไม้บริเวณป่าเขียว ที่มีความสมบูรณ์ไปด้วยพรรณไม้น้อยใหญ่ เพื่อใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัย ใช้สอยต่างๆ นอกจากนั้น ผู้คนรอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีการเข้ามาใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำสำคัญๆ เพื่อเก็บเกี่ยวทรัพยากรสัตว์น้ำ ด้วยเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติ อาทิ ไฟป่า ครั้งสำคัญในปี พ.ศ. 2505 นำท่วมจากवादภัยครั้งสำคัญๆ เช่น ในปี พ.ศ. 2506 ปี พ.ศ. 2518 และปี พ.ศ. 2531 รวมถึงการกระทำของมนุษย์ ทำให้ความสมบูรณ์ของทรัพยากรที่มีในอดีตลดลง มีการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติเกิดขึ้นมากมาย และแทบจะไม่หลงเหลือความอุดมสมบูรณ์ให้เห็นอีกเลย (นัด ภูสาย, สัมภาษณ์ วันที่ 23 ส.ค. 48) จุดวิกฤตของทรัพยากรธรรมชาติสำคัญๆ ที่เกี่ยวเนื่องและพึ่งพาซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นพืช สัตว์ป่า สัตว์น้ำ รวมถึงความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่แห่งนี้ นำมาซึ่งการจัดการอย่างจริงจังของภาครัฐ ดังภาพที่ปรากฏในปัจจุบัน มาตรการต่างๆ ตลอดจนจนถึงขั้นของการควบคุม ถูกนำมาใช้กับพื้นที่ ทำให้เป็นที่มาของการประกาศ “เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย” ตามความสำคัญที่ว่า “ทะเลน้อยเป็นทะเลน้ำจืดที่มีสัตว์ป่าจำพวกนกน้ำอาศัยอยู่ชุกชุมมาก

โดยเฉพาะนกเป็ดน้ำหรือนกเป็ดแดง ถูกรายถูกล่าจนเกือบจะสูญพันธุ์” จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ทำให้ในปี พ.ศ. 2517 กองอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมป่าไม้ ได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปสำรวจเพื่อที่จะอนุรักษ์สัตว์ป่าจำพวกนกน้ำให้สูญพันธุ์ และในปี พ.ศ. 2518 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศให้พื้นที่บริเวณตำบลทะเลน้อย ตำบลพนางสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา และอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 92 ตอนที่ 84 เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2518) ต่อมาประกาศผนวกพื้นที่เพิ่มเติมอีก 2 ครั้ง ตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อ วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 97 ตอนที่ 48 วันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2523) และประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2525 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 99 ตอนที่ 167 วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2525) (กรมป่าไม้, 2548)

4.1.4 แนวคิดของชุมชนเชิงเศรษฐกิจ และสังคม ความเกี่ยวโยงของแนวคิดและแรงผลักดันจากภายนอกต่อการจัดการทรัพยากร

แนวคิดหรือภูมิปัญญาของชุมชนในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่นั้น เป็นข้อมูลในอดีตของชุมชนที่มีส่วนต่อการจัดการทรัพยากร และอาจส่งผลถึงการจัดการทรัพยากรของชุมชนในปัจจุบัน ซึ่งจะมีมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายในชุมชน และแรงผลักดันจากภายนอก (ดังภาพประกอบ 4.2) ในการศึกษาครั้งนี้ จะได้อธิบายถึงความเกี่ยวโยงของแนวคิดของการจัดการในอดีต (ก่อนมีการประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย) นำไปสู่แนวคิดการจัดการทรัพยากรของชุมชนในปัจจุบัน ภายใต้ปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามากระทบทั้งในแง่บวกและลบ

ภาพประกอบ 4.2 ความเกี่ยวข้องของแนวคิดและแรงผลักดันจากภายนอกต่อการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

(1) ฐานแนวคิดและภูมิปัญญาของชุมชนเชิงเศรษฐกิจและสังคมในการจัดการทรัพยากรในอดีต (ก่อนมีการประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย)

ความรู้ที่มีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ การสังเกต และการได้รับถ่ายทอดภูมิปัญญาต่างๆ จากบรรพบุรุษ สามารถดูแลและจัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในตอนนั้น แต่มาในยุคปัจจุบันการจัดการทรัพยากรธรรมชาติส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากชาติตะวันตก เพราะเชื่อว่าเป็นชาติที่พัฒนาแล้ว แต่แนวคิดและวิถีจัดการแบบตะวันตกนั้นปราศจากการเรียนรู้ถึงวิถีภูมิปัญญาเฉพาะของท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ที่มีมิติของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติแบบเพื่ออนาคตและรักษาให้ยั่งยืน ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายอย่างสามารถอธิบายได้ตามหลักวิชาการ และสอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรแต่ละประเภท เช่น ทรัพยากรป่าไม้ ประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ที่ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างพหุพอกิน และเกิดความยั่งยืนในอาชีพ

จากสภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ที่มีสภาพของป่าพรุ ป่าเสม็ด พืชสำคัญที่มีอยู่ในพื้นที่และเป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญให้กับชุมชน ได้แก่ กระจูด คราวเรือนที่มีการใช้ประโยชน์จากกระจูดนั้นมีมากมาย ถือได้ว่าครอบคลุมทั่วบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย แต่มีบางชุมชนเท่านั้นที่เป็นแหล่งวัตถุดิบสำคัญให้กับชุมชนอื่นๆ ได้ใช้ประโยชน์จากกระจูด นั่นก็คือ ชุมชนเคร็ง ซึ่งมีมากที่สุด และมีการจัดการเกี่ยวกับกระจูดตามหลักการของการอนุรักษ์ทรัพยากร นั่นก็คือ การเก็บเกี่ยวพืชกระจูด เป็นการปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ จากรุ่นสู่รุ่น คือการที่จะให้กระจูดเจริญเติบโตอย่างเหมาะสมหลังจากเก็บเกี่ยวแล้วนั้น ที่ถูกต้องควรจะใช้วิธีการถอนต้นกระจูด การถอนจะช่วยให้กระจูดมีไว้ใช้อย่างยั่งยืน กระจูดสามารถงอกใหม่ได้และงอกได้รวดเร็ว และการเลือกกระจูดเพื่อมาใช้งาน ก็จะมีการคัดเลือกอย่างเหมาะสม โดยวางแผนไว้ตั้งแต่ก่อนเก็บกระจูด เป็นต้น (นิต ภูสหาย, สัมภาษณ์วันที่ 23 ส.ค. 2548) ส่วนการเก็บเกี่ยวกระจูดของคนนอกชุมชน ที่มีอาชีพส่งกระจูดไปขายนั้น มักจะใช้วิธีการเกี่ยวด้วยเคียว ทำให้ต้นกระจูดตายได้ง่าย การงอกใหม่มีน้อย และไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควรจะเป็น ที่สำคัญคือ ไม่มีการเก็บเกี่ยวตามความเหมาะสมของการใช้งาน โดยจะเกี่ยวเกี่ยวหมดไม่ว่าต้นเล็กต้นใหญ่

นอกจากพืชกระจูดแล้ว ทรัพยากรป่าไม้ที่สำคัญอีกประเภทหนึ่ง ได้แก่ ไม้เสม็ด ซึ่งมีการจัดการตามหลักการของการอนุรักษ์ทรัพยากรเช่นกัน กล่าวคือ ผู้คนในอดีตที่มีความจำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากไม้เสม็ด หรือ ไม้อื่นๆ ในพื้นที่ จะมีการวางแผนก่อนว่าไม้ที่จะนำมาใช้นั้น เป็นไม้ประเภทไหน ขนาดพอเหมาะกับการใช้งานหรือไม่ เช่น หากมีการสร้างที่อยู่อาศัย จะตัดเฉพาะต้นที่มีขนาดใหญ่ พอเหมาะกับการสร้าง และมีการเว้นระยะวางการตัด ไม้ตัดในบริเวณเดียวกันในคราวละ

มากๆ อย่างไรก็ตาม วิธีการคิดดังกล่าวยังคงมีอยู่ในคนรุ่นหลัง ดังกรณีของชุมชนควนชะลิก ถึงแม้จะมีการควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ชุมชนก็ยังมีการรวมกลุ่มกันเพื่อดูแลรักษา และใช้ประโยชน์จากป่าเสม็ดให้ไปตามกฎระเบียบของชุมชน และตามแนวทางของรัฐ ชุมชนได้นำแนวทางดังกล่าวที่บรรพบุรุษปฏิบัติ มาใช้ในการเลือกใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่ (ประจิม ไพจิตรจินดา, สัมภาษณ์ วันที่ 12 ต.ค. 2548)

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว วิธีการดำรงชีวิตของชุมชนรอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรของพื้นที่ในการดำรงชีพนั้น ทรัพยากรประมงเป็นอีกทรัพยากรหนึ่งที่แต่ละครัวเรือนมีการใช้ประโยชน์ และอาจยึดเป็นอาชีพหลักได้ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะทำควบคู่ไปกับอาชีพอื่น ซึ่งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรประมงเพื่อปากท้องของคนในครัวเรือนเป็นหลัก มีลักษณะคล้ายคลึงกับการศึกษาของวรินทรา ไกยรวงศ์ (2541:11) ที่กล่าวถึงลักษณะของชาวประมงที่ประกอบอาชีพจับสัตว์น้ำเพื่อการยังชีพ และมีรายได้จากแหล่งอื่นตามลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้าน เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การแปรรูปสัตว์ การทำสวน ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และช่างฝีมือ เป็นต้น

วิธีการดำรงชีวิตของชุมชนรอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จึงมีการทำประมงมาพร้อมๆ กับการตั้งถิ่นฐานของผู้คนรอบเขตพื้นที่นี้ สิ่งที่บรรพบุรุษหรือคนรุ่นแรกแสดงให้เห็นถึงการรักษาทรัพยากรประมงไว้หลังเข้าไปใช้ประโยชน์นั้น มีหลากหลายลักษณะ ที่เด่นชัดคงจะเป็นในเรื่องของการใช้เครื่องมือประมงที่จะช่วยให้ทรัพยากรสัตว์น้ำอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งการใช้เครื่องมือประมงจะขึ้นอยู่กับที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชน และแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ โดยชาวประมงมักใช้เครื่องมือหลายชนิดร่วมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฤดูกาลในรอบปี ชาวประมงส่วนใหญ่จะเลือกใช้เครื่องมือที่สามารถทำประมงได้ยาวนานที่สุด และทำรายได้จากการจับสัตว์น้ำมากที่สุด อาทิ เครื่องมือประเภททวน ในสมัยแรกๆ นั้น เส้นทวนจะทำด้วยสายป่าน และมีช่องหรือตาทวนขนาดใหญ่ จับเอาเฉพาะสัตว์น้ำขนาดใหญ่ (น้ด กุ้ง, กุ้ง, สัมภาษณ์วันที่ 23 ต.ค. 2548)

กล่าวโดยสรุป สำหรับการทำประมงของชุมชนรอบเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในอดีตเป็นการทำประมงที่ถือได้ว่าสอดคล้องกับหลักการของการอนุรักษ์ กล่าวคือ เครื่องมือประมงมีลักษณะจำกัดที่ต้องทำการประมงเฉพาะประเภทของสัตว์น้ำชนิดใดชนิดหนึ่งเท่านั้น และจับสัตว์น้ำได้เฉพาะในฤดูกาลที่มีสัตว์น้ำประเภทนั้นๆ ชุกชุม เช่น ใช้ทวนตาใหญ่ดักจับปลา กุ้งในเดือนตุลาคม ถึงพฤศจิกายน การลอยโพง ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงมีนาคม เป็นต้น (สนอง วันเส้น, สัมภาษณ์วันที่ 1 ก.ค. 2549) มีการเลือกพื้นที่สำหรับใช้เครื่องมือเพื่อดักจับสัตว์น้ำ เช่น การลอยเบ็ดหรือลอยโพงจะทำเฉพาะพื้นที่ใกล้ฝั่ง และอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้เป็นประเภทปล่อยและรอดัก

(2) ความเกี่ยวข้องของฐานแนวคิดและภูมิปัญญาของชุมชนเชิงเศรษฐกิจและสังคมในการจัดการทรัพยากรในอดีต กับปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามากระทบ นำไปสู่แนวคิดการจัดการทรัพยากรของชุมชนในปัจจุบัน

ปัจจัยภายนอก หรือแรงผลักดันจากภายนอก เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อทั้งในเชิงบวกและลบต่อการจัดการทรัพยากรของชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (ดังภาพประกอบ 4.2) ซึ่งปัจจัยภายนอกเหล่านี้ ได้แก่ ปัจจัยทางกฎหมาย นโยบายของรัฐ องค์กร/สถาบันภาครัฐและเอกชน กิจกรรมทางธุรกิจ ความเชื่อมโยงกับชุมชนอื่นๆ ต่อการจัดการทรัพยากรของชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

สถานภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ซึ่งก่อนและหลังที่จะมีการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก ผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ก่อนที่จะมีการประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่า รู้สึกถึงความบกพร่องของนโยบาย และกฎหมายที่มีต่อพื้นที่ ซึ่งประกาศทับที่ทำกิน ตลอดจนเข้ามาดูแลควบคุมการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรหลายๆ อย่าง จนขาดซึ่งอิสรภาพในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ที่ตนเป็นผู้อาศัยอยู่ก่อนหน้า ความรู้สึกหวงแหนที่มีต่อทรัพยากรเริ่มน้อยลง เนื่องจากรัฐเป็นเจ้าของ ชุมชนเป็นแต่เพียงผู้อาศัย ไม่มีสิทธิในที่ทำกิน (จรรยา อักษรนิตย์ และสะท้อน วงศ์เดช, สัมภาษณ์วันที่ 13 ต.ค. 2549) ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของประชากร จากการอพยพเข้ามาเพื่อทำกิน และการขยายของครัวเรือนดั้งเดิม รวมทั้งการเข้ามาใช้ประโยชน์ในทรัพยากรของคนนอกชุมชน ทั้งที่มาจากจังหวัดเดียวกันและต่างจังหวัด ทำให้มีการตัดวงจรใช้ประโยชน์ในทรัพยากรอย่างมาก ทรัพยากรเริ่มร่อยหรอลง วิถีของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง วิถีการดำรงชีพแบบใหม่ที่ไหลบ่าเข้าไปอย่างรุนแรง ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวิถีความเป็นมาแบบเดิมที่ผูกติดกับคุณค่าทางศีลธรรม การเคารพคุณค่าของคนและสิ่งแวดล้อมกับแรงกดดันของระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ ที่ขาดการคำนึงถึงคุณค่าตามแบบของชาวบ้านและสถาบันหมู่บ้าน (อภิชาติ ทองอยู่, 2547) อย่างไรก็ตาม เพื่อการดำรงอยู่ให้ได้ในท่ามกลางความเป็นจริงของภาวะเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน วิถีของชุมชนในการเอาตัวรอดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของอาชีพ และรายได้ที่ไม่แน่นอน รายจ่ายที่เพิ่มขึ้น และภาระหนี้สินที่ยังคงมีอยู่ ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่างๆ ย่อมมีน้อยลง การมีส่วนร่วมต่างๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากร ตลอดจนการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่มีน้อยมาก มีเพียงบางกลุ่มของสมาชิกในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเท่านั้น ที่มีการปรับตัวเพื่อรับสิ่งใหม่ที่เข้ามา พร้อมกับการดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตลอดจนวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน ส่งผลให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการมีอยู่

ของทรัพยากรที่เหลือ และความพยายามให้มีเพิ่มมากขึ้น หรือพัฒนาไปในทิศทางที่เกิดความยั่งยืนมากขึ้น ภาครัฐก็ยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย นั่นคือ การประกาศพื้นที่บางส่วนที่มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ไว้ซึ่งพันธุ์พืช สัตว์ป่า สัตว์น้ำ หรือการประกาศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ โดยรัฐและประชาชนมีการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ร่วมกัน และการนำเอารัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น มาปรับใช้กับชุมชน เพื่อให้เกิดการจัดการที่ยั่งยืน ซึ่งจะเห็นได้จากแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่บรรจุส่วนของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเอาไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ซึ่งกิจกรรมที่เป็นการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ที่เด่นชัด คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ นั้น มีเพียงบางพื้นที่ที่เห็นเป็นรูปธรรมอยู่บ้าง

นอกจากนโยบายของรัฐ ผ่านกระบวนการทำงานโดยองค์กรที่รับผิดชอบโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นกรมป่าไม้ หรือหน่วยงานอื่นๆ แล้วนั้น องค์กรภาคเอกชน ก็มีส่วนในการสนับสนุนการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ด้วยเช่นกัน อาทิ บริษัทยูโนแคล ประเทศไทย จำกัด ได้เข้ามาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของพื้นที่ทั้งในเรื่องงบประมาณ และวิธีการดำเนินงาน โดยส่งบุคลากรเข้ามาฝึกอบรม (การทำหัตถกรรมกระจูด) จัดสรรงบประมาณเพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้ศึกษารูปแบบการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในพื้นที่อื่นที่ประสบความสำเร็จ เช่น การดูงานของสมาชิกชุมชนครั้งที่จังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดสุราษฎร์ธานี (โกมล คมเรือง, ชรรมรงค์ ทองมา และเกษม ยอดแก้ว, สัมภาษณ์วันที่ 23 ส.ค. 2548) นอกจากนี้ ยังได้รับการสนับสนุนจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ป่าพรุ ในหลายบริเวณ เป็นต้น

กิจกรรมทางการศึกษาของสถาบันการศึกษา และองค์กรต่างๆ ถือเป็นแรงผลักดันสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรในพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งที่ผ่านมาการเข้ามาศึกษาวิจัยต่างๆ มีมากขึ้น ส่งผลให้การพัฒนาพื้นที่ไปในแง่ของการจัดการเห็นเป็นรูปธรรม อาทิ การศึกษาวิจัยชุมชนของสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช โดยร่วมกับชุมชนครั้งในการผลักดันให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น (โกมล คมเรือง, ชรรมรงค์ ทองมา และเกษม ยอดแก้ว, สัมภาษณ์วันที่ 23 ส.ค. 2548) และอีกหลายผลงานวิจัย อาจจะมีผลต่อการจัดการให้เห็นเป็นรูปธรรม

กิจกรรมทางธุรกิจ การค้า การท่องเที่ยว มีผลต่อสภาพทรัพยากรทั้งในทางบวก และลบ จะเห็นได้ว่าสถานการณ์การท่องเที่ยวที่ขยายตัวมากขึ้น เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การเข้ามาของนักท่องเที่ยวหรือ

บุคคลภายนอก ย่อมปรารถนาที่จะเก็บเกี่ยวความรื่นรมย์ ความสนุกสนานในรูปแบบต่างๆ และมีความเชื่อมโยงถึงธุรกิจการค้า ที่นำทรัพยากรหลากหลายชนิดในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นสินค้าสัตว์น้ำ ผลิตภัณฑ์จากกระดุมมาวางจำหน่ายแก่ผู้มาเยือน ซึ่งการกระทำดังกล่าว ส่งผลในทางบวกหากทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรที่อำนวยความสะดวก ความรื่นรมย์ให้แก่ตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (ชัยวุฒิ ชัยพันธ์, 2542) ทรัพยากรซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวจะคงอยู่อย่างยั่งยืนเช่นกัน ในทางตรงกันข้าม หากชุมชนไม่ตระหนักถึงความสำคัญกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ก็จะส่งผลในทางลบต่อทรัพยากรของพื้นที่เช่นกัน ซึ่งได้กล่าวถึงแล้ว เกี่ยวกับความเสียหายต่างๆ ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรไม่เหมาะสม

ดังนั้น เพื่อให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันจากความผันผวนต่างๆ การจัดให้ชุมชนเป็นฐานของการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ในทางทฤษฎีการมีสิทธิในทรัพยากร (property rights) ที่ชัดเจนจะนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ และลดปัญหาผลกระทบจากปัจจัยภายนอกได้ สิทธิในทรัพยากรที่ชัดเจนจะนำไปสู่การมีส่วนร่วม (participation) ของชุมชนในการแก้ปัญหาต่างๆ ในการทำมาหากิน และการจัดการสิ่งแวดล้อม ชุมชนจะเข้มแข็งได้ ก็ต่อเมื่อสมาชิกได้ร่วมกันหาทางผลิตผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากฐานทรัพยากรภายในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งพวกเขาสามารถจะสร้างความสมดุลระหว่างผลิตผลที่เกิดขึ้นและความต้องการต่างๆ ได้ด้วยตนเอง (กิตติ ลิมสกุล, 2548)

4.2 สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

4.2.1 ลักษณะของประชากรและการย้ายถิ่น

(1) ลักษณะของประชากร

ปัจจัยทางด้านประชากรถือเป็นปัจจัยหนึ่ง que แสดงถึงศักยภาพในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ ดังแสดงในตาราง 4.1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 47.23 ปี อายุต่ำสุด 17 ปี และสูงสุด 79 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานซึ่งหมายถึงการกระจายของอายุ เท่ากับ 13.96 ปี โดยอยู่ระหว่าง 41 – 50 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.9 รองลงมา มีอายุมากกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.1 นอกจากนั้นมีอายุตั้งแต่ 31 – 40 ปี 51 – 60 ปี และไม่เกิน 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.9, 18.1 และ 14.0 ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าช่วงอายุที่พบมากที่สุดนั้นอยู่ในช่วงวัยทำงานและทำหน้าที่สำคัญในครอบครัว อาจจะเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือคู่สมรส และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 84.2 แสดงถึงการมีความรับผิดชอบโดยตรงต่อครอบครัว

สำหรับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.19 คน ซึ่งมีจำนวนน้อยลงแต่ใกล้เคียงการศึกษาของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2542) ที่ราษฎรในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเล

น้อยมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 4.5 คน ทางด้านโครงสร้างของจำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่มีตั้งแต่ 4 – 6 คน คิดเป็นร้อยละ 62.6 รองลงมาตั้งแต่ 1 – 3 คน และมากกว่า 6 คน คิดเป็นร้อยละ 31.0 และ 6.4 ตามลำดับ

โดยสรุปแล้วพบว่า ครัวเรือนของชุมชนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเป็นลักษณะของครัวเรือนสมัยใหม่ ที่ประกอบไปด้วยพ่อ แม่ และลูกๆ หรือบุคคลใกล้ชิดอื่นๆ ที่มีไม่เกิน 3 คน แตกต่างจากสังคมในอดีตที่เป็นครอบครัวขนาดใหญ่ มีบุตรหลายคน คือ ตั้งแต่ 6 - 7 คนขึ้นไป อาทิ ชุมชนทะเลน้อยในอดีตที่มีผู้คนอาศัยน้อยครัวเรือน โดยแต่ละครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกของครัวเรือนไม่ต่ำกว่า 6 – 7 คน บางครัวเรือนมีมากกว่า 10 คน ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นลักษณะที่คล้ายคลึงกันในหลายชุมชน ไม่ว่าจะเป็น ชุมชนเคิ่ง ควนชะลิก หัวป่า เป็นต้น (เจียร แก้วแฝก, สัมภาษณ์วันที่ 12 ส.ค. 2548, นัค ภูสาย, สัมภาษณ์วันที่ 23 ส.ค. 2548)

ตาราง 4.1 ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทางประชากร	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
อายุ (ปี)		
ไม่เกิน 30	24	14.0
31 – 40	34	19.9
41 – 50	46	26.9
51 – 60	31	18.1
มากกว่า 60	36	21.1
เฉลี่ย = 47.23, ต่ำสุด = 17, สูงสุด = 79, SD* = 13.98		
สถานภาพสมรส		
โสด	17	9.9
สมรส	144	84.2
หย่า/แยกกันอยู่	3	1.8
หม้าย	7	4.1
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)		
1 – 3	53	31.0
4 – 6	107	62.6
มากกว่า 6	11	6.4
เฉลี่ย = 4.19, ต่ำสุด = 1, สูงสุด = 9, SD* = 1.46		

หมายเหตุ * SD คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

(2) ภูมิลำเนาและการย้ายถิ่น

สมาชิกในชุมชนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในตำบลที่ตนเองอาศัยอยู่ในปัจจุบัน คิดเป็นร้อยละ 87.1 และย้ายถิ่นฐานมาจากที่อื่น ร้อยละ 10.5 นอกจากนี้ ย้ายตามกลุ่มสมรส ร้อยละ 2.3 (ตาราง 4.2) ข้อมูลภูมิลำเนาดังกล่าวเป็นข้อมูลภูมิลำเนาของคนในรุ่นปัจจุบันที่เกิดและเติบโตในพื้นที่ แต่สำหรับบรรพบุรุษนั้น จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในท้องถิ่น ได้รับการบอกเล่าว่าคนรุ่นแรกๆ ที่ย้ายเข้ามาอาศัยในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ส่วนใหญ่มาจากชุมชนต่างๆ รอบพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เช่น การย้ายถิ่นเข้ามาในชุมชนเครื่องพอบว่า ผู้มาตั้งถิ่นฐานในรุ่นแรกๆ อพยพมาจากอำเภอหัวไทร อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอเขาชัยสน อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง (นัด ภู่อาย, สัมภาษณ์วันที่ 23 ส.ค. 2548) หรือในชุมชนควนชะลิก พบว่า ผู้มาตั้งถิ่นฐานในรุ่นแรกๆ อพยพมาจากอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น (จำเนียร ดุคสุกแก้ว, สัมภาษณ์วันที่ 15 มิ.ย. 2549)

นอกจากนี้สมาชิกของชุมชนที่ย้ายจากที่อื่นๆ นั้น พบว่า ส่วนใหญ่ย้ายมาจากอำเภอใกล้เคียงในจังหวัดเดียวกัน หรือต่างจังหวัดที่มีอาณาเขตเชื่อมต่อกัน อาทิเช่น สมาชิกที่อยู่ในตำบลพนางตุง ย้ายมาจากอำเภอกวนขนุน สมาชิกที่อยู่ในตำบลทะเลน้อย ย้ายมาจากตำบลพนางตุง สมาชิกที่อยู่ในชุมชนหัวป่า ตำบลบ้านขาว ย้ายมาจากตำบลตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และตำบลลำป่า อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง สมาชิกในชุมชนเครื่องพอบย้ายมาจาก อำเภอกวนขนุน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง และอำเภอหัวไทร อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนแหลมย้ายมาจากอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา และตำบลควนชะลิก อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนสมาชิกในชุมชนควนชะลิก ย้ายมาจากตำบลบ้านขาว ตำบลคลองแดน ตำบลตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เป็นต้น

สำหรับความต้องการย้ายถิ่นในอนาคตนั้น พบว่า ส่วนใหญ่หรือร้อยละ 89.5 ไม่ต้องการที่จะย้ายถิ่น เหตุผลที่ไม่ต้องการย้ายเพราะอยู่มาตั้งแต่เกิด มีที่ทางพอที่จะทำมาหาเลี้ยงชีพต่อไปได้ มีกลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ 7.6 และ 2.9 ที่ยังไม่แน่ใจ และต้องการจะย้ายถิ่น ตามลำดับ โดยสมาชิกที่คิดจะย้ายถิ่นนั้น เป็นลักษณะการย้ายถิ่นแบบชั่วคราวเพื่อไปหางานทำในเมืองใหญ่ และบางส่วนต้องการย้ายออกไปเพื่อการศึกษาเล่าเรียน

ตาราง 4.2 ภูมิลำเนา และการย้ายถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง

ภูมิลำเนา และการย้ายถิ่น	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
ภูมิลำเนา		
เกิดในตำบลนี้	149	87.1
ย้ายถิ่นฐานมาจากที่อื่น	18	10.5
ย้ายเข้าตามคู่สมรส	4	2.3
ความต้องการในการย้ายถิ่นในอนาคต		
ต้องการ	5	2.9
ไม่ต้องการ	153	89.5
ไม่แน่ใจ	13	7.6

4.2.2 การคมนาคม

ในยุคแรกของการเข้ามาอาศัยในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยของผู้คนในสมัยนั้น การคมนาคมมีเพียงการเดินทางด้วยเท้า และทางเรือเท่านั้น (นัด ภู่อาย, สัมภาษณ์วันที่ 23 ส.ค. 2548 และจัด คงเทพ, สัมภาษณ์วันที่ 2 ก.ค. 2549) ในการเดินทางระหว่างชุมชนที่ไม่ผ่านแหล่งน้ำ ลำคลอง จะอาศัยการเดินทางด้วยเท้า หากเดินทางระหว่างชุมชนที่ผ่านทางน้ำ เช่น เดินทางจาก ชุมชนทะเลน้อยไปยังชุมชนเครื่อง จะต้องเดินทางด้วยทางเรือ ซึ่งใช้เวลาไปกลับประมาณ 4 – 5 วัน การเดินทางดังกล่าวเกิดขึ้น เพราะต้องการเข้าไปใช้ทรัพยากรต่างๆ หรือแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชนและต่างชุมชน ดังกรณีของคนในชุมชนทะเลน้อย ชุมชนหัวป่า ชุมชนแหลม จะเดินทางโดยเรือเข้าไปตัดไม้ในพื้นที่พรุควนเครื่อง ซึ่งสมบูรณ์ไปด้วยไม้เสม็ด และไม้อื่นๆ หลากหลายชนิด ไม้ดังกล่าวถูกนำไปใช้ในการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย คอกสัตว์ และใช้สอยอื่นๆ นอกจากไม้ยืนต้นแล้ว กระจูดก็เป็นพืชอีกชนิดหนึ่งที่มีการเดินทางเข้ามาเพื่อเก็บเกี่ยวไปใช้ประโยชน์

นอกจากนั้น การเดินทางยังเกิดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์อื่นๆ อีก เช่น การเดินทางเพื่อไปซื้อข้าวของในชุมชนใหญ่ๆ อาทิ การเดินทางจากชุมชนเครื่องไปยังอำเภอชะอวด อำเภอหัวไทร หรือจากชุมชนทะเลน้อย ไปยังอำเภอกวนขนุน เป็นต้น (สมมุติ ทองพูนเอียด, สัมภาษณ์วันที่ 12 ส.ค. 2548 และนัด ภู่อาย, สัมภาษณ์วันที่ 23 ส.ค. 2548)

สำหรับการเดินทางในปัจจุบัน พบว่า มีเส้นทางทั้งทางน้ำทางบก โดยเฉพาะทางบก มีถนนตัดผ่านระหว่างชุมชนมากมายหลายเส้นทาง โดยเฉพาะเส้นทางจากโครงการตัดถนนสายทะเลน้อย ไปยังบ้านหัวป่า อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เป็นเส้นทางที่ตัดผ่านพื้นที่ทุ่งกว้างของเขตห้าม

ล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเป็นระยะทาง 17 กิโลเมตร เป็นการร่นระยะเวลาในการเดินทางจากฝั่งอำเภอรอบโนคมายังทะเลน้อยได้เป็นอย่างมาก และมีวัตถุประสงค์เพื่อดึงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม โครงการดังกล่าวอาจจะส่งผลกระทบต่อสภาพพื้นที่ที่เคยเป็นอยู่ไม่มากนักน้อย ไม่ว่าจะเป็นนก สัตว์ป่า สัตว์น้ำ ตลอดจนทรัพยากรอื่นๆ ของพื้นที่ และยังสามารถนำมาซึ่งความขัดแย้งในการแข่งขันทรัพยากรบางอย่าง ที่เกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวจากการมีโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าว (เจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย, สัมภาษณ์ วันที่ 12 ส.ค. 2548)

การเดินทางทางน้ำในปัจจุบัน พบว่า เป็นการเดินทางโดยเรือของคนในชุมชนที่มีลำคลองตัดผ่าน เช่น การเดินทางจากบ้านหัวป่าผ่านคลองนางเรียบมายังทะเลน้อย หรือการเดินทางจากทะเลน้อย เพื่อไปทำประมงในทะเลหลวง โดยผ่านเส้นทางคลองนางเรียบเช่นกัน นอกจากนี้ การคมนาคมทางเรือในปัจจุบัน เป็นไปในลักษณะของการท่องเที่ยว จากการจัดแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติต่างๆ ที่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ ซึ่งดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ เช่น การคุนกวินทะเลน้อย และพื้นที่อื่นๆ เป็นต้น

การเดินทางที่สะดวกมากขึ้นในปัจจุบัน ยังมีส่วนทำให้การเข้าถึงทรัพยากรของพื้นที่ทำได้ง่ายขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางของคนในชุมชนด้วยตนเอง หรือแม้แต่การเดินทางเข้ามาของคนนอกชุมชนที่เข้ามาใช้ทรัพยากรสำคัญของพื้นที่ ได้แก่ ทรัพยากรประมง หรือสัตว์น้ำต่างๆ สำหรับการเข้ามาเพื่อใช้ทรัพยากรป่าไม้ ในสมัยก่อนมีการเข้ามาจากคนนอกท้องถิ่นและในท้องถิ่นโดยทางเรือ เพื่อเข้ามาตัดไม้เสียมืดไปเผาถ่านขาย แต่ในปัจจุบันมีน้อยมาก เนื่องจากการเข้มงวดของเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย หรือที่พูดติดปากของชาวบ้านว่า “พวกอนุรักษ์”

คนในชุมชนจะเดินทางเท้าในระยะทางไกลๆ เพื่อเข้าไปหาปลาหรือตัดไม้ที่ได้ขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่แล้วเพื่อปลูกสร้างและซ่อมแซมบ้านเรือน ทำคอกสัตว์ เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวยังคงเกิดขึ้นและมีให้เห็นในทุกชุมชนรอบเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

4.2.3 การประกอบอาชีพ รายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สินและการเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน

(1) การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีความหลากหลายไปตามสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา ซึ่งอาชีพหลักของชุมชนดังแสดงในตาราง 4.3 พบว่า เกษตรกรรมเป็นอาชีพที่คนในชุมชนยังคงพึ่งพามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.2 อาชีพการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ การทำนา ซึ่งพบมากบริเวณตำบลบ้านขาว อำเภอรอบโนค จังหวัดสงขลา ตำบลควนชะลิก อำเภอหัวไทร ตำบลหนองหาด อำเภอชะอวด และบางส่วนในตำบล

แหลม ตำบลนางตุง และตำบลเคิ่ง การทำสวนเป็นอาชีพการเกษตรที่พบมากอีกอาชีพหนึ่ง ซึ่งมี การขยายตัวมากยิ่งขึ้น จากการเปลี่ยนพื้นที่นาหรือพื้นที่รกร้างว่างเปล่าไปทำสวนยางพาราและสวน ปาล์มน้ำมันกันมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการขยายตัวของอาชีพดังกล่าวเป็นผลมาจากราคายางพาราที่ขยับ ตัวสูงขึ้นอย่างเป็นประวัตินการณ์ (สำนักงานเศรษฐกิจเกษตร, 2548) ผนวกกับรัฐได้ส่งเสริมการปลูก ปาล์มน้ำมันในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะอำเภอชะอวด อำเภอหัวไทร ทำให้ชาวบ้านตื่นตัวในกิจกรรม ดังกล่าวเป็นอย่างมาก บางอาชีพจึงเปลี่ยนไปเป็นอาชีพอื่นอย่างสิ้นเชิง นอกจากนั้น ยังมีการปลูก ผัก และเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามอาชีพประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำก็เป็นอีกอาชีพหลักของคน ในชุมชนมีสัดส่วน ร้อยละ 14.0 ซึ่งการประกอบอาชีพดังกล่าวเป็นไปตามสภาพของพื้นที่ โดยพบ มากในพื้นที่ตำบลทะเลน้อย ตำบลนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง และบางส่วนของตำบล เคิ่ง อำเภอชะอวด และตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา อาชีพรับจ้างก็เป็นอาชีพอีก อาชีพหนึ่งของคนในชุมชนที่อาจจะมิตดินในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมน้อย จึงต้องใช้ แรงงานในการรับจ้างทั้งภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร อาชีพรับจ้างที่สำคัญ ได้แก่ สานเสื่อกระจูด และผลิตภัณฑ์จากกระจูด ก่อสร้าง เย็บผ้า ทำประมง และรับจ้างทั่วไป

อาชีพหลักที่ประกอบกันอีกอาชีพหนึ่ง คือ อาชีพค้าขาย เป็นอาชีพที่มีการเปลี่ยนแปลง ไปตามยุคสมัยเช่นเดียวกัน และจากการศึกษาพบว่ามีส่วนประกอบคือ ร้อยละ 11.1 สาเหตุ อย่างหนึ่งที่ทำให้อาชีพดังกล่าวมีอยู่ เนื่องจากผลพวงจากการท่องเที่ยว การเข้ามาของคนนอก ท้องถิ่น และรวมถึงความต้องการสินค้าของคนในท้องถิ่นเช่นกัน สินค้าหลายอย่างเป็นสินค้าที่ นำเข้ามาในพื้นที่ และสินค้าอีกหลายอย่างเป็นสินค้าที่ผลิตได้ในพื้นที่ โดยเฉพาะสินค้าที่มาจาก ทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ที่สำคัญ ได้แก่ สินค้าจากการประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ประเภท ปลาเค็ม ปลาแห้ง กะปิปลา เป็นต้น และมีสินค้าที่สำคัญอีกประเภท คือ สินค้าจากผลิตภัณฑ์กระจูด ที่ผลิตเป็นประเภทเครื่องใช้สอย และของที่ระลึกจากการท่องเที่ยว เป็นต้น

อาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจเป็นอาชีพที่พบน้อยที่สุด มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 2.3 เท่านั้น นอกจากนี้ ยังพบอาชีพอื่นๆ ที่คนในชุมชนประกอบเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ หัตถกรรมจักสาน (ผลิตภัณฑ์กระจูด) ทำอุปกรณ์ประมง ส่วนอาชีพในภาคบริการ เช่น เรือนำเที่ยว เสริมสวย และผลิตยาสมุนไพรชาย เป็นต้น

ตาราง 4.3 อาชีพหลัก อาชีพรอง และระยะเวลาในการประกอบอาชีพหลักของกลุ่มตัวอย่าง

อาชีพ	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
อาชีพหลัก		
เกษตรกรรม ¹	79	46.2
ประมง/เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	24	14.0
รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ	4	2.3
รับจ้าง	22	12.9
ค้าขาย	19	11.1
อื่นๆ ²	23	13.5
อาชีพรอง		
ไม่มีอาชีพรอง	51	29.8
เกษตรกรรม	50	29.2
ประมง/เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	12	7.0
รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ	1	.6
รับจ้าง	37	21.6
ค้าขาย	7	4.1
อื่นๆ ³	13	7.6
ระยะเวลาในการประกอบอาชีพหลัก (ปี)		
ไม่เกิน 10	49	28.7
11 – 20	43	25.1
21 – 30	30	17.5
มากกว่า 30	49	28.7

เฉลี่ย = 23.88, ต่ำสุด = 1, สูงสุด = 60, SD* = 15.22

หมายเหตุ * SD ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

- ¹ อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำสวนยางพารา และปลั้มน้ำมัน ปลูกผัก และเลี้ยงสัตว์
- ² อาชีพหลักอื่นๆ ได้แก่ หัตถกรรมจักสาน (ผลิตภัณฑ์กระจูด) ทำอุปกรณ์ประมง ส่วนอาชีพในภาคบริการ เช่น เรือยนต์เหี่ยว เสริมสวย และผลิตยาสมุนไพรขาย
- ³ อาชีพรองอื่นๆ ได้แก่ การเผาถ่าน

สำหรับอาชีพรอง พบว่า คนในชุมชนไม่มีอาชีพรองหรืออาชีพเสริมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 29.8 ส่วนอาชีพรองที่พบมากที่สุด คือ อาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 29.2 อาชีพเสริมทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ เลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะการเลี้ยงวัว ปลูผัก ทำนา ทำสวนยาง อาชีพรองที่พบมากในลำดับถัดมา คือ การรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 21.6 ที่สำคัญ ได้แก่ ก่อสร้าง สานเสื่อ ขับเรื่อนำเที่ยว มอเตอร์ไซค์รับจ้าง กรีดยาง ทำนา นอกจากนั้นยังมีอาชีพรองที่พบอีก ได้แก่ ประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ค้าขาย รับราชการและรัฐวิสาหกิจ และอื่นๆ ได้แก่ การเผาถ่าน

จะเห็นได้ว่าการประกอบอาชีพต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น บางอาชีพเป็นอาชีพที่ทำกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอาจจะเปลี่ยนจากอาชีพหลักที่สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำในอดีต เปลี่ยนมาเป็นอาชีพรองหรืออาชีพเสริมในปัจจุบัน ซึ่งทำเพื่อเลี้ยงคนในครอบครัวโดยไม่ต้องพึ่งพาการซื้อหา อาชีพเสริมเหล่านี้เป็นอาชีพที่ต้องอาศัยทรัพยากรของพื้นที่โดยตรง เช่น อาชีพทำนา เผาถ่าน สานเสื่อ หากกระจัดหาย ประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และเกิดอาชีพใหม่ๆ ขึ้นมาแทนที่ เช่น อาชีพรับจ้างจากการท่องเที่ยว งานบริการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว นอกจากนั้น อาชีพบางอาชีพซึ่งเกิดขึ้นมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและนโยบายของรัฐ เช่น อาชีพทำสวนยางพารา และสวนปาล์มน้ำมัน เป็นต้น

จากข้อมูลการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพหลักดังกล่าวข้างต้นนั้น หากพิจารณาระยะเวลาในการประกอบอาชีพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการประกอบอาชีพมานานเฉลี่ย 23.88 ปี โดยมีโครงสร้างของระยะเวลาดังกล่าว คือ ประกอบอาชีพมาแล้วไม่เกิน 10 ปี และมากกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.7 เท่ากัน รองลงมา 11 – 20 ปี และ 21 – 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.1 และ 17.5 ตามลำดับ

(2) ลักษณะการใช้แรงงาน

การใช้แรงงานของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในเชิงลึกรอบชุมชนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ซึ่งได้ให้รายละเอียดในประเด็นดังกล่าวได้ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ความคล้ายคลึงกันของการใช้แรงงานครัวเรือนในอดีตและปัจจุบันอยู่ที่แรงงานหลัก คือ พ่อ และแม่ ซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือน สำหรับลูกๆ นั้น ในอดีตลูกๆ ที่สามารถทำงานได้ คือ อายุตั้งแต่ 8 ปี ขึ้นไป จะต้องช่วยพ่อแม่ทำงาน เช่น ครอบครัวยุคใหม่ในเขตชุมชนทะเลน้อย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำประมง เมื่อพ่อแม่ออกไปทำประมง และกลับมาพร้อมสัตว์น้ำต่างๆ นานาชนิด ลูกๆ จะต้องช่วยพ่อแม่ในกิจกรรมดังกล่าวด้วย เช่น เก็บปลาจากกักไปจนถึงกระบวนการแปรรูป เช่น ทำปลาแห้ง ปลาเค็ม เป็นต้น สำหรับชุมชนควนชะลิก ชุมชนแหลม ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนา ลูกๆ ก็จะต้องออกไปช่วยพ่อแม่ทำนา จนกว่าจะหมดฤดูกาลทำนา เป็นต้น สำหรับการใช้แรงงานครัวเรือนในปัจจุบัน พบว่า แรงงานหลักที่เข้าร่วม

กิจกรรมของครัวเรือนทางการเกษตรเฉลี่ย 1.43 คน (ตาราง 4.4) โดยโครงสร้างของแรงงานมีแรงงาน 2 คน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.8 รองลงมาเป็นแรงงาน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 24.0 และมากกว่า 2 คนขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 13.5 ตามลำดับ ส่วนสมาชิกในครัวเรือนที่ไม่ร่วมกิจกรรมทางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 25.7 โดยแรงงานที่เข้าร่วมกิจกรรมของครัวเรือนทางการเกษตรมักจะเป็นหัวหน้าครัวเรือน และจะใช้เวลาในช่วงของฤดูกาลผลิต คือ เดือนตุลาคม - เมษายน คิดเป็นร้อยละ 39.8 สำหรับอาชีพทำนา และในหลายครัวเรือนใช้เวลาตลอดทั้งปี คือ เดือนมกราคม – ธันวาคม คิดเป็นร้อยละ 31.6 ในการทำกิจกรรมต่างๆ ทางเกษตรของตนเอง ลักษณะดังกล่าวมักเป็นลักษณะของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทางประมง เป็นต้น

ตาราง 4.4 ลักษณะการเข้าร่วมแรงงานในภาคเกษตรของกลุ่มตัวอย่าง

การเข้าร่วมแรงงาน	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วม (คน)		
ไม่มีสมาชิกทำเกษตร	44	25.7
1	41	24.0
2	63	36.8
มากกว่า 2	23	13.5
เฉลี่ย = 1.43, ต่ำสุด = 0, สูงสุด = 5, SD* = 1.11		
ช่วงเวลาที่เข้าร่วม		
ไม่มีสมาชิกทำเกษตร	44	25.7
มกราคม - กุมภาพันธ์	2	1.2
มกราคม - ธันวาคม	54	31.6
ตุลาคม - เมษายน	68	39.8
กรกฎาคม - พฤษภาคม	3	1.8

หมายเหตุ * SD คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

(3) การใช้ที่ดินและการถือครองที่ดิน

สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ได้ทำการศึกษาในโครงการการอนุรักษ์และคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง (2542) เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในภาพรวม พบว่า จากพื้นที่ทั้งหมดนั้นมีพื้นที่ที่เป็นทุ่งหญ้ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ

34.65 รองลงมาเป็นพื้นที่ป่าเสม็ด คิดเป็นร้อยละ 29.57 และเป็นพื้นที่นาข้าว ร้อยละ 25.03 นอกจากนั้น เป็นพื้นที่อื่นๆ ซึ่งมีสัดส่วนไม่มากนัก ได้แก่ พื้นที่ทะเลน้อย ที่ลุ่มน้ำขัง ไม้สวนผสม-หมู่บ้าน แหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น สวนยางพารา-ป่าธรรมชาติ สวนยางพารา สวนยางพารา-หมู่บ้าน พื้นที่นาข้าว-หมู่บ้าน และหมู่บ้าน ตามลำดับ (ตาราง 4.5) จากการใช้ประโยชน์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า พื้นที่หลายส่วนในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ถูกใช้ประโยชน์ไปในหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตร จนส่งผลให้เกิดการบุกรุกพื้นที่จากคนในพื้นที่ และคนนอกพื้นที่ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนถึงขั้นมีความขัดแย้งอย่างรุนแรงในหลายพื้นที่ ประกอบกับนโยบายของภาครัฐที่มีการส่งเสริมให้มีการปลูกปาล์มน้ำมัน โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอชะอวด และอำเภอหัวไทร นอกจากนั้นในพื้นที่บางส่วนของชุมชนทะเลน้อย และพนางตุงยังมีการบุกรุกพื้นที่เพื่อปลูกพืชไม้ยืนต้น ทั้งยางพาราและปาล์มน้ำมันเช่นกัน (เจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย, สัมภาษณ์วันที่ 10 มี.ค. 2548)

ตาราง 4.5 การใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	เนื้อที่	
	ไร่	ร้อยละ
หมู่บ้าน	669	0.24
พื้นที่นาข้าว	70,712	25.03
พื้นที่นาข้าว-หมู่บ้าน	750	0.27
ไม้สวนผสม-หมู่บ้าน	3,963	1.40
สวนยางพารา	963	0.34
สวนยางพารา-ป่าธรรมชาติ	1,093	0.39
สวนยางพารา-หมู่บ้าน	813	0.29
ป่าเสม็ด	83,562	29.57
ทุ่งหญ้า	97,906	34.65
ทุ่งหญ้า-ป่าเสม็ดที่ลุ่มน้ำขัง	3,963	1.40
แหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น		
-แปลงสาธิตการเกษตร	185	0.07
-อ่างเก็บน้ำ	1,072	0.38
ทะเลน้อย		
-พื้นน้ำ	8,869	3.14
-พืชน้ำ	8,036	2.84
รวม	282,556	100.00

ที่มา : ดัดแปลงจากสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2542.

สำหรับการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการถือครองที่ดินจากการสุ่มตัวอย่าง จากชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ดังรายละเอียดในตาราง 4.6 พบว่า จากจำนวนที่ดินที่ถือครอง 250 แปลง เป็นที่ดินที่อยู่ในเขตพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จำนวน 188 แปลง คิดเป็นร้อยละ 75.2 และอยู่นอกเขตพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จำนวน 62 แปลง คิดเป็นร้อยละ 24.8 ที่ดินดังกล่าวมากกว่าครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 54.0 ใช้ในการทำนา รองลงมาเป็นที่อยู่อาศัย ปลูกยางพารา ที่ว่างเปล่า ที่ปลูกกระเจ็ด ปลูกผัก ปลูกปาล์มน้ำมัน ไร่นาสวนผสมและ เลี้ยงปลา คิดเป็นร้อยละ 29.6, 7.6, 4.0, 2.0, 1.2, 0.8 และ 0.4 ตามลำดับ

สำหรับขนาดที่ดินที่ถือครอง พบว่า คราวเรือนมีการถือครองที่ดินเฉลี่ย 8.05 ไร่ ต่ำสุด 0.3 ไร่ สูงสุด 80 ไร่ โดยโครงสร้างของขนาดการถือครองตั้งแต่ 5.1 – 10.0 ไร่ เป็นสัดส่วนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.4 รองลงมาตั้งแต่ 1.0 – 5.0 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 26.4 น้อยกว่า 1 ไร่ และมากกว่า 10 ไร่ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 26.0 และ 19.2 ตามลำดับ

ส่วนกรรมสิทธิ์ในการครอบครองนั้น พบว่า ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 89.6 มีเพียงร้อยละ 10.4 ที่มีการเช่าที่ดิน ในด้านเอกสารสิทธิ์ที่ดิน พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 53.6 มีเอกสารสิทธิ์ประเภท โฉนดที่ดิน รองลงมาไม่มีเอกสารสิทธิ์ คิดเป็นร้อยละ 19.6 และมีนส3 ที่ดินราชพัสดุ สค1 และ ทบ5 คิดเป็นร้อยละ 17.6, 4.4, 3.2 และ 1.6 ตามลำดับ

ตาราง 4.6 การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการถือครองที่ดินของชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่า สัตว์ป่าทะเลน้อย

การใช้และการถือครองที่ดิน	จำนวนแปลง (n=250)	ร้อยละ
การถือครองที่ดิน		
ในเขตพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย	188	75.2
นอกเขตพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย	62	24.8
ลักษณะการใช้ประโยชน์		
ทำนา	135	54.0
ที่อยู่อาศัย	74	29.6
ปลูกยางพารา	19	7.6
ที่ว่างเปล่า	10	4.0
ปลูกกระเจ็ด	5	2.0
ปลูกผัก	3	1.2
ปลูกปาล์มน้ำมัน	2	0.8
เลี้ยงปลา	1	0.4
ไร่นาสวนผสม	1	0.4

ตาราง 4.6 (ต่อ)

การใช้และการถือครองที่ดิน	จำนวนแปลง (n=250)	ร้อยละ
ขนาดพื้นที่ (ไร่)		
น้อยกว่า 1.0	65	26.0
1.0 – 5.0	66	26.4
5.1 – 10.0	71	28.4
มากกว่า 10.0	48	19.2
ค่าเฉลี่ย = 8.05, ต่ำสุด = 0.3, สูงสุด = 80.0, SD* = 10.3		
กรรมสิทธิ์		
ตนเอง	224	89.6
เช่า	26	10.4
เอกสารสิทธิ์ที่ดิน		
ไม่มีเอกสาร	49	19.6
โฉนด	134	53.6
ที่ดินราชพัสดุ	11	4.4
นส3	44	17.6
สค1	8	3.2
ทบ5	4	1.6

หมายเหตุ * SD คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

(4) รายได้และรายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือน

จากการที่คนในชุมชนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีอาชีพที่ต้องอาศัยทรัพยากรต่างๆ ในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรต่างๆ ย่อมส่งผลถึงระดับรายได้ของครัวเรือน อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นใหม่ของอาชีพหลายประเภทก็ยังคงสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน การศึกษาครั้งนี้ พบว่า ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ย 88,535 บาทต่อปี ซึ่งเป็นรายได้ที่มากเมื่อเทียบกับรายได้ต่อหัวต่อปีของคนในจังหวัดพัทลุง สงขลา และนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2547 คือ 41,786, 95,162 และ 59,869 บาท ตามลำดับ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) โดยโครงสร้างของรายได้ส่วนใหญ่กระจายอยู่ในช่วง 30,001 – 60,000 บาทต่อปี มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 34.5 รองลงมา มีรายได้มากกว่า 90,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 30.4 นอกจากนี้มีรายได้อยู่ในช่วง 60,000 – 90,000 บาทต่อปี และมีรายได้ที่ไม่เกิน 30,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 28.7 และ 6.4 ตามลำดับ (ตาราง 4.7) จากรายได้ดังกล่าวเมื่อเทียบกับรายจ่ายต่อปีของครัวเรือนในชุมชนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พบว่า มีรายจ่ายต่อปี เฉลี่ย 80,446 บาท แสดงให้เห็นว่ารายได้ยังคงครอบคลุมรายจ่ายของครัวเรือน โดยภาพรวม แต่หากพิจารณาการกระจายของรายจ่าย พบว่า

อยู่ในช่วง 60,000 – 90,000 บาทต่อปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.6 ใกล้เคียงกับรายจ่ายในช่วง 30,001 – 60,000 บาท และ มากกว่า 90,000 บาทต่อปี ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 31.0 เท่ากัน (ตาราง 4.7)

จากระดับรายได้ และรายจ่ายของครัวเรือนในปัจจุบัน ซึ่งมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมากกับสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนในอดีต (ก่อนปี พ.ศ. 2518) ที่รูปแบบการผลิตเป็นลักษณะการผลิตเพื่อยังชีพ และใช้วิธีแลกเปลี่ยนสินค้าต่อสินค้า หากมีความต้องการในสิ่งที่ครัวเรือนขาดแคลน เช่น นำข้าวมาแลกกับกะปิ ปลาเค็ม ปลาแห้ง หรือนำข้าวแลกกับเสื้อผ้า เป็นต้น การใช้เงินตราจึงมีความสำคัญน้อย แต่ไม่ได้หมายความว่า จะไม่มีการใช้จ่ายเงินเกิดขึ้น เพียงแต่สินค้าในสมัยก่อนมีราคาถูก และสินค้าที่จะต้องใช้จ่ายเงินซื้อนั้นเป็นสินค้าอุปโภคเป็นส่วนใหญ่ มาถึงอีกยุคสมัยหนึ่ง (ช่วงพ.ศ. 2518 – 2530) รูปแบบการผลิตเปลี่ยนเป็นลักษณะการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก ทุกอย่างที่จะได้มาจะต้องแลกด้วยเงินทอง ต้องหาซื้อ และปัจจุบันทรัพยากรต่างๆ ร่อยหรอลง รายได้จากแหล่งดังกล่าวค่อยลดลงตามไปด้วย ทำให้ต้องแสวงหาแหล่งรายได้จากแหล่งอื่น เพื่อให้ครอบคลุมรายจ่ายที่เกิดขึ้น พร้อมๆ กับการที่ชุมชนเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่เป็นแหล่งรายได้ให้แก่ครัวเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายได้ที่เป็นผลสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว

ตาราง 4.7 ระดับรายได้และรายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง

รายได้และรายจ่ายทั้งหมด	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน (บาท)		
ไม่เกิน 30,000	11	6.4
30,001 – 60,000	59	34.5
60,000 – 90,000	49	28.7
มากกว่า 90,000	52	30.4
เฉลี่ย = 88,535, ต่ำสุด = 10,800, สูงสุด = 680,000, SD* =70,664		
รายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือน (บาท)		
ไม่เกิน 30,000	11	6.4
30,001 – 60,000	53	31.0
60,000 – 90,000	54	31.6
มากกว่า 90,000	53	31.0
เฉลี่ย = 80,446, ต่ำสุด = 11,620, สูงสุด = 464,000, SD* =50,071		

หมายเหตุ * SD คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

(5) สภาพหนี้สินและการเป็นหนี้

ถึงแม้ครัวเรือนในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยจะมีรายได้ที่พอครอบคลุมรายจ่ายดังที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่ก็ยังมีหนี้สิน ซึ่งเป็นสภาพที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกับชุมชนอื่นๆ ทั่วไปของประเทศไทย (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2548) สำหรับการศึกษาครั้งนี้พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 60.2 มีหนี้สิน และเป็นหนี้สินเฉลี่ย 84,194 บาท สำหรับจำนวนหนี้ปรากฏว่ามีหนี้มากกว่า 90,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.9 รองลงมาไม่เกิน 30,000 บาท และ 60,000 – 90,000 บาท มีสัดส่วนน้อยที่สุด ร้อยละ 7.8 ตามลำดับ (ตาราง 4.8) จะเห็นได้ว่าโครงสร้างหนี้สินของครัวเรือนกระจายอยู่ตั้งแต่ 90,000 บาทขึ้นไป ซึ่งเป็นสัดส่วนที่มาก ทั้งนี้ หนี้ดังกล่าวอาจเป็นลักษณะของหนี้สินนอกภาคเกษตร ได้แก่ หนี้จากการก่อสร้างบ้านเรือน รถยนต์ และการลงทุนนอกภาคเกษตร เป็นต้น ซึ่งหนี้สินเหล่านี้เป็นภาวะหนี้สะสม

ตาราง 4.8 ภาวะหนี้สินและจำนวนหนี้สินครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง

ภาวะหนี้สิน	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
ภาวะหนี้สิน		
ไม่มีหนี้สิน	68	39.8
มีหนี้สิน	103	60.2
จำนวนหนี้สิน (บาท)	(n=103)	
ไม่เกิน 30,000	30	29.1
30,001 – 60,000	27	26.2
60,000 – 90,000	8	7.8
มากกว่า 90,000	38	36.9

เฉลี่ย = 84,194, ต่ำสุด = 3,000, สูงสุด = 430,000,
SD* = 81,503.5

หมายเหตุ * SD คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.2.4 การศึกษา

จากแนวคิดของสุชา จันทร์อม (2511) เกรียงศักดิ์ ปัทมเรขา (2528) ถวิล ชาราโกชน์ (2526) และอภิชาติ ไตคิลกเวชช์ (2530) ที่ได้กล่าวถึง ระดับการศึกษาของบุคคลว่าบุคคลที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าย่อมมีโอกาสในการได้รับความรู้ต่างๆ จากการศึกษา มีความสามารถที่จะหาความรู้เพิ่มเติม และมีความสามารถในการรับรู้ข่าวสารข้อมูลต่างๆ ได้มากกว่าบุคคลที่มีระดับ

การศึกษาต่ำกว่า นอกจากนี้ การศึกษายังเป็นแนวทางที่จะเปลี่ยนเจตคติ ความรู้สึกที่ได้รับจากการศึกษา หรือเปลี่ยนแปลงการกระทำกิจการบางอย่างผิดไปจากเดิม ก่อให้เกิดความรับผิดชอบในการกระทำกิจการนั้นๆ และการเรียนการศึกษาเป็นกระบวนการอันหนึ่งที่บุคคลจะเปลี่ยนพฤติกรรม ความรู้สึก ความคิดเห็น เพราะได้เรียนบางสิ่งบางอย่างเพิ่มเติม หรือเปลี่ยนแปลงความรู้ที่มีอยู่อย่างเก่า การคิดหรือการกระทำบางอย่างจึงผิดไปจากเดิม หรืออาจเปลี่ยนทัศนคติความเห็นในบางเรื่อง และจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนปีในการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนเฉลี่ย 6.29 ปี โดยมีตั้งแต่บุคคลที่ไม่ได้เรียนหนังสืออย่างเป็นทางการ (0 ปี) ไปจนถึงระดับปริญญาตรี (16 ปี) กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น (4 ปี) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 49.7 รองลงมาอยู่ในระดับประถมศึกษาตอนปลาย (6 ปี) คิดเป็นร้อยละ 25.7 ซึ่งการศึกษาทั้งสองระดับดังกล่าวถือว่าเป็นการศึกษาภาคบังคับ นอกจากนี้พบที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (9 ปี) มัธยมศึกษาตอนปลาย (12 ปี) ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (14 ปี) ปริญญาตรี (16 ปี) ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (12 ปี) และไม่ได้เรียนหนังสือ (0 ปี) คิดเป็นร้อยละ 8.8, 5.3, 4.1, 3.5 และ 1.2 ตามลำดับ (ตาราง 4.9) การศึกษาดังกล่าวเป็นเพียงการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ทางตรงของคนในชุมชน อย่างไรก็ตาม การศึกษาหรือการเรียนรู้ทางอ้อมยังมีอีกมากมายที่เกิดจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการฝึกอบรมเฉพาะกาลตามความต้องการ ดังนั้น การศึกษาจึงขึ้นอยู่กับการนำเอาการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชน รวมทั้งได้ถ่ายทอดและสั่งสมเป็นฐานแนวคิดการจัดการทรัพยากรในชุมชนต่อไป

ตาราง 4.9 ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับการศึกษา	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
ไม่ได้เรียนหนังสือ (0 ปี)	2	1.2
ประถมศึกษาตอนต้น (4 ปี)	85	49.7
ประถมศึกษาตอนปลาย (6 ปี)	44	25.7
มัธยมศึกษาตอนต้น (9 ปี)	15	8.8
มัธยมศึกษาตอนปลาย (12 ปี)	9	5.3
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (12 ปี)	3	1.8
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (14 ปี)	7	4.1
ปริญญาตรี (16 ปี)	6	3.5

เฉลี่ย = 6.29, ต่ำสุด = 0, สูงสุด = 16, SD* = 3.43

หมายเหตุ * SD คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.2.5 ประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อ

(1) ประเพณีวัฒนธรรม

ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชนรอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นประเพณีทั่วไป ที่มีความสำคัญ และมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา ได้แก่ ประเพณีตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเดือนสิบ ประเพณีลากพระ – แข่งเรือ ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีลอยกระทง

นอกจากนั้น ยังพบว่ามีการประเพณีใหม่ๆ เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนทะเลน้อย ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของพื้นที่ นั่นก็คือประเพณีจัดทะเลเบียงสมรสกลางทะเลน้อยในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ หรือตรงกับวันวาเลนไทน์ โดยได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป รวมถึงนักท่องเที่ยวต่างพื้นที่ ต่างจังหวัด และต่างประเทศ (เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลทะเลน้อย, สัมภาษณ์วันที่ 10 มี.ค. 2549) สำหรับประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรการท่องเที่ยวอีกประเพณีหนึ่ง ได้แก่ ประเพณีหรือเทศกาลท่องเที่ยวเรือคนก ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคมของทุกๆ ปี เทศกาลดังกล่าวได้ถูกจัดขึ้นมาแล้วจำนวน 9 ครั้ง และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากทุกๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นประชาชน หน่วยงานในท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นที่ทะเลน้อย และพื้นที่อื่นๆ ที่เป็นจุดคนก เช่น บ้านยวนนง ควนจีเลียน เป็นต้น

(2) ความเชื่อ

สำหรับประเด็นของความเชื่อ โดยเฉพาะการนับถือศาสนาของคนในชุมชนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จากการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่หรือร้อยละ 99.4 นับถือศาสนาพุทธ มีเพียงร้อยละ 0.6 ที่นับถือศาสนาอิสลาม (ตาราง 4.10) นอกจากนี้ความเชื่อในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ไม้ในป่าพรุหรือป่าเขียว ซึ่งเป็นความเชื่อของคนในสมัยก่อนหรือคนรุ่นแรกๆ ที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่รอบเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (จัด คงเทพ, สัมภาษณ์วันที่ 2 ก.ค. 2549) ซึ่งคนเหล่านั้นเมื่อมีความจำเป็นต้องสร้างที่อยู่อาศัยหรือต้องการใช้ไม้ในการประกอบอาชีพต่างๆ ส่วนใหญ่จะต้องเข้าไปตัดไม้ในป่า ซึ่งในสมัยก่อนพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ที่สุด และมีการเข้าไปใช้ประโยชน์มาก คือ บริเวณป่าเขียว จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชนได้เล่าว่า พื้นที่ดังกล่าวมีไม้ขนาดใหญ่เกือบทั้งบริเวณ เมื่อต้องการใช้ไม้ต่างๆ ก็จะต้องมีการบวงสรวงขอเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่า ก่อนที่จะมีการตัดไม้เพื่อนำมาใช้ แต่ในปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวถูกนำมาใช้น้อยมาก หรือแทบจะไม่มีในพื้นที่ใด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม้ขนาดใหญ่ไม่มีให้ผู้คนได้ใช้ประโยชน์อีกแล้ว

นอกจากความเชื่อเกี่ยวกับป่าไม้แล้วนั้น เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรประมง พบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับทรัพยากรดังกล่าวด้วยเช่นกัน จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในท้องถิ่นหลายๆ ท้องถิ่น ซึ่งให้ความรู้ตรงกันเกี่ยวกับประเด็นความเชื่อทางด้านทรัพยากรประมง คือ การบนบานศาลกล่าวต่อเจ้าแม่ นางเรียม ซึ่งตั้งอยู่บริเวณคลองนางเรียม อันเป็นคลองสายสำคัญที่เชื่อมทะเลน้อยและทะเลหลวง คลองสายดังกล่าวเป็นแหล่งของทรัพยากรประมงที่สำคัญของชาวประมงในพื้นที่รอบเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยเฉพาะชุมชนทะเลน้อย พนางตุง บ้านขาว และเคิ่ง เป็นต้น บุคคลสำคัญในท้องถิ่นเล่าว่า เมื่อคนทำประมงจะออกไปหาปลาหรือสัตว์น้ำต่างๆ ก็จะทำการบนบานศาลกล่าว ขอร้องต่อเจ้าแม่ นางเรียม เพื่อให้จับสัตว์น้ำได้ในปริมาณที่น่าพอใจ และปลอดภัยจากการทำมาหากิน และหากประสบผลดังกล่าวแล้วนั้น ก็จะนำเครื่องเซ่นไหว้มาทำการแก้บนในภายหลัง

ตาราง 4.10 การนับถือศาสนาของกลุ่มตัวอย่าง

การนับถือศาสนา	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
พุทธ	170	99.4
อิสลาม	1	0.6

4.2.6 การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำ

(1) การปกครองส่วนท้องถิ่น

นับตั้งแต่มีการประกาศพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังผลให้ชุมชนหรือท้องถิ่นต่างๆ ต่างตื่นตัวที่จะทำการบริหารงานภายในท้องถิ่น เพื่อให้สามารถดูแลและจัดการท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง ทรัพยากรทุกอย่างจึงถูกนำมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะทรัพยากรที่ก่อให้เกิดรายได้ สำหรับพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยถือเป็นแหล่งรายได้สำคัญของชุมชนรอบพื้นที่ดังกล่าว โดยเฉพาะเป็นแหล่งรายได้จากการท่องเที่ยวที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ และรายได้จากผลิตภัณฑ์ต่างๆ อาทิ ผลิตภัณฑ์กระจูด ผลิตภัณฑ์ทางการประมง เป็นต้น ส่งผลให้หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ที่รับผิดชอบต่อพื้นที่โดยตรงเข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรเพื่อประโยชน์ดังกล่าว ดังปรากฏในแผนการจัดการทรัพยากรขององค์การบริหารส่วนตำบลทุกตำบลที่บรรจุอยู่ในแผนพัฒนาสามปีของแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล แผนดังกล่าวเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกัน เช่น แผนการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย และตำบลพนางตุงจะมีแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อ

เป็นการส่งเสริมและพัฒนากองทุนที่เข้มแข็งเป็นหลัก โดยมุ่งพัฒนาในส่วนของทะเลน้อย และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และแผนดังกล่าวได้นำมาใช้ในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ในขณะที่ชุมชนอื่นๆ รอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยยังคงเป็นแผนพัฒนาในอนาคต ซึ่งยังไม่เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน โดยตัวเลขจากงบประมาณในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่งของการจัดการดังกล่าว ดังรายละเอียดในตาราง 4.11

ตาราง 4.11 งบประมาณสำหรับโครงการพัฒนาตามแผนพัฒนาสามปี (2549-2551) ขององค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

องค์การบริหารส่วนตำบล	งบประมาณทั้งหมด (บาท)	งบประมาณการพัฒนา ด้านสิ่งแวดล้อมและ การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ (บาท)	สัดส่วนของงบประมาณที่ใช้ใน การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อเทียบกับงบประมาณทั้งหมด (ร้อยละ)
ตำบลนางตุง	779,541,143	9,410,000	1.21
ตำบลทะเลน้อย	292,474,515	4,585,000	1.57
ตำบลขอนหาด*	-	-	-
ตำบลเกรียง*	-	-	-
ตำบลแหลม	11,280,500	3,239,000	28.71
ตำบลควนชะลิก	235,588,406	17,330,000	7.36
ตำบลบ้านขาว	51,689,000	1,520,000	2.94

หมายเหตุ * ไม่มีข้อมูล

ที่มา : ดัดแปลงจากแผนพัฒนาสามปี (2549-2551) ขององค์การบริหารส่วนตำบลทุกตำบลในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

งบประมาณการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่งที่ท้องถิ่นหรือชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการป้องกัน ดูแลรักษาทรัพยากรของพื้นที่มากขึ้นแค่ไหน ยกตัวอย่างเช่น สัดส่วนของงบประมาณที่ใช้ในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเมื่อเทียบกับงบประมาณทั้งหมดขององค์การบริหารส่วนตำบลแหลม และตำบลควนชะลิก เป็นตัวเลขที่ชี้ให้เห็นว่าท้องถิ่นดังกล่าวให้ความสำคัญกับการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น โดยเฉพาะในตำบลแหลมนี้ ได้ให้ความสำคัญกับการอบรมให้ความรู้แก่อาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้งบประมาณในส่วนดังกล่าวค่อนข้างมากถึงร้อยละ 28.71 ในขณะที่ตำบลควนชะลิก มีการนำงบประมาณไปใช้เพื่อการปลูกป่าในสัดส่วนร้อยละ 7.36 รวมไปถึงการให้ความสำคัญกับการใช้งบประมาณเพื่อการอบรมให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรเช่นกัน สำหรับการจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย และตำบลพนาสูง จะเน้นหนักไปในเรื่องของการปรับภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยวเป็นหลัก จะไม่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรเท่าที่ควร โดยจัดสรรงบประมาณ ร้อยละ 1.57 และ 1.21 ตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม การจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีบรรจุอยู่ในแผนสามปีของทุกองค์การบริหารส่วนตำบล แต่วัตถุประสงค์ของการพัฒนาดังกล่าวมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น ที่เห็นเป็นรูปธรรมเด่นชัด สำหรับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น มักจะมุ่งเน้นไปเพื่อการพัฒนาและหารายได้กลับเข้ามาในท้องถิ่นของตนเองเป็นหลัก (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาว, สัมภาษณ์วันที่ 12 ต.ค. 2548 และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลควนชะลิก, สัมภาษณ์วันที่ 12 ต.ค. 2548)

(2) ภาวะผู้นำ

ผู้นำหมู่บ้านในแต่ละชุมชนที่ทำการศึกษามีแนวโน้มมีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะผู้นำชุมชนฝั่งพื้นที่ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง จากการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต่างให้ความเห็นต่อประเด็นการจัดการทรัพยากรของชุมชนในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันบ้างตามสภาพพื้นที่ โดยกล่าวว่า การดูแลจัดการทรัพยากรของพื้นที่นั้น เป็นหน้าที่หลักของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ หรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยอยู่แล้ว ภาคประชาชนมีหน้าที่ทำตามกฎระเบียบที่วางไว้ ก็ถือเป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนทำได้มากที่สุด (มนูญ คงนวล และจิต จันทรดีวงศ์, สัมภาษณ์วันที่ 11 มี.ค. 2549)

แต่สำหรับผู้นำหมู่บ้านในชุมชนควนชะลิก อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช กลับให้ความสำคัญเกี่ยวกับการดูแลทรัพยากร และการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ ผู้นำชุมชนมีการชักชวนสมาชิกของชุมชนรวมกลุ่มป้องกันไฟป่า และกลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ส่งอาสาสมัครของชุมชนเข้าฝึกอบรมป้องกันไฟป่าปีละ 2 ครั้ง ซึ่งได้รับการตอบรับจากสมาชิกของชุมชนด้วยความจริงใจ และให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างมาก (ประจิม ไพจิตรจินดา, สัมภาษณ์วันที่ 12 ต.ค. 2549)

4.2.7 ระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์ของชุมชน

(1) ระเบียบ ข้อปฏิบัติและกฎเกณฑ์ในการใช้ทรัพยากร

การใช้ทรัพยากรในอดีตไม่มีระเบียบหรือข้อปฏิบัติในการใช้ทรัพยากรอย่างชัดเจน อาจเป็นเพราะทรัพยากรมีให้ชุมชนได้ใช้อย่างมากมาย ประกอบกับสมาชิกของชุมชนยังมีน้อย ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่น้อยมากเมื่อเทียบกับปัจจุบัน นอกจากนั้น เทคโนโลยีต่างๆ ในการเก็บเกี่ยวทรัพยากรมีน้อย ระเบียบ ข้อปฏิบัติของชุมชนในการใช้ทรัพยากรของพื้นที่ในอดีต พบว่าไม่มีลักษณะความชัดเจน ไม่เป็นทางการหรือแทบจะไม่มีกฎเกณฑ์อะไรในการใช้ทรัพยากร ตัวอย่างของกฎเกณฑ์ที่ถือว่าเป็นกฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติที่เป็นจารีต (custom) นั่นก็คือ ความตระหนักของแต่ละบุคคลที่มีต่อทรัพยากร และความตระหนักที่มีต่อเพื่อนสมาชิกชุมชนที่ใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น การใช้ทรัพยากรพืชกระจุย การจับปลาตามแหล่งน้ำต่างๆ เมื่อสมาชิกของชุมชนคนใดทำการเก็บเกี่ยวทรัพยากรดังกล่าวบริเวณใดบริเวณหนึ่งอยู่แล้ว เพื่อนสมาชิกอีกคนซึ่งมาทีหลัง จะให้สิทธิบุคคลคนนั้นในการเก็บเกี่ยวทรัพยากรในนั้น และหากมีการพบปัญหาในการเก็บเกี่ยวทรัพยากร เช่น อุปกรณ์ตกจับปลาถูกทำลาย หรือเสียหาย ก็จะช่วยเป็นหูเป็นตาให้ เป็นต้น (นัค กูสาย, สัมภาษณ์วันที่ 23 ส.ค. 2548)

สำหรับระเบียบ ข้อปฏิบัติและกฎเกณฑ์ในการใช้ทรัพยากรในปัจจุบันนั้น มีความชัดเจนหรือเป็นทางการมากยิ่งขึ้น มีการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ การหวงห้าม และป้องกันรักษาทรัพยากรบางประเภท เช่น ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งอยู่ในการดูแลอย่างเป็นทางการจากเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ การเข้าไปใช้ทรัพยากรดังกล่าวจะต้องอยู่ในการควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ ส่วนทรัพยากรประมง จำพวกสัตว์น้ำต่างๆ ก็จะมีกฎระเบียบในการใช้ทรัพยากรเหล่านี้ตามกฎหมาย หากมีการกระทำผิดตามกฎหมาย เช่น การจับสัตว์น้ำในที่ต้องห้าม หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ มีการใช้เครื่องมือผิดประเภท ก็จะถูกลงโทษตามกฎหมาย เป็นต้น ทรัพยากรอีกประเภทหนึ่งที่ได้รับการหวงห้ามและมีความเคร่งครัดในการดูแล คือ นก ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ชุมชนต้องไม่ทำการใดๆ ที่เป็นอันตรายต่อนกต่างๆ ในพื้นที่ ซึ่งหากเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นถือเป็นความผิดตามกฎหมายเช่นกัน

นอกจากกฎหมายซึ่งเป็นกฎระเบียบที่เป็นทางการแล้วนั้น ชุมชนรอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยบางชุมชนมีการจัดทำกฎระเบียบของชุมชนขึ้นมา เพื่อดูแลรักษาทรัพยากรต่างๆ ในพื้นที่ด้วยเช่นกัน อาทิ ชุมชนควนทะเลมอง ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อช่วยกันดูแลทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนทรัพยากรอื่นๆ ของชุมชน ซึ่งลักษณะของระเบียบที่วางขึ้นนั้น มีความคล้ายคลึงกัน ในหลายพื้นที่ที่มีป่าไม้เป็นสาธารณประโยชน์ โดยจะมีการตกลงกันเกี่ยวกับการเข้าไปใช้ทรัพยากรดังกล่าว คือ “หากครัวเรือนใดมีความจำเป็นต้องใช้ไม้เพื่อซ่อมแซม

บ้านเรือนจะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการชุดดังกล่าวจึงจะเข้าไปใช้ทรัพยากรป่าไม้ได้” อย่างไรก็ตาม ระเบียบดังกล่าวมีการปฏิบัติในบางชุมชน แต่มีอีกหลายชุมชนไม่มีระเบียบดังกล่าว ดังนั้น ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในหลายๆ พื้นที่ จึงยังมีอย่างต่อเนื่อง ทรัพยากรที่ประจักษ์เด่นชัดที่สุด คือ ทรัพยากรประมง (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ต.เคิ่ง อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช, สัมภาษณ์วันที่ 13 ต.ค. 2549) โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนเคิ่ง ปลาที่สมาชิกในชุมชนเคหาได้ และเป็นรายได้หลักของครัวเรือน กลับมีน้อยลง จนปัจจุบันต้องหันมาประกอบอาชีพสานกระจูดเป็นอาชีพหลักแทน และลักษณะดังกล่าวยังเกิดขึ้นเด่นชัดกับหลายชุมชนรอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ไม่ว่าจะเป็น ชุมชนห้วยป่า ชุมชนทะเลน้อย และชุมชนควนชะลิก

(2) ระเบียบ ข้อปฏิบัติและกฎเกณฑ์ในการดูแลหรือปฏิบัติเพื่อรักษาทรัพยากร

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรของชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในอดีตมีการใช้กันโดยไม่ได้คำนึงถึงการหมดไปของทรัพยากร ทั้งนี้เป็นเพราะทรัพยากรมีมากมาย ประชากรมีน้อย การดูแลรักษาทรัพยากรต่างๆ จึงไม่มีความเด่นชัด หากแต่เพียงการดูแลรักษาเป็นไปตามความตระหนักของแต่ละบุคคลเท่านั้น

สำหรับระเบียบ ข้อปฏิบัติ และกฎเกณฑ์ในการดูแลรักษาทรัพยากรในปัจจุบันอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นส่วนสำคัญ สำหรับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเริ่มมีมากขึ้น เมื่อเห็นถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากร อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของชุมชนมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ กล่าวคือ ชุมชนที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรเพื่อดำรงชีพโดยตรง ก็จะตระหนักมากขึ้น แต่สำหรับบางชุมชนที่พึ่งพาทรัพยากรน้อยลงก็จะไม่ให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาทรัพยากรเท่าที่ควร

4.2.8 การจัดการความขัดแย้ง ความผิด บทลงโทษ และการลงโทษ

การใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยของชุมชน มีมาต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากการที่ทรัพยากรต่างๆ ของพื้นที่เป็นลักษณะของทรัพยากรที่เป็นทรัพย์สินร่วม (common property resources) ชุมชนสามารถเข้ามาใช้ได้ แต่ก็อยู่ภายใต้การกำหนดคน โอบายป่าไม้แห่งชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเกี่ยวกับเขตห้ามล่าสัตว์ป่า (non-hunting area) ซึ่งเป็นบริเวณที่ทางการใช้ในกิจการของรัฐ หรือใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2548) ดังนั้น การเข้าไปใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินดังกล่าวย่อมต้องมีการกระทบกระทั่ง หรือเกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรของพื้นที่เกิดขึ้น นอกจากนั้น การที่ทรัพยากรดังกล่าวเป็นทรัพย์สินสาธารณะซึ่งอยู่ในความดูแลของรัฐเป็นสำคัญนั้น ย่อมส่งผลถึงความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนด้วยเช่นกัน หากวิเคราะห์ถึงความขัดแย้งที่

เกิดขึ้น โดยการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ (interaction analysis) ของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคล ได้แก่ ประชาชนในชุมชน ระหว่างชุมชน ประชาชนกับภาครัฐ จำแนกตามลักษณะของทรัพยากร (Bene, 2002 และ Nissapa *et al.*, 2005) ดังรายละเอียดในตาราง 4.12

การวิเคราะห์ถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ระหว่างกลุ่มบุคคล ดังตาราง 4.12 ซึ่งเป็นลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน ระหว่างชุมชน สมาชิกในชุมชนกับภาครัฐ และระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง จำแนกตามลักษณะของทรัพยากร โดยรายละเอียดของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคลแต่ละส่วนสามารถอธิบายได้ดังนี้

(1) ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง

ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันเองเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ปรากฏเด่นชัดขึ้นในช่วงหลังที่ทรัพยากรหลายๆ ชนิดมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดลง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรนั่นเอง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเด่นชัดกับทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ความขัดแย้งเกี่ยวกับการพยายามจำกัดสิทธิในการใช้ทรัพยากรดังกล่าว โดยเฉพาะพืชกระจุย เมื่อพื้นที่ใดที่สมาชิกของชุมชนคนใดคนหนึ่งเข้าไปใช้แล้วนั้น ก็จะพยายามจำกัดสิทธิในทรัพยากรบริเวณดังกล่าว เพื่อมิให้บุคคลอื่นเข้ามาใช้อีกในบริเวณนั้น ทั้งๆ ที่เป็นทรัพยากรส่วนรวมที่ทุกคนสามารถใช้ร่วมกัน ความขัดแย้งดังกล่าวเริ่มมีความรุนแรงมากขึ้น จนกระทั่งมีความขัดแย้งถึงขั้นเผาทำลายทรัพยากรในเวลาต่อมา แต่ก็ไม่ได้เกิดขึ้นกับทุกพื้นที่ พื้นที่ที่มีความรุนแรงในลักษณะดังกล่าว ได้แก่ ชุมชนเคิ่ง ซึ่งเป็นแหล่งของกระจุยขนาดใหญ่ที่สุด เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆ

สำหรับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรประมงของสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง พบว่า ลักษณะของความขัดแย้งเกิดจากการลักขโมย และทำความเสียหายอุปกรณ์ทำประมงของสมาชิกด้วยกันเอง ซึ่งรูปแบบของการขโมย จะมีตั้งแต่การใช้ไฟช็อตปลา ตามแหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่ของสมาชิกในชุมชนทั่วไป บ่อล่อปลาตามธรรมชาติ และที่สร้างขึ้น นอกจากนั้น พบว่ามีการขโมยสัตว์น้ำที่ติดอยู่ตามเครื่องมือประมงที่ผู้อื่นวางดักไว้ เป็นต้น เมื่อเกิดปัญหาดังกล่าวขึ้น การแก้ปัญหาทำได้ยากลำบาก วิธีการที่สมาชิกในชุมชนใช้แก้ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นเพียงแต่การกระทำกลับในรูปแบบเดียวกัน หรือทำได้ก็แต่เพียงการวางเฉย

ตาราง 4.12 การวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคลจำแนกตามลักษณะของทรัพยากร

ทรัพยากรที่สำคัญ	กลุ่มบุคคล	ลักษณะของความขัดแย้ง	
		ก่อนมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518)	หลังมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518) ถึงปัจจุบัน
ทรัพยากรป่าไม้ (ป่าพรุ กระจูดธรรมชาติ และอื่นๆ)	สมาชิกในชุมชนด้วยตนเอง	ไม่ปรากฏลักษณะความขัดแย้งที่ชัดเจน	เกิดความพยายามในการจำกัดสิทธิใน ทรัพยากร
	สมาชิกในชุมชนกับนอกชุมชน	ไม่ปรากฏลักษณะความขัดแย้งที่ชัดเจน	เกิดความพยายามในการจำกัดสิทธิใน ทรัพยากร
	สมาชิกในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ	ไม่ปรากฏลักษณะความขัดแย้งที่ชัดเจน	(1) การทำผิดกฎระเบียบของสมาชิกในชุมชน เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ (2) การปฏิบัติต่อสมาชิกในชุมชนของเจ้า หน้าที่ไม่เท่าเทียมกัน
	ระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยตนเอง	ไม่ปรากฏลักษณะความขัดแย้งที่ชัดเจน	ลักษณะของการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่สอดคล้อง และเป็นไปตามรูปแบบเดียวกัน
ทรัพยากรประมง	สมาชิกในชุมชนด้วยตนเอง	ไม่ปรากฏลักษณะความขัดแย้งที่ชัดเจน	การลักขโมย และทำความเสียหายอุปกรณ์ทำ ประมง
	สมาชิกในชุมชนกับนอกชุมชน	ไม่ปรากฏลักษณะความขัดแย้งที่ชัดเจน	การลักขโมย และทำความเสียหายอุปกรณ์ทำ ประมง

ตาราง 4.12 (ต่อ)

ทรัพยากรที่สำคัญ	กลุ่มบุคคล	ลักษณะของความขัดแย้ง	
		ก่อนมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518)	หลังมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518) ถึงปัจจุบัน
	สมาชิกในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ	ไม่ปรากฏลักษณะความขัดแย้งที่ชัดเจน	(1) การทำผิดกฎระเบียบของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร (2) การปฏิบัติต่อสมาชิกในชุมชนของเจ้าหน้าที่ไม่เท่าเทียมกัน
	ระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง	ไม่ปรากฏลักษณะความขัดแย้งที่ชัดเจน	ลักษณะของการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่สอดคล้องและเป็นไปตามรูปแบบเดียวกัน
ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว	สมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง	การใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวยังมีน้อยมากหรือแทบจะไม่มี	เกิดความพยายามในการจำกัดสิทธิในทรัพยากร
	สมาชิกในชุมชนกับนอกชุมชน	การใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวยังมีน้อยมากหรือแทบจะไม่มี	เกิดความพยายามในการจำกัดสิทธิในทรัพยากร
	สมาชิกในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ	การใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวยังมีน้อยมากหรือแทบจะไม่มี	(1) การทำผิดกฎระเบียบของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร (2) การปฏิบัติต่อสมาชิกในชุมชนของเจ้าหน้าที่ไม่เท่าเทียมกัน
	ระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง	การใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวยังมีน้อยมากหรือแทบจะไม่มี	ลักษณะของการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่สอดคล้องและเป็นไปตามรูปแบบเดียวกัน

ที่มา : คัดแปลงจาก สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ, 2545 และจากการสัมภาษณ์

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว เริ่มมีความเด่นชัดขึ้นเมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ทะเลน้อย จากสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่ต่อเนื่องต่อกิจกรรมดังกล่าว ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรน้ำ สัตว์น้ำ นก บัว ตลอดจนทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และกิจกรรมที่เด่นชัดต่อการท่องเที่ยว คือ กิจกรรมการล่องเรือเพื่อดูนกคูบัวในทะเลน้อยและพื้นที่รอบเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

จากกระแสของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่เกิดขึ้น ประกอบกับการท่องเที่ยวในเมืองใหญ่ เช่น อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ประสบกับปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตของนักท่องเที่ยว ทำให้การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวจากต่างพื้นที่เข้ามาในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยมากขึ้น เกิดเป็นแหล่งรายได้ให้สมาชิกในชุมชน การเข้ามาเพื่อกอบโกยผลประโยชน์จากรายได้ดังกล่าว จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว เช่น การแย่งชิงการใช้เส้นทางเดินเรือเพื่อการท่องเที่ยว การสร้างที่พักเพื่อการท่องเที่ยว การบุกรุกเก็บเกี่ยวกระจุยธรรมชาติเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์จากกระจุย การหาปลาโดยวิธีผิดกฎหมาย เพื่อมาแปรรูปเป็นสินค้าจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

(2) ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนกับชุมชนภายนอก

เนื่องจากพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเป็นพื้นที่ที่เป็นลักษณะของทรัพย์สินร่วม ชุมชนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณและรอบนอกเขตดังกล่าวสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ในทรัพยากรได้อย่างอิสระ ยกเว้นพื้นที่ที่มีความเป็นเจ้าของของคนในชุมชนอยู่แล้ว ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนกับชุมชนภายนอก ซึ่งในที่นี้รวมทั้งชุมชนในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย และชุมชนที่อยู่นอกพื้นที่นี้ ความขัดแย้งจากการใช้ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีลักษณะคล้ายคลึงกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง โดยความขัดแย้งดังกล่าวค่อยๆ ปรากฏเด่นชัดขึ้นในช่วงหลัง ที่ทรัพยากรหลายๆ ชนิดมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดลง โดยเฉพาะทรัพยากรที่เห็นเด่นชัด คือ ทรัพยากรประมง การเข้ามาของคนภายนอกเพื่อเก็บเกี่ยวทรัพยากรดังกล่าวมิให้เห็นอย่างต่อเนื่อง ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรดังกล่าวย่อมเกิดขึ้น ในลักษณะของการทำลายอุปกรณ์ หรือการลักขโมยสัตว์น้ำที่คนในชุมชนดักจับเอาไว้ การใช้ไฟช็อตปลาตามแหล่งน้ำธรรมชาติ การจับปลาตามบ่อล่อปลาตามธรรมชาติและที่สร้างขึ้น เป็นต้น

(3) ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนกับภาครัฐ

ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยเฉพาะหน่วยงานของกรมป่าไม้ หรือเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ลักษณะของความขัดแย้งมาจากการทำผิดกฎระเบียบของสมาชิกในชุมชน

เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร จนต้องมีการเผชิญหน้ากันระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิกในชุมชนบ่อยครั้ง ซึ่งการตัดสินใจมีความผิดอาจมีความไม่ชอบธรรมเกิดขึ้นบ้าง นอกจากนี้การปฏิบัติต่อสมาชิกในชุมชนของเจ้าหน้าที่ไม่มีความเท่าเทียมกัน ลักษณะของเครือข่ายดีมักจะได้รับปกป้อง (สะพาน วงศ์เดช, สัมภาษณ์วันที่ 13 ต.ค. 2549 และชั้น มีจันทร์แก้ว, สัมภาษณ์วันที่ 15 มิ.ย. 2549) โดยความขัดแย้งที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรป่าไม้ มักจะเป็นไปในลักษณะของการลักลอบตัดไม้เพื่อนำมาใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต ปัญหาไฟป่าที่เกิดจากการกระทำโดยตั้งใจของสมาชิกในชุมชนเพื่อวัตถุประสงค์ คือ (สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ, 2545)

- การเผาป่าเพื่อทำไร่และปลูกปาล์มน้ำมัน โดยจงใจให้ป่าไม้ถูกทำลายและกลายเป็นสภาพป่าเสื่อมโทรมเร็วขึ้น
 - การเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ เช่น ในกรณีการล่าเต่าบกไปขายหรือนำไปกินเป็นอาหาร แต่การล่าเต่าในปัจจุบันไม่มีแล้ว ได้เลิกการหาเต่าโดยการเผาป่าไปเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว
 - การเผาป่าของคนที่ไม่เข้าไปหาปลา เหตุที่ต้องเผาป่าเนื่องมาจากสภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเข้าไปหาปลา กล่าวคือมีหญ้าและป่ารกมาก จึงต้องเผาเพื่อสะดวกในการเดินทางไปยังแหล่งหาปลา ตลอดจนจนเกิดไฟไหม้ป่าเนื่องจากคนที่ไม่เข้าไปจับปลา ได้สูบบุหรี่แล้วทิ้งก้นบุหรี่ซึ่งไม่ดับไฟให้สนิท เมื่อสัมผัสกับหญ้าแห้ง ทำให้หญ้าติดไฟแล้วลุกลามไปยังพื้นที่อื่น ๆ
 - การจุดไฟเผาป่า เพื่อให้เป็นพื้นที่ที่เสื่อมโทรม เพื่อจะได้เข้าไปครอบครองพื้นที่ในการทำมาหากิน

ปัญหาไฟป่าเหล่านี้นำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างสมาชิกของชุมชนและหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเห็นเป็นรูปธรรมและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สำหรับความขัดแย้งที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรประมง มีลักษณะของความขัดแย้งคล้ายคลึงกันกับทรัพยากรป่าไม้ โดยจะพบจากการทำผิดกฎระเบียบของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร จนต้องมีการเผชิญหน้ากันระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิกในชุมชนบ่อยครั้งเช่นกัน โดยสาเหตุของความขัดแย้งดังกล่าว อาทิ การจับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือที่ผิดกฎหมาย เช่น การช้อนปลาด้วยเบตเตอร์ การใช้ยาเบื่อปลา เป็นต้น

ความขัดแย้งที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ลักษณะของความขัดแย้งจะมาจากการทำผิดกฎระเบียบของสมาชิกในชุมชน เกี่ยวกับการทำลายหรือทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากร ที่เห็นเด่นชัดที่สุด ได้แก่ การทำร้ายนกของสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้อาจจะด้วยความตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ทำให้เกิดการเผชิญหน้ากันขึ้นระหว่างสมาชิกในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเสมอ

เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น การแก้ปัญหาส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่มักจะใช้การประนีประนอมต่อการปฏิบัติตามกฎระเบียบ หากไม่รุนแรงมากนัก แต่บางกรณี เช่น ความขัดแย้งจากการบุกรุกพื้นที่

การแก้ปัญหาดังกล่าวต้องว่าไปตามกฎหมาย โดยมีการใช้กระบวนการยุติธรรมเพื่อตัดสินคดี (เจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย, สัมภาษณ์วันที่ 10 มี.ค. 2548)

(4) ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง

ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเองนั้น พบว่า มักจะเกิดกับหน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นกับเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ซึ่งการทำหน้าที่และการปฏิบัติงานที่สวนทางกันจนเกิดความขัดแย้งขึ้น แต่ความขัดแย้งดังกล่าวไม่มีความรุนแรงมากนัก (เจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย, สัมภาษณ์วันที่ 10 มี.ค. 2548) ความพยายามของหน่วยงานแต่ละหน่วยที่จะสร้างความสอดคล้องต่อแนวทางการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ ให้เป็นไปได้ในทิศทางเดียวกันยังมีอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน มีเพียงแผนที่สอดคล้องในแผนการดำเนินงานประจำปีของหน่วยงาน อย่างเช่น แผนขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่น เป็นต้น

4.2.9 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

กิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางการศึกษา กิจกรรมของชุมชน เอกชน สถานประกอบการ และกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ที่ถือเป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีหลากหลายรูปแบบ โดยมีรายละเอียดของกิจกรรมดังกล่าว ดังนี้

(1) กิจกรรมทางการศึกษา

กิจกรรมทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาสภาพพื้นที่ ความมีอยู่ของทรัพยากรในพื้นที่ ไปจนถึงความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรม ประเพณีของผู้คนในชุมชนของหน่วยงานต่างๆ ตั้งแต่สถานศึกษาระดับประถมศึกษา ไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยต่างๆ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น และหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการทรัพยากร และเป็นส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญในการมีอยู่ของทรัพยากร และเกิดการหวงแหน ป้องกัน ดูแลให้เกิดความยั่งยืนในทรัพยากรต่างๆ โดยกิจกรรมทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ได้แก่ งานวิจัยต่างๆ ดังตาราง 4.13 พบว่า กิจกรรมทางการศึกษาประเภทงานวิจัย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นงานวิจัยของสถาบันการศึกษาในภาคใต้ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่มีประเด็นของการจัดการทรัพยากรของพื้นที่นั้น ได้มีการหยิบยกมาเป็นประเด็นทางการวิจัยค่อนข้างมาก และงานวิจัยในประเด็นดังกล่าวมีการศึกษาเรื่อยมาภายในระยะเวลา 20 ปี ที่ผ่านมา อาทิ งานวิจัยของสถาบันทรัพยากรชายฝั่ง ในปี พ.ศ. 2544 เกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย ซึ่งมีพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยรวมอยู่ด้วย งานวิจัยของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม เกี่ยวกับการจัดทำทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ

และระดับชาติของประเทศไทย เป็นต้น นอกจากนี้ เป็นงานวิจัยของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา อาทิ การศึกษาเกี่ยวกับการประเมินมูลค่าของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช กรณีเป็นแหล่งท่องเที่ยว ของศรีสุดา ลอยผา (2532) การวิจัยของสมชาย เลียงพรพรรณ (2543) เกี่ยวกับการศึกษาแหล่งทรัพยากรนันทนาการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บริเวณทะเลน้อย ทะเลหลวง และทะเลสาบสงขลา การศึกษาของยุคล เหมบัณฑิต (2545) เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนประมงทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นต้น นอกจากนี้กิจกรรมทางการศึกษาในรูปแบบงานวิจัยแล้วนั้น พบว่า ยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในพื้นที่ ได้แก่ กิจกรรมการดูแล กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เป็นต้น

ตาราง 4.13 ตัวอย่างกิจกรรมทางการศึกษาประเภทงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

คณะผู้วิจัย	ปี พ.ศ.	ชื่อเรื่อง	หน่วยงานต้นสังกัด	ประเด็นของการวิจัย
นิธิ ฤทธิพรพันธุ์ บรรจบ นะแสง ถาวร ศิริพันธ์	2525	ลักษณะบางประการของ ชุมชนทะเลน้อย อ.ควน ขนุน จ.พัทลุง	ภาควิชาวาริชศาสตร์ คณะ ทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	ชุมชนทะเลน้อย การพัฒนาชุมชน
ศรีสุดา ลอยผา	2532	การประเมินมูลค่าของเขต ห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช กรณีเป็น แหล่งท่องเที่ยว	วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหา วิทยาเกษตรศาสตร์	การประเมินมูลค่า ทางเศรษฐศาสตร์
กลาริดก์, กอร์ดอน จอน ดาวิส์; นิธิ ฤทธิพร พันธุ์	2537	คุณประโยชน์ของที่ชุ่มน้ำ : ศักยภาพของที่ชุ่มน้ำในการ สนับสนุนและรักษาสภาพ การพัฒนา	ภาควิชาวาริชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	การอนุรักษ์ที่ชุ่มน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำ
สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล อยุทธิ์ นิสสกา สมยศ หุ่นหว้า	2539	การวิเคราะห์ศักยภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมเพื่อ รองรับการพัฒนาแหล่งน้ำ สำหรับการชลประทาน : กรณีโครงการพัฒนาพรุ ควนเค็ริง	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โครงการจัดตั้งภาควิชา เศรษฐศาสตร์เกษตรและ ทรัพยากร	การวิจัยทางเศรษฐกิจ และสังคมของพรุ ควนเค็ริง
สมชาย เลียงพรพรรณ	2543	การศึกษาแหล่งทรัพยากร นันทนาการเพื่อการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณ ทะเลน้อย ทะเลหลวง และ ทะเลสาบสงขลา	วารสารภูมิศาสตร์	ศึกษาแหล่ง ทรัพยากร นันทนาการเพื่อการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ตาราง 4.13 (ต่อ)

คณะผู้วิจัย	ปี พ.ศ.	ชื่อเรื่อง	หน่วยงานต้นสังกัด	ประเด็นของการวิจัย
สถาบันทรัพยากรชายฝั่ง	2544	การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ
ศิริจิต พุ่มหว่า อะแวน มะแส ยุคล เหมบัณฑิต	2545	วิวัฒนาการและรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนชาวประมงทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง	สำนักงานประมงจังหวัดพัทลุง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ภาควิชาพัฒนาการเกษตร	การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ สิ่งแวดล้อม
สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล อะแวน มะแส ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี ปริญญา บัณฑิต	2545	การวางแผนเพื่อการจัดการทรัพยากรในพรุควนเค็ริง	Wetlands International – Thailand Programme มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อม	การจัดการทรัพยากร
อะแวน มะแส สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล คันทรส พวงแก้ว ปริญญา บัณฑิต	2546	บทบาทหญิงชายต่อการพัฒนาอาชีพที่เชื่อมโยงกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพรุควนเค็ริง	สงขลา : กลุ่มพัฒนาชุมชน จังหวัดชายแดนภาคใต้, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ	การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ พรุควนเค็ริง

(2) กิจกรรมของชุมชนและสถานประกอบการ

ในแต่ละชุมชนรอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ภายใต้การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหลัก กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจะบรรจุอยู่ในแผนสามปีของแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการจะอยู่ภายใต้ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน สถานประกอบการต่างๆ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยของชุมชน ส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยเฉพาะกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งจะเน้นการพัฒนาสถานที่ไปในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ หรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กิจกรรมดังกล่าวปรากฏเด่นชัดในชุมชนเค็ริง โดยการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเค็ริงและความร่วมมือของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ดังกล่าว (โกมล คมเรือง, ธรรมรงค์ ทองมา และเกษม ยอดแก้ว, สัมภาษณ์วันที่ 23 ส.ค. 2548)

นอกจากนั้น ยังมีการจัดกิจกรรมของชุมชนในลักษณะของการปรับปรุงทัศนียภาพเพื่อการท่องเที่ยว กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การแสดงสินค้าหัตถกรรม สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เทศกาลล่องเรือคุนุก โดยมีกิจกรรมดังกล่าวในพื้นที่ชุมชนทะเลน้อย และชุมชนพนางตุง เป็นต้น (เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลทะเลน้อย, สัมภาษณ์วันที่ 10 มี.ค. 2549)

สำหรับกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่โดยตรง เช่น กิจกรรมการปลูกป่าเนื่องในโอกาสต่างๆ เช่น โอกาสครบรอบพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เป็นต้น ถือเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นประจำสำหรับหลายๆ ชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมดังกล่าวมาข้างต้น ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นโดยการดำเนินงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะเป็นผู้ปฏิบัติตาม ไม่ได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอรูปแบบของกิจกรรมที่เอื้อต่อการจัดการทรัพยากรต่างๆ ของพื้นที่เท่าที่ควร ซึ่งรูปแบบของแต่ละกิจกรรมที่เกิดขึ้นมักจะเอื้อประโยชน์ในการนำมาซึ่งรายได้จากกิจกรรมเป็นหลัก และในส่วนของกิจกรรมที่ปรากฏให้เป็นรูปธรรมของการจัดการทรัพยากรที่ชัดเจน อย่างเช่น กิจกรรมการปลูกป่า ก็มีได้เกิดขึ้นจากความตระหนักในความสำคัญของการมีอยู่ของทรัพยากรแต่อย่างใด หากแต่จะทำตามแผนและงบประมาณที่วางไว้เท่านั้น

(3) กิจกรรมของหน่วยงาน

กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย นอกจากจะถูกจัดขึ้นภายใต้การดำเนินงานของชุมชนผ่านองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ยังมีอีกหลายหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลายๆ กิจกรรมที่เกิดขึ้น อาทิ หน่วยงานของกรมป่าไม้ ซึ่งเป็นผู้ดูแลทำหน้าที่ปกป้องทรัพยากรต่างๆ ของพื้นที่ไม่ให้ถูกใช้ไปอย่างไม่ยั่งยืน นั่นก็คือ สำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ถือเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย กิจกรรมของหน่วยงานมีหลากหลายกิจกรรม ทั้งในส่วนของกิจกรรมทางวิชาการ การให้ความรู้แก่ประชาชนและบุคคลทั่วไปเกี่ยวกับทรัพยากรต่างๆ ของพื้นที่ กิจกรรมมวลชนสัมพันธ์ ซึ่งหน่วยงานจะทำงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่ เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน ป้องกันดูแลรักษาทรัพยากรของพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่หน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน เช่น การจัดงานเทศกาลต่างๆ ตลอดจนการส่งเสริม และประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ (เจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย, สัมภาษณ์วันที่ 12 ส.ค. 2548) นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งสถานีพัฒนาและส่งเสริมการ

อนุรักษ์สัตว์ป่าทะเลน้อย ศูนย์ศึกษาธรรมชาติทะเลน้อย เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน และบุคคลทั่วไปเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรต่างๆ ของพื้นที่อีกด้วย

กรมประมงก็เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ได้แก่ การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ กิจกรรมการฝึกอบรมการอนุรักษ์สัตว์น้ำ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ เป็นต้น

4.3 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต

การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวตั้งแต่อดีต (5-10 ปีที่ผ่านมา) จนถึงปัจจุบันในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย และแนวโน้มนในอนาคตนั้น สามารถอธิบายตามลำดับของทรัพยากร ได้ดังนี้

4.3.1 ทรัพยากรป่าไม้

(1) สภาพทั่วไปของทรัพยากรป่าไม้

เนื่องจากพื้นที่ของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเป็นที่ราบลุ่ม ชนิดของป่าจึงมีลักษณะเป็นป่าพรุน้ำจืด ขึ้นเป็นหย่อม ๆ อยู่กระจัดกระจายทั่วไป และยังประกอบไปด้วยทุ่งหญ้า ทุ่งนา ป่ากก ป่าปรีอ ป่าราโพ ป่ากระจูด ป่ากระจูดหนู (ภาพประกอบในภาคผนวก 5.1) ชนิดพันธุ์ไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้เสม็ดขาว ส่วนพันธุ์ไม้ชนิดอื่น ๆ ได้แก่ ไม้เทียะหรือดินเป็ดพรุ หว่า กระทุ่มหมู เมาทองกลาง เป็นต้น

พรรณไม้ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยส่วนใหญ่เป็นไม้เสม็ดขาว หรือ ไม้เสม็ด ขึ้นอยู่เห็นเกาะเป็นกลุ่ม กระจัดกระจายไปทั่ว ซึ่งเป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร แหล่งหลบภัย และแหล่งขยายพันธุ์ของสัตว์ป่า นอกนั้นมีไม้เม่า ไม้เสม็ดชุน ไม้หว่า ไม้ทองกลาง ไม้กระทุ่มหมู ไม้เทียะหรือ ไม้ดินเป็ดพรุ แต่มีจำนวนน้อย (สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2542)

(2) การเปลี่ยนแปลงของสภาพทรัพยากรป่าไม้ตามเวลา

ในอดีตทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชน ต่างให้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกันเกี่ยวกับสภาพที่อุดมสมบูรณ์ดังกล่าว ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสภาพป่าไม้ในพื้นที่ครั้งสำคัญๆ ใน 3 ช่วงเวลา คือ (สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ, 2545 และจากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชนต่างๆ, 2548)

(2.1) ช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง

ในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดเหตุการณ์ต่างๆ หลายเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ซึ่งเหตุการณ์สำคัญๆ ได้แก่ พายุพัดผ่าน เกิดการหักล้ม ของพรรณไม้น้อยใหญ่ต่างๆ มากมาย รวมทั้งปัญหาจากไฟป่าที่เกิดขึ้นติดต่อกันเป็นระยะเวลาแรม เดือน และจากภาวะสงคราม ทำให้ผู้คนอพยพเข้ามาบุกรุกพื้นที่ป่ามากขึ้น มีการจับจองที่ดินทำกิน มากขึ้นตามไปด้วย

(2.2) ช่วงเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ ปี พ.ศ. 2518

เหตุการณ์น้ำท่วมเมื่อปี พ.ศ. 2518 ซึ่งสร้างความเสียหายให้แก่คนในชุมชนและ ทรัพยากรของพื้นที่อย่างมากมาย ทรัพยากรป่าไม้เสื่อมโทรมมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ เพื่อทำกินมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นการเข้ามาเพื่อกอบโกยทรัพยากรอื่นๆ เช่น สัตว์ป่า นกต่างๆ ก็มี มากขึ้นตามไปด้วย ทำให้รัฐเริ่มตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรของพื้นที่ที่มีอยู่ หากไม่มีการ จัดการเกิดขึ้นจะส่งผลเสียหายมากมายในอนาคต และในปีเดียวกันนี้ได้มีการจัดตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ ป่าทะเลน้อยเพื่อดูแลทรัพยากรที่เหลือให้คงมีอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

(2.3) เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่อีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2531

ถึงแม้จะมีการเข้ามาดูแลจัดการโดยรัฐ ปัญหาต่างๆ ยังคงมีอยู่โดยเฉพาะการบุกรุก พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่รกร้างต่างๆ เพื่อทำกิน อย่างไรก็ตาม นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้วนั้น ในปี พ.ศ. 2531 เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่อีกครั้ง ส่งผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ครั้งสำคัญอีกครั้ง หนึ่ง และในช่วงนี้จนถึงปัจจุบันการบุกรุกพื้นที่ป่า และการทำลายป่ามีอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลพวง จากหลากหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการบุกรุกพื้นที่เพื่อหาที่ทำกิน ล่าสัตว์ป่า และ นโยบายการพัฒนาพื้นที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นนโยบายการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ถนนหนทาง นโยบายทางการเกษตร การส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่พรุ เป็นต้น (ภาพประกอบใน ภาคผนวก 5.2) เหล่านี้เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะลดลง เรื่อยๆ หรือส่วนที่เหลือก็แทบจะมีให้เห็นน้อยมากในบางพื้นที่

(3) การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้

จากลักษณะของสภาพป่าไม้ในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยข้างต้น จะเห็นได้ ว่ามีพรรณไม้นานาชนิดที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ ซึ่งการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน ทั้งในรูปของพืชพรรณที่อาจนำมาใช้เป็นอาหาร สมุนไพร นำผลผลิตไม้มาแปรรูป เป็น วัสดุใช้สอยในครัวเรือน เช่น เนื้อไม้ ยางไม้ ทำอุปกรณ์เครื่องมือการทำมาหากิน โดยเฉพาะ เครื่องมือประมง เช่น โพงพาง ลอบ นำมาเป็นวัสดุทำเสา รั้วบ้าน คอกสัตว์ รวมทั้งนำมาใช้เป็น วัสดุคิบของอุตสาหกรรมในครัวเรือน (ภาพประกอบในภาคผนวก 5.3) และหากจำแนกตาม

ลักษณะของพรรณไม้ การใช้ประโยชน์จะมีความแตกต่างกัน และมีการเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์ตามเวลา ดังแสดงในตาราง 4.14

ตาราง 4.14 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าพรุ (เสม็ด, หลุมพี, เห็ด ฯลฯ)

ลักษณะการใช้ประโยชน์	ช่วงเวลา		
	ก่อนมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518)	หลังมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518)	ปัจจุบัน (2548)
อาหาร	**	*	*
สมุนไพร	**	*	*
ถ่าน	***	**	-
วัสดุใช้สอยในครัวเรือน	***	**	*
อุปกรณ์เครื่องมือการทำมาหากิน	***	**	*
วัสดุทำเสา รั้วบ้าน คอกสัตว์	***	*	*
วัตถุดิบของอุตสาหกรรมในครัวเรือน	-	*	*
หมายเหตุ	***	หมายถึง มีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่	
	**	หมายถึง มีการใช้ประโยชน์พอประมาณ	
	*	หมายถึง มีการใช้ประโยชน์น้อย	
	-	หมายถึง ไม่มีการใช้ประโยชน์	

ที่มา : จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในแต่ละชุมชน, 2548

จากตาราง 4.14 ไม้ในป่าพรุ ซึ่งเป็นไม้เสม็ด และอื่นๆ อีกหลากหลายชนิดมีความสำคัญต่อสัตว์ป่าและราษฎรในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นที่ทำรัง วางไข่ ขยายพันธุ์ แหล่งหลบภัย แหล่งน้ำ แหล่งอาหารของสัตว์ป่า และเป็นไม้ใช้สอย เช่น ทำบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ทำฟืน ถ่าน และกิจการในด้านปศุสัตว์ การประมง ซึ่งเมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์ในแต่ละช่วงเวลาที่สำคัญๆ พบว่า การใช้ประโยชน์โดยตรงจากไม้ลดลงตามเวลา ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม ที่เห็นได้ชัดที่สุด คือ การใช้ไม้เผาถ่าน ในปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ในลักษณะดังกล่าวลดลงอย่างมาก อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2542) พบว่า มีครัวเรือนที่มีการเผาถ่านจากไม้ในพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยถึง 394 ครัวเรือน โดยในอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงมีการเผาถ่านจากไม้ในพื้นที่มากที่สุด แต่เป็นการเผาถ่านไว้ใช้ในครัวเรือน สำหรับในพื้นที่อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น พบว่ายังมีครัวเรือนที่ทำการเผาถ่านเพื่อจำหน่ายอีกหลายครัวเรือน

สำหรับการใช้ประโยชน์ในลักษณะอื่นๆ เช่น อุปกรณ์เครื่องมือการทำมาหากิน วัสดุทำเสา รั้วบ้าน คอกสัตว์ พบว่า ยังมีการใช้ประโยชน์ในลักษณะดังกล่าว แต่อยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย สำหรับการใช้ไม้เพื่อวัตถุประสงค์ของอุตสาหกรรมในครัวเรือนนั้น พบว่า มีการใช้เพื่อกิจกรรมดังกล่าวเริ่มมีมากขึ้นในช่วงหลัง ซึ่งมีการส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยวขึ้น แต่การใช้ดังกล่าวยังคงอยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเช่นกัน

การใช้ประโยชน์จากพืชอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญกับชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เป็นอย่างมากในปัจจุบัน นั่นคือ กระจูด ซึ่งลักษณะการใช้ประโยชน์ของพืชดังกล่าวดังแสดงในตาราง 4.15

ตาราง 4.15 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกระจูดธรรมชาติ

ลักษณะการใช้ประโยชน์	ช่วงเวลา		
	ก่อนมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518)	หลังมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518)	ปัจจุบัน (2548)
วัตถุประสงค์ในการจักสานวัสดุใช้สอยในครัวเรือน	***	***	**
วัตถุประสงค์ของอุตสาหกรรมในครัวเรือน	-	*	***
หมายเหตุ	***	หมายถึง มีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่	
	**	หมายถึง มีการใช้ประโยชน์พอประมาณ	
	*	หมายถึง มีการใช้ประโยชน์น้อย	
	-	หมายถึง ไม่มีการใช้ประโยชน์	

ที่มา : จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในแต่ละชุมชน, 2548

จากตาราง 4.15 จะเห็นว่ามีการใช้ประโยชน์ในสองลักษณะที่เห็นเด่นชัดที่สุด คือ การใช้เป็นวัตถุประสงค์ในการจักสานวัสดุใช้สอยในครัวเรือน และวัตถุประสงค์ของอุตสาหกรรมในครัวเรือน จากการศึกษาของสมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ (2545) กล่าวถึงการใช้ประโยชน์จากกระจูดเพื่อจักสานวัสดุใช้สอยในครัวเรือนนั้น ทำกันมามากกว่า 100 ปีมาแล้ว และยังคงมีการใช้ประโยชน์ในลักษณะดังกล่าวเรื่อยมา แต่ค่อยๆ ลดน้อยลง เมื่อมีการใช้ประโยชน์ในลักษณะหลังเกิดขึ้น และค่อยๆ มากขึ้นหลังจากมีการส่งเสริมให้ครัวเรือนผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว จากการศึกษาของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2542) พบว่า สมาชิกในชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยใช้ประโยชน์จากกระจูดเพื่อหัตถกรรมในครัวเรือน โดยยึดเป็นอาชีพถึง

2,894 ครัวเรือน และจากการใช้ประโยชน์เพื่อการค้าที่มีปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ นี้ ทำให้ต้องมีการปลูกกระชูดขึ้นทดแทนกระชูดธรรมชาติที่ค่อยๆ ร่อยหรอลงตามเวลา โดยพบว่า พื้นที่ปลูกกระชูดทั้งในและนอกเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยมีทั้งหมด 7,614 ไร่ จำนวนครัวเรือนที่ปลูก 1,579 ครัวเรือน พบมากที่สุดที่เขตอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งในปัจจุบันผลผลิตกระชูดในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยมีเพียงพอกับความต้องการใช้ (ตาราง 4.16)

ตาราง 4.16 พื้นที่การปลูกกระชูด และจำนวนครัวเรือนที่ปลูกและประกอบอาชีพเกี่ยวกับกระชูด

อำเภอ/จังหวัด	จำนวน ครัวเรือน	การปลูกกระชูด			อาชีพ หัตถกรรม เกี่ยวกับกระชูด (ครัวเรือน)
		พื้นที่ปลูกกระชูด (ไร่)			
		ในเขตห้ามล่า ๑	นอกเขตห้ามล่า ๑	รวม	
อ.ควนขนุน					
จ.พัทลุง	892	4,091	420	4,511	1,490
อ.ชะอวด					
จ.นครศรีธรรมราช	604	2,878	0	2,878	1,189
อ.หัวไทร					
จ.นครศรีธรรมราช	-	-	-	-	-
อ.ระโนด จ.สงขลา	83	225	-	225	215
รวม	1,579	7,194	420	7,614	2,894

ที่มา : คัดแปลงจากสำนักรับนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2542

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับป่าในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยอีกประเภทหนึ่ง ก็คือ ทรัพยากรพืชน้ำต่างๆ อาทิ บัว ผักบู่ ผักชี่ล้อม เป็นต้น พืชเหล่านี้มีการใช้ประโยชน์ดังรายละเอียดในตาราง 4.17

ตาราง 4.17 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพืชน้ำต่างๆ (บัว, ผักบู่, ฯลฯ)

ลักษณะการใช้ประโยชน์	ช่วงเวลา		
	ก่อนมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518)	หลังมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518)	ปัจจุบัน (2548)
อาหาร	***	**	*
สมุนไพร	*	-	-
หมายเหตุ	***	หมายถึง มีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่	
	**	หมายถึง มีการใช้ประโยชน์พอประมาณ	
	*	หมายถึง มีการใช้ประโยชน์น้อย	
	-	หมายถึง ไม่มีการใช้ประโยชน์	

ที่มา : จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในแต่ละชุมชน, 2548

จากตาราง 4.17 แสดงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพืชน้ำต่างๆ เช่น บัว ผักบู่ เป็นต้น พบว่า การใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการใช้เป็นอาหาร โดยเฉพาะในอดีต พืชเหล่านี้มีการใช้เป็นอาหารค่อนข้างมาก โดยเฉพาะบัว สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วนไม่ว่าจะเป็นลำต้น หรือแม้แต่มะพร้าวของบัว นำมาแกงเลียงหรือแกงส้ม (จัด คงเทพ, สัมภาษณ์วันที่ 2 ก.ค. 2549) นอกจากนี้ ดอกบัว ซึ่งใช้มากในช่วงเทศกาล มีชาวบ้านเก็บดอกบัวขายในช่วงเทศกาลตั้งแต่อดีตและมีให้เห็นจนถึงปัจจุบัน

4.3.2 ทรัพยากรประมง

ทรัพยากรประมงเป็นหนึ่งในทรัพยากรสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ซึ่งมีการใช้ประโยชน์และการเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลา เหมือนกับทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรอื่นๆ

(1) สภาพทั่วไปของทรัพยากรประมง

พื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีความหลากหลายของทรัพยากรประมง ซึ่งรวมถึงสัตว์น้ำ พืชพรรณใต้น้ำต่างๆ จากการศึกษาของอาแว มะแส (2548) เกี่ยวกับความหลากหลายของสัตว์น้ำในพื้นที่ทะเลน้อย พบสัตว์น้ำพวกปลาสด ปลาหมอข้างเหยียบ ปลาแขยง ปลาเนื้ออ่อน และกุ้งน้ำจืด เป็นชนิดเด่น และพื้นที่พรุควนเคื่อง พบปลาสด ปลาเนื้ออ่อน ปลาไหล ปลาหมอ ปลาตุ๊กต๋อ ปลากระดี่หม้อ และกุ้งนา เป็นชนิดเด่น (ดังภาพประกอบในภาคผนวก 6.1) จากสภาพความหลากหลายของทรัพยากรประมงดังกล่าว นอกจากจะเอื้อประโยชน์ให้แก่สมาชิก

ในชุมชนในแง่ของอาหารที่บริโภคโดยตรงแล้วนั้น ยังสร้างมูลค่าจากการจำหน่ายมาเป็นรายได้ให้แก่ครัวเรือน จากการเก็บรวบรวมสถิติปริมาณและราคาสัตว์น้ำที่ขึ้นท่าบริเวณทะเลน้อยของกรมประมง ในปี พ.ศ. 2543 มีมูลค่าสัตว์น้ำรวมทั้งหมดกว่า 10 ล้านบาท สัตว์น้ำสำคัญๆ ได้แก่ ปลาแขยง ปลาฉลาด ปลาช่อน ปลาดุก ปลาหมอ ปลาหมอช้างเหยียบ กุ้งก้ามกราม และกุ้งอื่นๆ (ตาราง 4.18) จากมูลค่าดังกล่าวทำให้สมาชิกในชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีรายได้จากทรัพยากรสัตว์น้ำ เสริมกับรายได้จากแหล่งอื่น ให้สามารถเลี้ยงครัวเรือนอยู่ได้ (Nissapa *et al.*, 2005)

ตาราง 4.18 ปริมาณและราคาสัตว์น้ำจำแนกตามประเภทสัตว์น้ำ ณ ท่าเรือทะเลน้อย ปี พ.ศ. 2543

ประเภทสัตว์น้ำ	ปริมาณ(ตัน)	ราคา (บาท)
ปลาแขยง	9.73	19.98
ปลาฉลาด	16.69	19.97
ปลาช่อน	26.26	53.83
ปลาดุก	28.34	69.40
ปลาหมอ	9.66	35.05
ปลาหมอช้างเหยียบ	8.90	19.98
กุ้งก้ามกราม	15.83	286
กุ้งอื่นๆ	6.43	236.81

ที่มา : กรมประมง, 2543

(2) การเปลี่ยนแปลงของสภาพทรัพยากรประมงตามเวลา

จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชนต่างๆ รอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพทรัพยากรประมงตามเวลา พบว่า ทรัพยากรสัตว์น้ำชนิดต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางตรงกันข้ามกับประเภทของเครื่องมืออย่างเห็นได้ชัด (ดังแสดงในตาราง 4.19 และ 4.20) ยิ่งเครื่องมือมีการพัฒนามากขึ้นเพียงใด ปริมาณทรัพยากรสัตว์น้ำก็ยิ่งลดลงด้วยเช่นกัน

ตาราง 4.19 การเปลี่ยนแปลงของสภาพทรัพยากรประมงตามเวลา

ประเภทสัตว์น้ำ	ช่วงเวลา		
	ก่อนมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518)	หลังมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518)	ปัจจุบัน (2548)
ปลา			
ปลาแก้มช้ำ	***	**	**
ปลากระดี่นาง	***	**	**
ปลากระสุนขีด	***	*	*
ปลาพรม	***	*	-
ปลาเขยง	***	**	*
ปลาตลาด	***	**	*
ปลาโอน	***	**	*
ปลาช่อน	***	**	**
ปลาคูกลำพัน	***	*	-
ปลาหมอ	***	**	**
ปลาหมอช้างเหยียบ (ปลาตลับ)	***	**	*
ปลาสลิค	***	*	*
ปลากดเหลือง	***	**	*
ปลาหลด	***	**	*
ปลาไหลนา	***	**	**
กุ้ง			
กุ้งก้ามกราม	***	**	*
กุ้งอื่นๆ	***	**	*

หมายเหตุ *** หมายถึง ทรัพยากรสัตว์น้ำดังกล่าวมีมาก
 ** หมายถึง ทรัพยากรสัตว์น้ำดังกล่าวพอหาได้
 * หมายถึง ทรัพยากรสัตว์น้ำดังกล่าวมีน้อยมาก
 - หมายถึง ทรัพยากรสัตว์น้ำดังกล่าวหาไม่ได้เลยหรือสูญพันธุ์

ที่มา : จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในแต่ละชุมชน, 2548

การเปลี่ยนแปลงของสภาพทรัพยากรสัตว์น้ำชนิดต่างๆ ดังตาราง 4.19 บางชนิดยังคงหาได้ในปัจจุบัน เช่น ปลาแก้มช้ำ ปลากระดี่นาง ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาไหลนา เป็นต้น บางชนิดปัจจุบันไม่สามารถหาได้อีกเลย หรืออาจกล่าวได้ว่าอยู่ในสภาพสูญพันธุ์ ได้แก่ ปลาพรม ปลาคูกลำพัน

เป็นต้น นอกจากนี้ สัตว์น้ำที่ยังมีอยู่แต่หาได้น้อย ได้แก่ ปลากระตูด ปลาแขยง ปลาสลาด ปลาโชน ปลาหมอช้างเหยียบ (ปลาดร๊อบ) ปลาสลิด ปลากดเหลือง ปลาหลด ปลาไหลนา และประเภทกุ้ง เป็นต้น (ภาพประกอบในภาคผนวก 6.3)

ตาราง 4.20 การเปลี่ยนแปลงของประเภทเครื่องมือทำประมงตามเวลา

ประเภทเครื่องมือ	ช่วงเวลา		
	ก่อนมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518)	หลังมีการตั้งเขตฯ (พ.ศ. 2518)	ปัจจุบัน (2548)
ข่าย (กั๊ด)	*	**	***
อวนล้อมขนาดเล็ก (อวนสามคน)	*	**	***
ไซ ลันไหล (ไซปลาไหล)	**	***	**
ไซนอน	**	***	***
เบ็ดราว	**	***	***
เบ็ดธง	**	***	***
แห	**	***	***
ซูด	**	*	-
คัน ยอ	**	**	**
ลุ่ม	**	**	**
บ่อล่อปลา	*	**	***
เครื่องช้อน (หม้อเบตเตอร์รี)	-	*	***
ยาเบื้อ	-	*	***

หมายเหตุ *** หมายถึง เครื่องมือประมงดังกล่าวใช้มาก
 ** หมายถึง เครื่องมือประมงดังกล่าวใช้อยู่
 * หมายถึง เครื่องมือประมงดังกล่าวใช้น้อยมาก
 - หมายถึง เครื่องมือประมงดังกล่าวไม่มีใช้

ที่มา : จากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในแต่ละชุมชน, 2548

การเปลี่ยนแปลงของประเภทเครื่องมือทำประมงตามเวลา ดังตาราง 4.20 จะสวนทางกับการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรสัตว์น้ำ โดยจะเห็นว่าเครื่องมือต่างๆ มีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ เพื่อให้สามารถจับสัตว์น้ำให้ได้มากที่สุด อาทิ อวนล้อม ในสมัยก่อนหรือประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา เครื่องมือชนิดนี้ทำจากสาขป่าน ซึ่งมีความกว้างของตาอวนค่อนข้างมาก แต่มาในระยะหลังได้

พัฒนามาเป็นในล่อน ซึ่งมีขนาดความกว้างของตาอวนหลายขนาด ตามความเหมาะสมกับการใช้งานหรือใช้ดักจับสัตว์น้ำว่าเป็นประเภทไหน เล็กหรือใหญ่ เป็นต้น (วีระ เพชรสุข, สัมภาษณ์วันที่ 2 ก.ค. 2549) และเครื่องมือในหลายๆ ประเภทยังคงมีใช้อยู่ในปัจจุบัน มีเพียงบางประเภทเท่านั้นที่ไม่พบว่ามีการใช้ ได้แก่ เครื่องมือที่เรียก “ชุด” เครื่องมือชนิดนี้เป็นเครื่องมือที่ใช้จับปลาช่อนโดยเฉพาะ ในทางตรงข้ามกัน เพื่อให้ได้ปริมาณสัตว์น้ำจำนวนมาก ได้มีการนำเครื่องช้อนปลาและสัตว์น้ำ รวมทั้งยาเบื่อ มาใช้ในการจับสัตว์น้ำ ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่ผิดกฎหมาย มีการใช้และถูกเจ้าหน้าที่ตรวจจับได้หลายครั้ง แต่ก็ยังมีการลักลอบใช้อยู่ ยังมีให้เห็นอยู่เสมอสำหรับทุกพื้นที่รอบเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (เจ้าหน้าที่หน่วยพิทักษ์ป่าควนเค็ริง, สัมภาษณ์วันที่ 23 ส.ค. 2548)

สาเหตุที่ทำให้ทรัพยากรดังกล่าวลดลง เป็นผลสืบเนื่องจากหลายๆ สาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นจากภัยธรรมชาติ และการกระทำของมนุษย์ ซึ่งประเด็นหลังนี้เป็นต้นเหตุที่สำคัญที่สุด ซึ่งสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรสัตว์น้ำตามเวลาดังกล่าว มาจากการเปลี่ยนวิถีการผลิตของชุมชนเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของบุคคล เหมบัณฑิต (2544) ได้แบ่งวิวัฒนาการและรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนประมงทะเลน้อย เป็น 4 ช่วงเวลา คือ (1) ช่วงก่อน พ.ศ. 2500 รูปแบบของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร มีวัตถุประสงค์เพื่อการยังชีพเป็นหลัก (2) ช่วง พ.ศ. 2500 – 2515 เป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการยังชีพและการค้าควบคู่กัน (3) ช่วงพ.ศ. 2516 – 2530 มีการใช้ทรัพยากรอย่างมาก รูปแบบการใช้ประโยชน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้ามากกว่าเพื่อการยังชีพ ส่งผลให้ความหลากหลายและความสมดุลของระบบนิเวศลดลงอย่างรวดเร็ว ทำให้สิ่งแวดล้อมรอบบริเวณทะเลน้อยเสื่อมโทรมลง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในครั้งนี้ สำหรับช่วงเวลาดังกล่าวที่มีการลดลงของทรัพยากรสัตว์น้ำประเภทต่างๆ ขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาเครื่องมือจับสัตว์น้ำมากขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตามในช่วงของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญดังกล่าวจนถึงปัจจุบันรัฐได้เข้ามาจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบการอนุรักษ์ เพื่อเป็นการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น แต่ก็ยังได้รับผลกระทบจากการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วงที่ผ่านมา ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จำเป็นต้องใช้รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติพร้อมๆ กันไปทั้งการสงวนพื้นที่เพื่อเป็นการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์เพื่อฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น

(3) การใช้ประโยชน์ทรัพยากรประมง

จากสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นข้างต้น และจากการบอกเล่าของบุคคลสำคัญในชุมชนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชุมชนทะเลน้อย พนางตุง บ้านขาว ควนชะลิก แหลม และชุมชนเค็ริง ต่าง

พูดเป็นเสียงเดียวกันถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงในอดีตของพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ทะเลน้อย จนกล่าวเป็นคำเปรียบเปรยได้ว่า “หากหัวหน้าครัวเรือนจับเครื่องมือหาปลาออกจากบ้าน ภรรยาหรือแม่บ้านสามารถเตรียมเครื่องปรุงไว้รอได้เลย” สัตว์น้ำที่ได้มานอกจากเหลือบริโภคใน ครัวเรือนแล้วนั้น ยังสามารถแปรรูปเป็นของแห้ง ของเค็ม ไว้ทานได้เป็นเดือนๆ หรือไม่ก็นำไปแลก กับสินค้าอื่นๆ จากชุมชนควน (ชุมชนฝั่งตะ โหมด กงหรา ศรีบรรพตในปัจจุบัน) ซึ่งจะนำของจาก ปามาแลกเปลี่ยนค่าประมง ไปไว้กินยามน้ำหลาก (เจียร แก้วแฝก, สัมภาษณ์วันที่ 12 ส.ค. 2548 และจัด คงเทพ, สัมภาษณ์วันที่ 2 ก.ค. 2549) จากสภาพที่กล่าวถึงเมื่อเปรียบเทียบกับยุคปัจจุบัน แทบจะมีให้ เห็นน้อยมาก การทำประมงของชาวบ้านขึ้นอยู่กับความเสี่ยงตลอดเวลา

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรประมงของสมาชิกในชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ ป่าทะเลน้อย เป็นการใช้ประโยชน์ทางตรงเพื่อการบริโภคเป็นหลัก การทำประมงเป็นทั้งอาชีพหลัก และอาชีพเสริมของสมาชิกรอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พื้นที่ที่มีการทำประมง เค้นซัด ได้แก่ ชุมชนทะเลน้อย และชุมชนเครื่อง ประมงเป็นอาชีพที่ทำกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่เริ่ม เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ซึ่งมีทั้งการจับปลาจากแหล่งน้ำธรรมชาติและการเพาะเลี้ยง ดังการศึกษาของ สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ (2545) ที่กล่าวถึงลักษณะการประมงจากธรรมชาติ และการ เพาะเลี้ยงในพื้นที่พรุควนเครื่อง และมีลักษณะคล้ายคลึงกันในหลายพื้นที่ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่า สัตว์ป่าทะเลน้อย ซึ่งมีลักษณะดังนี้

(3.1) การทำประมงจากการจับธรรมชาติ

สมาชิกในชุมชนรอบพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยส่วนใหญ่ยังคงยึดการทำ ประมงเป็นอาชีพเสริม ควบคู่กับการประกอบอาชีพอื่นๆ เครื่องมือที่ใช้ในการทำประมงตาม ธรรมชาติมีตั้งแต่ กัดหรืออวน ไชลันไหล (ไชปลาไหล) เบ็ดราว คันเบ็ดขง เขือก ขอบ่อล่อปลา เป็นต้น (ภาพประกอบในภาคผนวก 6.1) เครื่องมือแต่ละชนิดจะมีฤดูกาลในการใช้งาน อาทิ การจับ ปลาไหล โดยใช้ไชลันไหลของชาวชุมชนเครื่อง ในพื้นที่พรุควนเครื่องซึ่งเป็นแหล่งที่ปลาไหลอยู่อาศัย หนาแน่นที่สุด และจะจับปลาไหลกันในช่วงเดือนตุลาคมถึงธันวาคมมากที่สุด (นัด ภูสาย, สัมภาษณ์วันที่ 23 ส.ค. 2548) ทั้งนี้ การแบ่งลักษณะการใช้เครื่องมือประมงนั้นสามารถแยกได้จาก ช่วงน้ำหลากกับช่วงหน้าแล้งอันเป็นช่วงฤดูที่เด่นชัดที่สุด เช่น ในช่วงน้ำหลาก คือ ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม และคาบเกี่ยวไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ เครื่องมือหลายๆ ชนิด ได้แก่ กัด ไช ลันปลาไหล เบ็ดราว เบ็ดขง จะมีการใช้เกือบทุกชนิด สำหรับช่วงหน้าแล้ง คือ ตั้งแต่เดือน มีนาคมถึงเดือนกรกฎาคม คาบเกี่ยวไปจนถึงเดือนสิงหาคม การสูบบ่อล่อปลาจะมีให้เห็นเกือบทุก พื้นที่รอบเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย นอกจากนั้น ในช่วงนี้ยังพบการทำประมงโดยใช้เครื่องมือผิด ประเภท อาทิ การใช้เครื่องช้อนปลา มีให้เห็นบ่อยเช่นกัน (ตาราง 4.21)

ตาราง 4.21 การใช้เครื่องมือการประมงแต่ละประเภทตามฤดูกาลและความหนาแน่นของการใช้
ในพื้นที่ต่างๆ รอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ประเภท	ฤดูกาลหลักที่ใช้	ความหนาแน่นของการใช้
กัก	น้ำหลาก(เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม)	ทุกพื้นที่/ทะเลน้อย*
ไซปลา	น้ำหลาก(เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม)	ทุกพื้นที่/ทะเลน้อย*
ลันไหล	น้ำหลาก(เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม)	ชุมชนเครื่อง
คันเบ็ดธง	น้ำหลาก(เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม)	ทุกพื้นที่
ขอ	หน้าแล้ง(เดือนมีนาคมถึงเดือนกรกฎาคม)	ทุกพื้นที่
บ่อล่อปลา	หน้าแล้ง(เดือนมีนาคมถึงเดือนกรกฎาคม)	ทุกพื้นที่
เครื่องช็อตปลา	หน้าแล้ง(เดือนมีนาคมถึงเดือนกรกฎาคม)	ทุกพื้นที่

หมายเหตุ * พื้นที่ที่มีการใช้อุปกรณ์เดินซัด และใช้ตลอดทั้งปี

ที่มา : คัดแปลงจาก สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ, 2545 และจากการสัมภาษณ์ในพื้นที่, 2548

สำหรับจำนวนของเครื่องมือแต่ละประเภท ที่สมาชิกในชุมชนแต่ละครัวเรือนใช้ จะมีความแตกต่างกัน ขึ้นกับจำนวนเวลาที่ทุ่มเทให้กับการทำประมง กำลังทุน เป็นต้น จากการศึกษาของสมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ (2545) ได้สรุปเกี่ยวกับจำนวนชิ้นของเครื่องมือที่ใช้ในการประมงของพื้นที่ชุมชนเครื่อง พบว่า เครื่องมือแต่ละประเภทที่เกษตรกร 1 คนใช้ สามารถสรุปได้ดังตาราง 4.22

ตาราง 4.22 การใช้เครื่องมือประเภทต่างๆ ในการทำประมงธรรมชาติของครัวเรือนที่ทำประมงเป็นหลัก

ประเภทเครื่องมือ	จำนวน	หน่วยเครื่องมือ
กัก	20	หมอน
ไซปลา	300	ลูก
ลันไหล	80	กระบอกล
คันเบ็ดธง	100	คัน
ขอ	1	ขอ
บ่อล่อปลา	1-2	บ่อ
เครื่องช็อตปลา	**	**

หมายเหตุ ** ไม่สามารถระบุได้ชัดเจน

ที่มา : คัดแปลงจาก สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ, 2545 และจากการสัมภาษณ์ในพื้นที่, 2548

การใช้เครื่องมือประเภทต่างๆ ในการทำประมงธรรมชาติของครัวเรือนในพื้นที่ชุ่มน้ำ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยที่ทำประมงเป็นหลัก ดังตาราง 4.22 โดยเฉพาะตัวอย่างสมาชิกในชุมชน เคียง พบว่า ในหนึ่งครัวเรือน มีการใช้เครื่องมือประมงหลายประเภท โดยแต่ละประเภทมีการใช้ จำนวนที่ค่อนข้างมากพอสมควร ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพฤดูกาลจับสัตว์น้ำ อย่างไรก็ตาม แม้เครื่องมือ ที่ใช้ในการประมงจะมีหลากหลายประเภทเพียงใด แต่ปริมาณการจับนับวันยิ่งลดลง เนื่องจากความ เสื่อมโทรมของทรัพยากรจากปัญหาสิ่งแวดล้อม การใช้เครื่องมือผิดประเภทที่ยังทวีความรุนแรง มากยิ่งขึ้นในทุกพื้นที่ การจับสัตว์น้ำเพื่อจำหน่ายเริ่มทำได้ยากขึ้น อาทิ บริเวณพื้นที่บ้านโคกเลา ตำบลเคียง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่นับได้ว่าเป็นแหล่งของทรัพยากรสัตว์น้ำที่สำคัญบริเวณหนึ่ง จาก โครงการของรัฐที่เกิดขึ้น (โครงการลุ่มน้ำปากพนัง) มีส่วนอย่างมากต่อการลดลงของทรัพยากร สัตว์น้ำในพื้นที่ จนต้องทำให้สมาชิกในหมู่บ้านเปลี่ยนอาชีพจากการทำประมงเป็นหลักมาทำ หัตถกรรมกระจูดแทน (สะท้อน วงศ์เดช, สัมภาษณ์วันที่ 13 ต.ค. 2548) และบางพื้นที่แทบจะไม่พอ ในการบริโภคในครัวเรือน อาทิ บางหมู่บ้านของชุมชนแหลม (ชัน มีจันทร์แก้ว, สัมภาษณ์วันที่ 15 มิ.ย. 2549) การลดลงของปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ต่อครั้งในพรุควนเคียง โดยใช้เครื่องมือชนิด กัด ไชปลา ลันปลาไหล ชงเบ็ด บ่อล่อ ในปี พ.ศ. 2544 เมื่อเปรียบเทียบกับ ปี พ.ศ.2540 ลดลง 2-4 ตัว และการใช้ กัด และการชงเบ็ด ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ต่อครั้งในปี พ.ศ. 2544 เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2535 ลดลงถึง 6 เท่าตัว แสดงให้เห็นว่าทรัพยากรสัตว์น้ำในช่วง 10 ปีลดลงเป็นลำดับ (สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ, 2545)

(3.2) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยเฉพาะปลาน้ำจืด ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการเลี้ยงปลาจากโครงการต่างๆ ของรัฐเป็นหลัก โดยจะเห็นได้ จากแผนการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ซึ่งจะบรรจุแผนด้านการประมงใน พื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

สำหรับพัฒนาการของการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดนั้น พบว่า เริ่มต้นจากตำบลทะเลน้อย ซึ่งได้รับการส่งเสริมให้มีการเลี้ยงปลาชุกชุก และปลากินพืชอื่นๆ ประมาณปี พ.ศ. 2530 จากนั้นเป็นตำบลเคียง ประมาณ ปี พ.ศ. 2535 ได้ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงปลาสด แต่ไม่ค่อยได้ผล ส่วนตำบลควนชะลิกมีการเลี้ยงปลาดุกบ้านหรือปลาดุกธรรมชาติเลี้ยงมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2538 และ สุดท้ายที่ตำบลบ้านขาว ในปี พ.ศ. 2545 ก็อยู่ในช่วงดำเนินการขุดบ่อเลี้ยงปลาเช่นเดียวกัน (สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ, 2545)

สำหรับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดในปัจจุบัน พบว่า ในทุกพื้นที่ที่มีการเพาะเลี้ยง โดยเฉพาะในชุมชนบ้านขาว และชุมชนแหลม มีการจัดตั้งกลุ่มทำปลาเพื่อจำหน่าย จากการส่งเสริม

ให้มีการเลี้ยงปลาขององค์การบริหารส่วนตำบล (นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาว, สัมภาษณ์วันที่ 12 ต.ค. 2548)

(3.3) บ่อล่อปลา

การขุดบ่อล่อปลาเป็นวิธีการจับปลารูปแบบหนึ่งที่ทำมาตั้งแต่ดั้งเดิม (อาแว มะแส, 2548) และจะมีการขุดกันในทุกๆ พื้นที่รอบเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย การขุดบ่อล่อปลาเป็นวิธีหนึ่งในการหาปลาและสัตว์น้ำต่างๆ ของชุมชน บ่อล่อปลาจะมีขนาดไม่เท่ากันตามลักษณะของพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ในชุมชนทะเลน้อย อำเภอควนขนุน ในบางหมู่บ้าน อาทิ บ้านป่าเขียว มีการขุดบ่อล่อปลากันทุกครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 1-2 บ่อ ส่วนใหญ่จะขุดบริเวณริมแปลงนาข้าวที่ติดกับคลองเป็นสำคัญ (ภาพประกอบในภาคผนวก 6.2)

ลักษณะการขุดบ่อล่อปลาในชุมชนควนชะลิก อำเภอหัวไทร จะมีลักษณะแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ โดยมีการขุดเป็นร่องบริเวณชายป่าเสม็ด

ส่วนการขุดบ่อล่อปลาในชุมชนบ้านขวานั้น การขุดบ่อล่อจะขุดข้างคลองในของตนเอง โดยจะขุดเป็นทางน้ำเล็กๆ เชื่อมระหว่างคลองกับบ่อล่อเพื่อให้ปลาเข้าบ่อ (เขียว ชูคำ, สัมภาษณ์วันที่ 12 ต.ค. 2548)

จากการศึกษาของสมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ (2545) กล่าวถึงฤดูกาลล่อปลาเข้าบ่อจะเป็นช่วงน้ำเริ่มลด ในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนกรกฎาคมของทุกปี เจ้าของบ่อจะวิดปลาจากบ่อล่อ ประมาณ 2 ครั้งต่อฤดูกาล โดยครั้งแรกจะได้ผลผลิตมากกว่า กล่าวคือ บ่อขนาดกว้าง 6 เมตร ยาว 40 เมตร ลึก 2 เมตร ปลาที่วิดได้ครั้งแรกเฉลี่ยต่อบ่อประมาณ 300 กิโลกรัม ครั้งที่ 2 ลดลง 3 เท่า เหลือเพียง 100 กิโลกรัม โดยปลาที่วิดได้ส่วนใหญ่จะเป็น ปลาช่อน ปลาชะโด ปลาดุก ปลาสลาด เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของสนอง วันเต็ม (สัมภาษณ์วันที่ 1 ก.ค. 2549) ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้จากการจับปลาจากบ่อล่อในบริเวณชุมชนบ้านขาว ซึ่งจะมีการจับปลาในช่วงเดือนแปด ถึงเดือนสิบ หรือช่วงเดือนมิถุนายนถึงกันยายนว่า รายได้ต่อบ่อประมาณ 4,000 – 10,000 บาท ซึ่งเป็นรายได้ที่ลดลงหากเทียบกับเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา

4.3.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

(1) สภาพทั่วไปของทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคือเป็นทะเลสาบน้ำจืดที่มีบัวสายสีชมพู มีพืชพรรณไม้น้ำที่มีความหลากหลาย มีสรรพสัตว์มากมายทั้งสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์น้ำ สัตว์บก โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีนกนานาพันธุ์ ทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพ มีหมู่บ้านที่เป็นชุมชนเก่าแก่ริมทะเลสาบที่มีวิถีชีวิตที่น่าสนใจ มีสินค้าของที่ระลึก

ทั้งอาหารแห้งและสินค้าประดิษฐ์จากเครื่องกระจูด ลักษณะเด่นเหล่านี้จึงทำให้เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ทะเลน้อยเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวที่นิยมธรรมชาติ (natural tourists) ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ ฤดูกาลท่องเที่ยวที่เป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวกันมากนั้น อยู่ในช่วงเดือนมกราคมถึงปลายเดือนพฤษภาคม นับเป็นช่วงที่มีนกอพยพจากต่างถิ่นมาพักอาศัยหากินอยู่ในทะเลสาบ อีกทั้งยังเป็นช่วงที่ดอกบัวสายหรือดอกอุบลชาติผลิดอกบานสะพรั่งสวยงามเป็นอย่างมาก

(2) การเปลี่ยนแปลงของสภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวตามเวลา

ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีหลากหลายไม่ว่าจะเป็น ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นดิน เช่น ป่าพรุ แหล่งทุ่งกระจูดขนาดใหญ่ นิเวศน์เกษตรที่หลากหลาย ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นน้ำ เช่น แหล่งน้ำจืดทะเลน้อย แหล่งบัวขนาดใหญ่ นกนานาชนิด รวมไปถึงทรัพยากรที่ชุมชนสร้างขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถาน วัดวาอาราม ตลอดจนไปถึงสิ่งประดิษฐ์ หัตถกรรมพื้นบ้าน วิถีความเป็นอยู่ของชุมชน เหล่านี้ คือทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

ทรัพยากรของชุมชนเหล่านี้ มีความสำคัญในเชิงท่องเที่ยวชัดเจนเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา (จัด คงเทพ, สัมภาษณ์วันที่ 2 ก.ค. 2549) อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยตามเวลา อาจกล่าวได้ว่า ตั้งแต่มีการประกาศพื้นที่เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เมื่อ พ.ศ. 2518 พื้นที่แห่งนี้ถือเป็นพื้นที่หนึ่งในนโยบายการจัดการของรัฐเกี่ยวกับการอนุรักษ์ เป็นพื้นที่ที่ได้รับการคุ้มครองที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยทั่วไปอยู่ในการดูแลของกรมป่าไม้ ซึ่งพื้นที่ที่มีระบบนิเวศดั้งเดิม หรืออาจมีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย เพื่อใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์ เช่น การท่องเที่ยว นันทนาการ การศึกษาวิจัย การประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า (non-hunting area) อันเป็นบริเวณที่ทางราชการใช้ในงานราชการ หรือใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2548) จึงน่าจะเข้าข่ายเป็นทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา แต่ลักษณะของการท่องเที่ยวถูกจำกัดในพื้นที่ไม่มากนัก โดยเฉพาะ พื้นที่ของทะเลน้อย การดูบัว คุนุก และอยู่ในการดูแลของสำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นที่พักของนักท่องเที่ยว ตลอดจนจนถึงอำนวยความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยวชมธรรมชาติ (ศรีสุดา ลอยผา, 2532) และในช่วงนี้สภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงเป็นทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ของทะเลน้อยยังมีการดูบัว คุนุก เป็นหลัก และยังคงสภาพเดิมที่เป็นมาตั้งแต่อดีตค่อนข้างมาก

หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายเกี่ยวกับการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น ทำให้ท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดสรรและดูแลทรัพยากรของตนเองมากขึ้น การใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำ

เขตห้ามล่าสัตว์ทะเลน้อยเพื่อการท่องเที่ยว จึงมีความโดดเด่นมากขึ้นเป็นลำดับ ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นดิน เช่น ป่าพรุ แหล่งทุ่งกระจัดขนาดใหญ่ นิเวศน์เกษตรที่หลากหลาย ทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นน้ำ เช่น แหล่งน้ำจืดทะเลน้อย แหล่งบัวขนาดใหญ่ นกนานาชนิด รวมไปถึงจนถึงทรัพยากรที่ชุมชนสร้างขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถาน วัดวาอาราม ตลอดจนไปถึงสิ่งประดิษฐ์ หัตถกรรมพื้นบ้าน วิถีความเป็นอยู่ของชุมชน ถูกนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวแทบทั้งสิ้น (ภาพประกอบในภาคผนวก 7.1 และ 7.2)

(3) การใช้ประโยชน์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

การพัฒนาพื้นที่โดยองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ เพื่อนำมาซึ่งรายได้ โดยเฉพาะรายได้จากการท่องเที่ยว ถือเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาของหลายๆ ชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย พนางตุง ซึ่งมีการพัฒนาการท่องเที่ยวไปอย่างมาก งบประมาณต่างๆ มุ่งสู่พื้นที่เพื่อปรับปรุง สภาพทรัพยากร โดยเฉพาะตัวทะเลน้อย ตลอดจนการส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมจากกระจัด สินค้าจากทรัพยากรประมง เพื่อเป็นที่ระลึก ติดไม้ติดมือนักท่องเที่ยวที่มาเยือน

นอกจากพื้นที่ของทะเลน้อยแล้วนั้น พื้นที่อื่นๆ รอบบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ยังถูกนำมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญๆ อีกหลายแหล่ง มีการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวตามคุณภาพของทรัพยากร (ภาพประกอบในภาคผนวก 7.1) ได้แก่ พื้นที่ C คือ พื้นที่เปิดให้มีการท่องเที่ยวทั่วไป (mass tourism) ได้แก่ เส้นทางคลองนางเรียง พื้นที่ B คือ พื้นที่เปิดให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (ecotourism) ได้แก่ เส้นทางควนขี้เสี้ยน – คลองยวน และพื้นที่ A คือ พื้นที่เปิดให้มีการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มนักวิจัยและนักวิชาการเท่านั้น ได้แก่ เส้นทางคลองขี้เสี้ยนด้านใน – ควนเค็ง (สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2542)

สำหรับพื้นที่ที่มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น นอกเหนือจากชุมชนทะเลน้อย และพนางตุงแล้วนั้น พบว่า ชุมชนเค็งได้มีโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ โดยได้รับการสนับสนุนจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ร่วมกับองค์กรเอกชน บริษัทยูโนแคล (ประเทศไทย) จำกัด มหาชน มูลนิธิศุภนิมิต และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย มีการจัดสรรพื้นที่กว่า 200 ไร่ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในพื้นที่ และสนับสนุนให้ตัวแทนสมาชิกในชุมชนที่เป็นแนวร่วมไปดูงาน และกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในพื้นที่อื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จ อาทิ การดูงานในจังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น (โกมล คมเรือง, ชรรมรงค์ ทองมา และเกษม ยอดแก้ว, สัมภาษณ์วันที่ 23 ส.ค. 2548)

4.4 ระดับการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ในการศึกษาศักยภาพของชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ซึ่งเน้นถึงการจัดการทรัพยากรสำคัญของพื้นที่ อันได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ถือว่าเป็นทรัพยากรที่สามารถฟื้นฟูได้ (renewable resources) แต่อาจสูญสิ้นได้ (สุชัยญา ทองรักษ์, 2542) ดังนั้นการจัดการทรัพยากรเหล่านี้จึงมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้การมีอยู่ของทรัพยากร และการใช้ทรัพยากรของชุมชนเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน กระตุ้นให้ชุมชนมีความรัก ห่วงแหน และรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ

4.4.1 การพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่

ชุมชนในพื้นที่ที่ทำการศึกษามีการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรอื่นๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ซึ่งการพึ่งพิงดังกล่าวเริ่มมีขึ้นเมื่อมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชน อาจเป็นระยะเวลายาวนานที่คนในชุมชนไม่สามารถประมาณการได้ แต่ในการศึกษารั้งนี้พบว่า ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมีมาแล้วมากกว่า 35 ปี โดยมีระยะของการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ 2 ปี ไปจนถึง 80 ปีที่ผ่านมา หากดูการกระจายของระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน พบว่า มีการตั้งถิ่นฐานมากกว่า 45 ปีขึ้นไป มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 32.7 ที่เหลือมีสัดส่วนของระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานกระจายใกล้เคียงกันในแต่ละช่วงปี ไม่ว่าจะเป็น การตั้งถิ่นฐานไม่เกิน 15 ปี ตั้งแต่ 16 – 30 ปี และ ตั้งแต่ 31 – 45 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.6, 25.1 และ 20.5 ตามลำดับ ดังตาราง 4.23

ตาราง 4.23 ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ระยะเวลา (ปี)	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
ไม่เกิน 15	37	21.6
16 – 30	43	25.1
31 – 45	35	20.5
มากกว่า 45	56	32.7

เฉลี่ย = 35, ต่ำสุด = 2, สูงสุด = 80, SD* = 18.4

หมายเหตุ * SD คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ในอดีต 5 – 10 ปี ที่ผ่านมา พบว่า สัตว์น้ำถือเป็นทรัพยากรที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.7 รองลงมา คือ น้ำ คิดเป็นร้อยละ 59.6 และพืชน้ำต่างๆ (บัว ผักบัว ฯลฯ) ร้อยละ 55.6 นอกจากนี้ ได้แก่ ช่องทางเรือสัญจร กระจูดธรรมชาติ ป่าพรุ (เสม็ด หลุมพี เห็ด ฯลฯ) เรือนำเที่ยว นกน้ำ และสัตว์ป่า (ลิง นาก ฯลฯ) ตามลำดับ ดังตาราง 4.24

ตาราง 4.24 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ในอดีต 5 – 10 ปี ที่ผ่านมา

ทรัพยากร	จำนวน (n=171)*	ร้อยละ
น้ำ	102	59.6
ป่าพรุ (เสม็ด หลุมพี เห็ด ฯลฯ)	54	31.6
กระจูดธรรมชาติ	56	32.7
พืชน้ำต่างๆ (บัว ผักบัว ฯลฯ)	95	55.6
สัตว์น้ำ	114	66.7
นกน้ำ	20	11.7
สัตว์ป่า (ลิง นาก ฯลฯ)	7	4.1
ช่องทางเรือสัญจร	71	41.5
เรือนำเที่ยว	24	14.0

หมายเหตุ * ตอบได้หลายคำตอบ

สำหรับวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์ทรัพยากรดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า มีทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกันตามลักษณะของทรัพยากรแต่ก็เป็นการใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก ผลการศึกษาพบว่า น้ำมีการใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 97.1 รองลงมา เป็นกลุ่มของพืชน้ำต่างๆ (บัว ผักบัว และพืชอื่นๆ) คิดเป็นร้อยละ 94.7 และเป็นที่น่าสนใจว่าทรัพยากรประเภทสัตว์ป่า และนกน้ำ มีการนำมาบริโภคในสัดส่วนที่สูง คือ ร้อยละ 85.7 และ 85.0 ตามลำดับ ส่วนทรัพยากรที่มีวัตถุประสงค์นำมาเพื่อขายเพียงอย่างเดียว ได้แก่ กระจูดธรรมชาติ และผลิตผลจากป่าพรุ นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรอีกหลายชนิดที่มีวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์ทั้งบริโภคและขาย หรือเป็นลักษณะของการขาย และเหลือไว้บริโภคส่วนหนึ่ง ได้แก่ สัตว์น้ำต่างๆ กระจูดธรรมชาติ น้ำ พืชน้ำต่างๆ (บัว ผักบัว ฯลฯ) เป็นต้น อีกทั้งยังพบการใช้ทรัพยากรอีกประเภทหนึ่งเพื่อการนันทนาการ ความเพลิดเพลิน ที่นำไปสู่การหารายได้ และใช้เป็น

เส้นทางคมนาคมทางน้ำ นั่นคือ ช่องทางเรือสัญจร และเรือนำเที่ยว ซึ่งถือเป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งของพื้นที่

ตาราง 4.25 วัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในอดีต 5 – 10 ปี ที่ผ่านมา

ทรัพยากร	จำนวน* (n=171)	วัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์**				
		อุปโภคบริโภค	ขาย	ทั้งสอง	นันทนาการ	คมนาคม
น้ำ	102	99 (97.1)	-	3 (2.9)	-	
ป่าพรุ (เสม็ด หลุมพี เห็ด ฯลฯ)	54	39 (72.2)	3 (5.6)	5 (9.3)	7 (13.0)	-
กระจัดธรรมชาติ	56	26 (46.4)	20 (35.7)	9 (16.1)	1 (1.8)	-
พืชน้ำต่างๆ (บัว ผักบัว ฯลฯ)	95	90 (94.7)	-	5 (5.3)	-	-
สัตว์น้ำ	114	77 (67.5)	-	37 (32.5)	-	-
นกน้ำ	20	17 (85.0)	-	2 (10.0)	1 (5.0)	-
สัตว์ป่า (ลิง นาก ฯลฯ)	7	6 (85.7)	-	1 (14.3)	-	-
ช่องทางเรือสัญจร	71	29 (40.8)	-	-	38 (53.5)	4 (5.6)
เรือนำเที่ยว	24	14 (58.3)	-	-	10 (41.7)	-

หมายเหตุ * ตอบได้หลายคำตอบ

** ตัวเลขในวงเล็บหมายถึงร้อยละของการตอบ

เมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในปัจจุบัน (รอบ 1 ปี) ดังแสดงในตาราง 4.26 พบว่า สัตว์น้ำยังคงเป็นทรัพยากรที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.2 แต่หากเปรียบเทียบกับ 5 – 10 ปีที่ผ่านมา (ตาราง 4.24) พบว่า สัดส่วนดังกล่าวลดลง โดยมีลักษณะคล้ายคลึงกันกับทรัพยากรประเภทอื่นๆ ที่ใช้ประโยชน์ในอันดับรองลงมา คือ น้ำ คิดเป็นร้อยละ 50.3 พืชน้ำต่างๆ (บัว ผักบัว ฯลฯ) ร้อยละ 49.7 นอกจากนั้น ได้แก่ ช่องทางเรือสัญจร กระจัดธรรมชาติ ป่าพรุ (เสม็ด หลุมพี เห็ด ฯลฯ) เรือนำเที่ยว นกน้ำ และสัตว์ป่า (ลิง นาก ฯลฯ) ตามลำดับ

ตาราง 4.26 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
ในปัจจุบัน (รอบ 1 ปี)

ทรัพยากร	จำนวน (n=171)*	ร้อยละ
น้ำ	86	50.3
ป่าพรุ (เสม็ด หลุมพี เห็ด ฯลฯ)	39	22.8
กระจัดธรรมชาติ	47	27.5
พืชน้ำต่างๆ (บัว ผักบัว ฯลฯ)	85	49.7
สัตว์น้ำ	91	53.2
นกน้ำ	10	5.8
สัตว์ป่า (ลิง นาก ฯลฯ)	3	1.8
ช่องทางเรือสัญจร	59	34.5
เรื่อน้ำเทียม	23	13.5

หมายเหตุ * ตอบได้หลายคำตอบ

ส่วนวัตถุประสงค์ของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในปัจจุบัน (รอบ 1 ปี) ดังแสดงในตาราง 4.27 พบว่า มีทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกันบ้างในบางทรัพยากร เมื่อเทียบกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเมื่อ 5 -10 ปีที่ผ่านมา โดยการใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภคบริโภคภายในครัวเรือน ยังคงเป็นวัตถุประสงค์หลัก แต่ทรัพยากรที่มีวัตถุประสงค์นำมาเพื่อขายเพียงอย่างเดียว ได้แก่ กระจัดธรรมชาติ สัตว์น้ำและป่าพรุ และยังมีทรัพยากรอีกหลายชนิดที่มีวัตถุประสงค์ทั้งบริโภคและขาย ได้แก่ สัตว์น้ำต่างๆ กระจัดธรรมชาติ ทรัพยากรน้ำ พืชน้ำต่างๆ (บัว ผักบัว ฯลฯ) สำหรับทรัพยากรจากช่องทางเรือสัญจร และเรื่อน้ำเทียมที่เคยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่การหารายได้ และเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำนั้น พบว่า ทรัพยากรดังกล่าวได้ถูกเปลี่ยนวัตถุประสงค์การใช้ประโยชน์เพื่อการหารายได้จากการท่องเที่ยว และใช้เป็นเส้นทางคมนาคมในการประกอบอาชีพด้านอื่นๆ

ตาราง 4.27 วัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในปัจจุบัน (รอบ 1 ปี)

ทรัพยากร	จำนวน* (n=171)	วัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์**				
		อุปโภค บริโภค	ขาย	ทั้งสอง	นันทนาการ	คมนาคม
น้ำ	86	83 (96.5)	-	3 (3.5)	-	-
ป่าพรุ (เสม็ด, หลุมพี, เห็ด ฯลฯ)	39	26 (66.7)	2 (5.1)	5 (12.8)	6 (15.4)	-
กระจัดธรรมชาติ	47	21 (44.7)	18 (38.3)	7 (14.9)	1 (2.1)	-
พืชน้ำต่างๆ (บัว, ผักนึ่ง, ฯลฯ)	85	82 (96.5)	-	3 (3.5)	-	-
สัตว์น้ำ	91	62 (68.1)	1 (1.1)	28 (30.8)	-	-
นกน้ำ	10	7 (70.0)	-	1 (10.0)	2 (20.0)	-
สัตว์ป่า (ลิง, นาก, ฯลฯ)	3	2 (66.7)	-	-	1 (33.3)	-
ช่องทางเรือสัญจร	59	23 (39.0)	-	-	34 (57.6)	2 (3.4)
เรือนาเที่ยว	23	13 (56.5)	-	1 (4.3)	9 (39.1)	-

หมายเหตุ * ตอบได้หลายคำตอบ

** ตัวเลขในวงเล็บหมายถึงร้อยละของการตอบ

สมาชิกของชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยมีการใช้ทรัพยากรต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งพบว่า ระยะทางในการเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเฉลี่ย 3.15 กิโลเมตรจากที่พักอาศัย โดยบางครัวเรือนสามารถใช้ทรัพยากรได้จากบริเวณใกล้บ้านโดยไม่ต้องมีการเดินทาง แต่สำหรับบางครัวเรือนอาจต้องเดินทางไกลถึง 40 กิโลเมตร อย่างไรก็ตาม ระยะทางในการเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยส่วนใหญ่ไม่เกิน 3 กิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 75.4 มีเพียงส่วนน้อย หรือร้อยละ 9.4 ที่ต้องเดินทางไกลเกิน 9 กิโลเมตรขึ้นไป (ตาราง 4.28)

ตาราง 4.28 ระยะทางในการเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ระยะทางในการเข้าไปใช้ทรัพยากร (กม.)	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
ไม่เกิน 3	129	75.4
3.1 – 6	20	11.7
6.1 – 9	6	3.5
มากกว่า 9	16	9.4

เฉลี่ย = 3.15, ต่ำสุด = .00, สูงสุด = 40.00, SD* = 5.89

หมายเหตุ * SD คือ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

นอกจากมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยแล้วนั้น ชุมชนยังมีการดูแลและรักษาทรัพยากรดังกล่าว โดยมีการตั้งกลุ่มขึ้นมาดูแล ซึ่งกลุ่มต่างๆ ที่สมาชิกของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม ได้แก่ กลุ่มประมงรักษ์ทะเลน้อย กลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ กลุ่มเรือบริการท่องเที่ยว กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มอนุรักษ์ควนทะเลมอง กลุ่มอนุรักษ์สัตว์น้ำ นก สัตว์ป่า และกลุ่มอนุรักษ์บ้านพราน สมาชิกของชุมชนถึงร้อยละ 24.0 ที่เห็นว่าชุมชนไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ (ตาราง 4.29) อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มต่างๆ ที่ตั้งขึ้นมา จะครอบคลุมการดูแลทรัพยากรของชุมชนทั้งทรัพยากรประมง ป่าไม้ และการท่องเที่ยว

ตาราง 4.29 ลักษณะการรวมกลุ่มเกี่ยวกับการดูแลและรักษาทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

การรวมกลุ่ม	จำนวน (n=171) *	ร้อยละ
กลุ่มประมงรักษ์ทะเลน้อย	52	30.4
กลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ	32	18.7
กลุ่มเรือบริการท่องเที่ยว	25	14.6
กลุ่มอนุรักษ์ควนทะเลมอง	2	1.2
กลุ่มอนุรักษ์สัตว์น้ำ นก สัตว์ป่า	5	2.9
กลุ่มอนุรักษ์บ้านพราน	1	0.6
กลุ่มเลี้ยงปลา	10	5.8
ไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์	41	24.0

หมายเหตุ * สามารถตอบได้หลายคำตอบ

การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ของสมาชิกในชุมชน ดังแสดงในตาราง 4.30 พบว่า มีการรับข่าวสารในด้านนี้ค่อนข้างต่ำ ซึ่งรูปแบบของการรับข่าวสารนั้น มักจะเป็นการรับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นสำคัญ นอกจากนั้น สมาชิกได้รับข่าวสารจากผู้นำชุมชน เพื่อนบ้าน และวิทยุ ตามลำดับ สำหรับแหล่งข่าวสารทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ แผ่นปลิว แผ่นพับ วารสาร และเจ้าหน้าที่เอกชน พบว่า ไม่มีการรับข่าวสารจากแหล่งดังกล่าวเลยหรือได้รับต่ำมาก

ตาราง 4.30 การรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

การรับข่าวสาร	ค่าเฉลี่ย	ส่วน	
		เบี่ยงเบน	แปลค่า
		มาตรฐาน	
โทรทัศน์	0.80	1.92	ไม่ได้รับข่าวสารเลยหรือต่ำมาก
วิทยุ	1.06	3.72	ต่ำ
หนังสือพิมพ์	0.15	0.50	ไม่ได้รับข่าวสารเลยหรือต่ำมาก
แผ่นปลิว แผ่นพับ วารสาร	0.19	0.56	ไม่ได้รับข่าวสารเลยหรือต่ำมาก
ผู้นำชุมชน	1.20	1.78	ต่ำ
เพื่อนบ้าน	1.12	2.11	ต่ำ
เจ้าหน้าที่ของรัฐ(เจ้าหน้าที่ป่าไม้)	1.24	1.98	ต่ำ
เจ้าหน้าที่เอกชน (บริษัท Unocal, มุลนิธิศุภนิมิต)	0.02	0.15	ไม่ได้รับข่าวสารเลยหรือต่ำมาก
รวม	0.69	0.81	ไม่ได้รับข่าวสารเลยหรือต่ำมาก

นอกจากการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาดูแลทรัพยากรต่างๆ และการได้รับข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่แล้วนั้น การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ถือว่าเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่อีกทางหนึ่ง จากการศึกษา พบว่า สมาชิกของชุมชนมากกว่าครึ่งหนึ่ง หรือร้อยละ 67.3 ไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมดังกล่าว มีเพียงบางส่วนหรือร้อยละ 32.7 ที่เคยผ่านการเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (ตาราง 4.31) โดยประเด็นของการฝึกอบรมส่วนใหญ่จะเน้นเกี่ยวกับเรื่องของการดูแลทรัพยากรป่าไม้จากปัญหาไฟป่า กฏระเบียบเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย และการอนุรักษ์นกในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่า เป็นต้น

ตาราง 4.31 การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

การเข้ารับการฝึกอบรม	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
ไม่เคย	115	67.3
เคย	56	32.7

ความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยต่อการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในช่วง 5-10 ปีที่ผ่านมา พบว่า ทรัพยากรหลายชนิด อาทิ ทรัพยากรน้ำ ป่าพรุ (เสม็ด หลุมพี เห็ด ฯลฯ) กระจูดธรรมชาติ พืชน้ำต่างๆ (บัว ผักบัว ฯลฯ) สัตว์น้ำ และสัตว์ป่า (ลิง นาก ฯลฯ) มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดลงจากอดีต 5 – 10 ปีที่ผ่านมา สำหรับทรัพยากรนกน้ำ ช่องทางเรือสัญจร และเรื่อน้ำเทียว พบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ต่อทรัพยากรดังกล่าว (ตาราง 4.32) ทั้งนี้เนื่องจากทรัพยากรดังกล่าวเป็นทรัพยากรที่ได้รับการคุ้มครองจากการประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าในพื้นที่

ตาราง 4.32 ความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในช่วง 5-10 ปีที่ผ่านมา

ทรัพยากร	ระดับการเปลี่ยนแปลง**			ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลค่า
	ลดลง	ไม่เปลี่ยน	ดีขึ้น			
น้ำ	131 (76.6)	33 (19.3)	7 (4.1)	1.27	.532	ลดลง
ป่าพรุ (เสม็ด หลุมพี เห็ด ฯลฯ)	99 (57.9)	55 (32.2)	17 (9.9)	1.52	.672	ลดลง
กระจูดธรรมชาติ	102 (59.6)	62 (36.3)	7 (4.1)	1.44	.575	ลดลง
พืชน้ำต่างๆ (บัว ผักบัว ฯลฯ)	105 (61.4)	45 (26.3)	21 (12.3)	1.51	.706	ลดลง
สัตว์น้ำ	161 (94.2)	6 (3.5)	4 (2.3)	1.08	.350	ลดลง
นกน้ำ	50 (29.2)	55 (32.2)	66 (38.6)	2.09	.821	ไม่เปลี่ยน
สัตว์ป่า (ลิง นาก ฯลฯ)	114 (66.7)	49 (28.7)	8 (4.7)	1.38	.575	ลดลง
ช่องทางเรือสัญจร	34 (19.9)	108 (63.2)	29 (17.0)	1.97	.608	ไม่เปลี่ยน
เรื่อน้ำเทียว	7 (4.1)	118 (69.0)	46 (26.9)	2.23	.509	ไม่เปลี่ยน

หมายเหตุ ** ตัวเลขในวงเล็บหมายถึงร้อยละของการตอบ

4.4.2 ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของทรัพยากร ตลอดจนลักษณะของความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากร มีผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรแตกต่างกัน (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2544:207) ฉะนั้นประเด็นของความรู้ความเข้าใจ จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดการทรัพยากร ความรู้ถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมขั้นต้น โดยผู้ที่เรียนรู้ต้องมีความเข้าใจในขอบข่ายหรือหลักการของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นั่นหมายถึงจะต้องเข้าใจว่าการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมอย่างไร และมีการป้องกันรักษาให้เกิดผลดีที่สุด แก่คนมากที่สุด และเป็นเวลาอันยาวนานที่สุดต่อเนื่องกันอย่างไร (มนู วัลยเพชร และประเทือง มหารักษ์กะ, 2510:33)

สำหรับการศึกษาความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยครั้งนี้ สามารถแยกอธิบายตามทรัพยากรหลักๆ ของพื้นที่ ดังนี้

(1) ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ดังแสดงในตาราง 4.33 พบว่า ความรู้ความเข้าใจในประเด็น “ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าไม้ทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษาสภาพความเป็นป่าไม้วีไว้ให้นานที่สุด” มีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 98.2 แสดงให้เห็นว่าสมาชิกของชุมชนตระหนักถึงหน้าที่ของตนเองที่จะต้องเป็นผู้ดูแลทรัพยากรในพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่ รองลงมา คือ ประเด็น “ป่าไม้เป็นประโยชน์แก่ทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท” คิดเป็นร้อยละ 96.5 นอกจากนี้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเด็นต่างๆ เรียงตามลำดับ ได้แก่ การอนุรักษ์ป่าไม้ให้ได้ผลดีจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากประชาชนภาคเอกชนและภาครัฐบาล คิดเป็นร้อยละ 95.3 การตัดไม้ทำลายป่าเป็นเหตุนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชากรโดยรวม คิดเป็นร้อยละ 93.0 สาเหตุสำคัญที่สุดของปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ เกิดจากการลักลอบตัดไม้โดยไม่มีการคัดเลือกและควบคุม คิดเป็นร้อยละ 92.4 การปลูกป่าของภาครัฐบาลไม่สอดคล้องกับการบูรณการ คิดเป็นร้อยละ 90.1 การสร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้ในกลุ่มราษฎรทั่วไปมีน้อย ทำให้การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าไม้มีน้อยตามไปด้วย คิดเป็นร้อยละ 89.5 ปัจจุบันประเทศไทยได้ดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ผลดีเป็นอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 78.9

ส่วนประเด็น “ป่าไม้ของประเทศไทย เท่าที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นการเพียงพอแล้ว และป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเอง ตัดเท่าไรก็ไม่หมดสิ้น” สมาชิกในชุมชนเห็นด้วยกับประเด็นดังกล่าว ค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 33.3 และ 26.3 ตามลำดับ

ตาราง 4.33 ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่า
ทะเลน้อย

ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
1. ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเอง ตัดเท่าไรก็ไม่หมด สิ้น	45	26.3
2. ป่าไม้เป็นประโยชน์แก่ทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท	165	96.5
3. ป่าไม้ของประเทศไทย เท่าที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นการเพียงพอ แล้ว	57	33.3
4. สาเหตุสำคัญที่สุดของปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่า ไม้ เกิดจากการลักลอบตัดไม้โดยไม่มีการคัดเลือกและควบคุม	158	92.4
5. ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าไม้ทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลรักษา สภาพความเป็นป่าไม้นานที่สุด	168	98.2
6. การตัดไม้ทำลายป่าเป็นเหตุนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมทาง เศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชากรโดยรวม	159	93.0
7. การปลูกป่าของภาครัฐบาลไม่สอดคล้องกับการอนุรักษ์	154	90.1
8. การอนุรักษ์ป่าไม้ให้ได้ผลดีจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจาก ประชาชนภาคเอกชนและภาครัฐบาล	163	95.3
9. ปัจจุบันประเทศไทยได้ดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ผลดี เป็นอย่างยิ่ง	135	78.9
10. การสร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรป่า ไม้ในกลุ่มราษฎรทั่วไปมีน้อย ทำให้การมีส่วนร่วมของราษฎร ในการอนุรักษ์ป่าไม้น้อยตามไปด้วย	153	89.5

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาภาพรวมของความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จากตาราง 4.34 พบว่า สมาชิกของชุมชนที่เป็นตัวอย่าง
ในการศึกษาครั้งนี้มีความรู้ความเข้าใจในระดับมากในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยมีคะแนน
ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 6.67 – 10.00 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 90.6 และมีเพียง
ส่วนน้อยหรือร้อยละ 9.4 ที่มีความรู้ความเข้าใจในระดับดังกล่าวในระดับปานกลาง (3.34 - 6.66
คะแนน) ฉะนั้น โดยสรุปในภาพรวมแล้ว จะเห็นได้ว่าสมาชิกของชุมชนมีความรู้ความเข้าใจถึง

ประโยชน์และความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ ปัญหาและสาเหตุของความเสื่อมโทรมของป่าไม้ ผลกระทบหรือผลเสียจากการทำลายป่าไม้ รวมทั้งตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง และการให้ความร่วมมือกับหลายๆ ฝ่ายที่จะดูแลรักษาไว้ให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืนเป็นอย่างดี

ตาราง 4.34 ระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ทะเลน้อย

ระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
มีความรู้ความเข้าใจมาก (6.67 – 10.00 คะแนน)	155	90.6
มีความรู้ความเข้าใจปานกลาง (3.34 - 6.66 คะแนน)	16	9.4
มีความรู้ความเข้าใจน้อย (0.00 - 3.33 คะแนน)	-	-

(2) ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง

ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ทะเลน้อย ดังแสดงในตาราง 4.35 พบว่า สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นที่ว่า การจับสัตว์น้ำโดยวิธีใช้ยาเบื่อจะมีผลกระทบต่อสัตว์น้ำ คิดเป็นร้อยละ 100 ประเด็นความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงรองลงมาคือ ประเด็นการใช้สารเคมีทางการเกษตรในพื้นที่นา ที่สวน ที่อยู่รอบๆ ทะเลน้อยหรือแหล่งน้ำต่างๆ จะเกิดผลกระทบต่อสัตว์น้ำ และประเด็นการจับสัตว์น้ำในทะเลน้อย หรือแหล่งน้ำต่างๆ โดยวิธีใช้ไฟฟ้าซึ่งอ้อมมีผลเสียต่อสัตว์น้ำ คิดเป็นร้อยละ 98.8 เท่ากัน นอกจากนี้ประเด็นดังกล่าว ยังมีประเด็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงประเด็นอื่นๆ ที่สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในอันดับรองลงมา เรียงตามลำดับ คือ ประเด็นถ้าไม่มีการอนุรักษ์สัตว์น้ำไว้บ้าง สัตว์น้ำจะมีโอกาสสูญพันธุ์ได้ ประเด็นการใช้เครื่องมือ เช่น อวนตาถี่ ไช้หนัง จะมีผลกระทบต่อสัตว์น้ำ ประเด็นการจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่มีผลกระทบต่อสัตว์น้ำ คิดเป็นร้อยละ 97.7 เท่ากัน ประเด็นการตื่นเงินของทะเลน้อยหรือแหล่งน้ำต่างๆ มีผลกระทบต่อสัตว์น้ำในทะเล คิดเป็นร้อยละ 97.1 ประเด็นการทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลต่างๆ ลงในทะเลน้อยหรือแหล่งน้ำจะเกิดผลกระทบต่อสัตว์น้ำ และประเด็นถ้าบ้านเรือนริมทะเลน้อยหรือแหล่งน้ำต่างๆ ปล่อยน้ำทิ้งจากครัวเรือนจะเกิดผลกระทบต่อสัตว์น้ำ คิดเป็นร้อยละ 96.5 เท่ากัน ประเด็นการทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำทำให้แหล่งดังกล่าวตื่นเงิน คิดเป็นร้อยละ 91.2 สำหรับประเด็นความรู้เกี่ยวกับความหมายของการอนุรักษ์สัตว์น้ำนั้น พบว่า สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ทราบเป็นอย่างดีว่าการอนุรักษ์สัตว์น้ำ ไม่ได้หมายถึง การสงวนพันธุ์สัตว์น้ำไว้ทั้งหมดโดยไม่จับมาใช้ประโยชน์เลย แต่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้โดยการใช้ให้เกิดความยั่งยืน

ตาราง 4.35 ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่า
ทะเลน้อย

ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
1. การอนุรักษ์สัตว์น้ำ หมายถึง การสงวนพันธุ์สัตว์น้ำไว้ทั้งหมดโดยไม่ จับมาใช้ประโยชน์เลย	64	37.4
2. ถ้าไม่มีการอนุรักษ์สัตว์น้ำไว้บ้าง สัตว์น้ำจะมีโอกาสสูญพันธุ์ได้	167	97.7
3. การทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำทำให้แหล่งดังกล่าวตื้นเขิน	156	91.2
4. การตื้นเขินของทะเลน้อยหรือแหล่งน้ำต่างๆ มีผลกระทบต่อสัตว์น้ำ ในทะเล	166	97.1
5. การทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลต่างๆ ลงในทะเลน้อยหรือแหล่งน้ำจะเกิดผล กระทบต่อสัตว์น้ำ	165	96.5
6. ถ้าบ้านเรือนริมทะเลน้อยหรือแหล่งน้ำต่างๆ ปล่อยน้ำทิ้งจาก ครัวเรือนจะเกิดผลกระทบต่อสัตว์น้ำ	165	96.5
7. การใช้สารเคมีทางการเกษตรในพื้นที่นา ที่สวน ที่อยู่รอบๆ ทะเลน้อย หรือแหล่งน้ำต่างๆ จะเกิดผลกระทบต่อสัตว์น้ำ	169	98.8
8. การจับสัตว์น้ำในทะเลน้อย หรือแหล่งน้ำต่างๆ โดยวิธีใช้ไฟฟ้าช็อตมี ผลเสียต่อสัตว์น้ำ	169	98.8
9. การใช้เครื่องมือ เช่น อวนตาถี่ ไชนั่ง จะมีผลกระทบต่อสัตว์น้ำ	167	97.7
10. การจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่มีผลกระทบต่อสัตว์น้ำ	167	97.7
11. การจับสัตว์น้ำโดยวิธีใช้ยาเบื่อจะมีผลกระทบต่อสัตว์น้ำ	171	100.0

สำหรับภาพรวมของความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของพื้นที่ชุ่มน้ำ
เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ดังแสดงในตาราง 4.36 พบว่า สมาชิกของชุมชนที่เป็นตัวอย่างใน
การศึกษาครั้งนี้มีความรู้ความเข้าใจมากในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง โดยมีคะแนนความรู้ความ
เข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง 7.33 – 11.00 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 97.1 และมีเพียงส่วน
น้อยหรือร้อยละ 2.9 ที่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวในระดับปานกลาง (3.67 – 7.32
คะแนน) ซึ่งสมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจมากเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง ทราบถึง
ประโยชน์และความสำคัญของทรัพยากร ปัญหาและสาเหตุของความเสื่อมโทรมของทรัพยากร
รวมทั้งผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากมีการทำลายหรือสร้างความเสียหายให้แก่ทรัพยากรดังกล่าว

ตาราง 4.36 ระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่า
ทะเลน้อย

ระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
มีความรู้ความเข้าใจมาก (7.33 – 11.00 คะแนน)	166	97.1
มีความรู้ความเข้าใจปานกลาง (3.67 – 7.32 คะแนน)	5	2.9
มีความรู้ความเข้าใจน้อย (0.0 – 3.66 คะแนน)	-	-

(3) ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของสมาชิกในชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ดังแสดงตาราง 4.37 พบว่า สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสัตว์น้ำ นก บัว และแหล่งน้ำจืดต่างๆ ถือเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรการท่องเที่ยวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 98.2 รองลงมา มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นการทำลายนกและทรัพยากรสัตว์น้ำต่างๆ มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 97.1 นอกจากนี้พบว่า สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจกับประเด็นต่างๆ ตามลำดับ คือ ประเด็นป่าไม้ถือเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 96.5 ประเด็นประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 94.2 ประเด็นทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ สิ่งใดก็ตามที่ทั้งที่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ในด้านการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 93.6 ประเด็นการตื่นเงินของทะเลน้อยมีผลกระทบต่อการเล่นเรือเพื่อการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 91.8 ประเด็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์จากกระจูดถือเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 88.9 และประเด็นการให้บริการเรือเช่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวในพื้นที่ เป็นประเด็นที่สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.0

ตาราง 4.37 ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่า
ทะเลน้อย

ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ สิ่งใดก็ตามทั้งที่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ในด้านการท่องเที่ยว	160	93.6
2. ป่าไม้ถือเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรการท่องเที่ยว	165	96.5
3. สัตว์น้ำ นก บัว และแหล่งน้ำจืดต่างๆ ถือเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรการท่องเที่ยว	168	98.2
4. การตื่นเงินของทะเลน้อยมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยว	157	91.8
5. การทำลายนกและทรัพยากรสัตว์น้ำต่างๆ มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยว	166	97.1
6. ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรการท่องเที่ยว	161	94.2
7. ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์จากกระจูด ถือเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรการท่องเที่ยว	152	88.9
8. การให้บริการเรือเช่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวในพื้นที่	130	76.0

สำหรับระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในภาพรวม ดังแสดงในตาราง 4.38 พบว่า สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจมากในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีคะแนนความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว 5.35 – 8.00 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 92.4 มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง (2.68 – 5.34 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 5.8 และยังพบว่าสมาชิกบางส่วน ซึ่งเป็นส่วนน้อยที่มีความรู้ความเข้าใจน้อยในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ตาราง 4.38 ระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
มีความรู้ความเข้าใจมาก (5.35 – 8.00 คะแนน)	158	92.4
มีความรู้ความเข้าใจปานกลาง (2.68 – 5.34 คะแนน)	10	5.8
มีความรู้ความเข้าใจน้อย (0.00 – 2.67 คะแนน)	3	1.8

4.4.3 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ดังแสดงในตาราง 4.39 พบว่า กิจกรรมที่สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมมากกว่าครึ่งหนึ่ง ได้แก่ การเข้าร่วมประชุมในการป้องกันและรักษาทรัพยากรป่าไม้ ประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 57.3 อำนวยความสะดวกและประสานงานแก่เจ้าหน้าที่ในการป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ ประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 52.6 นอกจากนี้ พบว่า การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ เช่น การชักชวนประชาชนทั่วไปให้ช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้ คัดค้านการตัดไม้ทำลายป่า ล่าสัตว์ การทำประมงผิดกฎหมาย คิดเป็นร้อยละ 44.4 การเสนอความคิดเห็นในการป้องกันและรักษาทรัพยากรป่าไม้ ประมง และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวต่อที่ประชุม คิดเป็นร้อยละ 43.9 การทำความเข้าใจกับเพื่อนสมาชิกของชุมชนทั่วไปไม่ให้บุกรุกทำลายป่า ทำประมงผิดกฎหมาย และรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า คิดเป็นร้อยละ 42.7 ประชาสัมพันธ์ให้กับเพื่อนสมาชิกของชุมชนทั่วไปทราบนโยบายรัฐบาลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 38.6 มีส่วนร่วมคัดเลือกราษฎรในท้องถิ่นร่วมปฏิบัติงานป้องกันรักษาทรัพยากรของพื้นที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย และร่วมรณรงค์และส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย คิดเป็นร้อยละ 32.2 มีการรายงานเจ้าหน้าที่เมื่อมีการบุกรุกทำลายป่าไม้ ทำประมงผิดประเภท และทรัพยากรส่วนรวมอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 30.4 มีความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่และกับเพื่อนสมาชิกของชุมชนทั่วไป จับกุมผู้บุกรุกตัดไม้ทำลายป่า ทำประมงผิดประเภท และทรัพยากรส่วนรวมอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 29.2 มีการร่วมกำหนดความต้องการ จัดทำแผนอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย คิดเป็นร้อยละ 28.7 และมีส่วนร่วมเป็นอนุกรรมการป้องกัน อนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย คิดเป็นร้อยละ 20.5 ตามลำดับ

ตาราง 4.39 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
1. เข้าร่วมประชุมในการป้องกันและรักษาทรัพยากรป่าไม้ ประมง และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว	98	57.3
2. เสนอความคิดเห็นในการป้องกันและรักษาทรัพยากรป่าไม้ ประมง และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวต่อที่ประชุม	75	43.9
3. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบนโยบายรัฐบาลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ประมง และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว	66	38.6
4. ชักชวนประชาชนทั่วไปให้ช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้ คัดค้านการตัดไม้ทำลายป่าล่าสัตว์ การทำประมงผิดกฎหมาย	76	44.4
5. ทำความเข้าใจกับประชาชนทั่วไปไม่ให้บุกรุกทำลายป่า ทำประมงผิดกฎหมาย และรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า	73	42.7
6. อำนวยความสะดวกและประสานงานแก่เจ้าหน้าที่ในการป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ ประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยว	90	52.6
7. รายงานเจ้าหน้าที่เมื่อมีการบุกรุกทำลายป่าไม้ ทำประมงผิดประเภท และทรัพยากรส่วนรวมอื่นๆ	52	30.4
8. ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่และประชาชนทั่วไป จับกุมผู้บุกรุกตัดไม้ทำลายป่า ทำประมงผิดประเภท และทรัพยากรส่วนรวมอื่นๆ	50	29.2
9. คัดเลือกรายการในท้องถิ่นร่วมปฏิบัติงานป้องกันรักษาทรัพยากรของพื้นที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย	55	32.2
10. เป็นอนุกรรมการป้องกัน อนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย	35	20.5
11. ร่วมกำหนดความต้องการ จัดทำแผนอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย	49	28.7
12. รณรงค์และส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย	55	32.2

ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ดังแสดงในตาราง 4.40 พบว่า สมาชิกของชุมชนมากกว่าครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 53.2 มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในระดับน้อย (0.00 – 4.00 คะแนน) รองลงมามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในระดับปานกลาง (4.10 – 8.00 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 25.7 และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในระดับมาก (8.10 – 12.00 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 21.1 ตามลำดับ

ตาราง 4.40 ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากร	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
มีส่วนร่วมมาก (8.10 – 12.00 คะแนน)	36	21.1
มีส่วนร่วมปานกลาง (4.10 – 8.00 คะแนน)	44	25.7
มีส่วนร่วมน้อย (0.00 – 4.00 คะแนน)	91	53.2

4.4.4 การปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยว

การปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากร ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม และตอบสนองความต้องการอย่างยั่งยืน มีการป้องกันรักษาให้เกิดผลดีที่สุด แก่คนมากที่สุด อย่างเท่าเทียมกันที่สุด และเป็นเวลายาวนานที่สุดต่อเนื่องกัน ตามวิถีของชุมชนผู้ใช้ทรัพยากร ในการวิจัยครั้งนี้จะมุ่งเน้นไปยังความสามารถของชุมชนในการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดของการปฏิบัติดังกล่าวในแต่ละทรัพยากรตามลำดับ ดังนี้

(1) การปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เพื่อให้การใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและตอบสนองความต้องการอย่างยั่งยืนนั้น ตามหลักการของการอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งประกอบไปด้วยการป้องกันรักษาป่า การปลูกป่า การป้องกันไฟป่า และการเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สามารถอธิบายได้ในตาราง 4.41

การปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีการปฏิบัติในแต่ละประเด็นของการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์

ทรัพยากรป่าไม้เลย มีเพียงบางประเด็นที่มีสัดส่วนของการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และปฏิบัติอยู่บ้าง เป็นบางครั้ง ซึ่งประเด็นเหล่านั้น ได้แก่ การปลูกต้นไม้ตามโครงการปลูกป่าของรัฐ พบว่า มีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอถึงร้อยละ 48.5 และไม่มีการปฏิบัติในประเด็นดังกล่าวเลยเพียงร้อยละ 19.3 ส่วนประเด็นการปลูกต้นไม้ในพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกแผ้วถาง สัดส่วนของผู้ที่ปฏิบัติสม่ำเสมอและไม่เคยปฏิบัติเลยใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 38.0 และ 38.6 สำหรับประเด็นการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่สมาชิกมีการปฏิบัติในลำดับถัดมา ได้แก่ การชักชวนเพื่อนบ้านให้ร่วมกันปลูกป่า ตามนโยบายของรัฐ การดูแลบำรุงรักษาต้นไม้ที่ทำการปลูก การแนะนำเพื่อนบ้านมิให้บุกรุกทำลายป่า การอำนวยความสะดวกและประสานงานแก่เจ้าหน้าที่ในการป้องกันการรักษาป่า การแนะนำเพื่อนบ้านให้ทราบถึงประโยชน์ของป่าไม้และโทษอันเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า การชักชวนเพื่อนบ้านให้ช่วยกันถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับป่าไม้ การอำนวยความสะดวกและประสานงานแก่เจ้าหน้าที่ในการป้องกันไฟป่า การแนะนำเพื่อนบ้านให้ทราบถึงอันตรายอันเกิดจากไฟป่าและชักชวนให้ร่วมกันป้องกันไฟป่า การรายงานผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่เมื่อมีผู้บุกรุกตัดไม้ทำลายป่า การตรวจตราควบคุมป้องกันมิให้เกิดไฟป่า การร่วมผลักดันผู้บุกรุกแผ้วถางป่าในเขตรับผิดชอบของหมู่บ้าน การร่วมกำหนดขอบเขตแหล่งที่ทำกินของหมู่บ้าน การรายงานผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดไฟไหม้ป่า การทำการดับไฟป่าเมื่อเกิดไฟไหม้ป่าขึ้น การตรวจพื้นที่ในเขตรับผิดชอบของหมู่บ้าน และการทำแนวป้องกันไฟป่ารอบหมู่บ้านหรือที่ทำกิน ตามลำดับ

ตาราง 4.41 การปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ประเด็นการปฏิบัติ	ระดับการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จำนวน (n=171)**			
	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติน้อย	บ้างเป็น บางครั้ง	ปฏิบัติ สม่ำเสมอ
การป้องกันรักษาป่า				
1. ตรวจพื้นที่ในเขตรับผิดชอบของหมู่บ้าน	138 (80.7)	9 (5.3)	7 (4.1)	17 (9.9)
2. ร่วมผลักดันผู้บุกรุกแผ้วถางป่าในเขต รับผิดชอบของหมู่บ้าน	126 (73.7)	11 (6.4)	17 (9.9)	17 (9.9)
3. ร่วมกำหนดขอบเขตแหล่งที่ทำกินของหมู่บ้าน	132 (77.2)	8 (4.7)	15 (8.8)	16 (9.4)
4. อำนวยความสะดวกและประสานงานแก่ เจ้าหน้าที่ในการป้องกันการรักษาป่า	92 (53.8)	11 (6.4)	25 (14.6)	43 (25.1)
5. รายงานผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่เมื่อมีผู้บุกรุก ตัดไม้ทำลายป่า	126 (73.7)	10 (5.8)	9 (5.3)	26 (15.2)

ตาราง 4.41 (ต่อ)

ประเด็นการปฏิบัติ	ระดับการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้			
	จำนวน (n=171)**			
	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติ น้อย	บ้างเป็น บางครั้ง	ปฏิบัติ สม่ำเสมอ
การปลูกป่า				
1. ปลูกต้นไม้ตามโครงการปลูกป่าของรัฐ	33 (19.3)	22 (12.9)	33 (19.3)	83 (48.5)
2. ปลูกต้นไม้ในพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกแล้วถาวร	66 (38.6)	12 (7.0)	28 (16.4)	65 (38.0)
3. ดูแลบำรุงรักษาต้นไม้ที่ทำการปลูก	76 (44.4)	17 (9.9)	34 (19.9)	44 (25.7)
การป้องกันไฟป่า				
1. ตรวจสอบควบคุมป้องกันมิให้เกิดไฟป่า	123 (71.9)	11 (6.4)	19 (11.1)	18 (10.5)
2. ทำการดับไฟป่าเมื่อเกิดไฟไหม้ป่าขึ้น	132 (77.2)	8 (4.7)	17 (9.9)	14 (8.2)
3. ทำแนวป้องกันไฟป่ารอบหมู่บ้านหรือที่ทำกิน	135 (78.9)	8 (4.7)	14 (8.2)	14 (8.2)
4. รายงานผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดไฟ ไหม้ป่า	133 (77.8)	7 (4.1)	15 (8.8)	16 (9.4)
5. อำนวยความสะดวกและประสานงานแก่ เจ้าหน้าที่ในการป้องกันไฟป่า	123 (71.9)	6 (3.5)	16 (9.4)	26 (15.2)
การเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้				
1. แนะนำเพื่อนบ้านมิให้บุกรุกทำลายป่า	87 (50.9)	12 (7.0)	27 (15.8)	45 (26.3)
2. ชักชวนเพื่อนบ้านให้ร่วมกันปลูกป่าตาม นโยบายของรัฐ	79 (46.2)	16 (9.4)	21 (12.3)	55 (32.2)
3. แนะนำเพื่อนบ้านให้ทราบถึงอันตรายอันเกิด จากไฟป่าและชักชวนให้ร่วมกันป้องกันไฟป่า	121 (70.8)	9 (5.3)	13 (7.6)	28 (16.4)
4. แนะนำเพื่อนบ้านให้ทราบถึงประโยชน์ของป่า ไม้และโทษอันเกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า	112 (65.5)	9 (5.3)	13 (7.6)	37 (21.6)
5. ชักชวนเพื่อนบ้านให้ช่วยกันถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับป่าไม้	115 (67.3)	10 (5.8)	12 (7.0)	34 (19.9)

หมายเหตุ ** ตัวเลขในวงเล็บหมายถึงร้อยละของการตอบ

ระดับการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิกในชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในภาพรวม ดังแสดงในตาราง 4.42 พบว่า ส่วนใหญ่การปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิกในชุมชนมีน้อย (1.00 – 60.67 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 60.8 มีเพียงร้อยละ 18.1 และ 7.6 ที่มีการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บ้าง (60.68 – 120.34 คะแนน) และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ (120.35 – 180.00 คะแนน) ตามลำดับ สำหรับสมาชิกของชุมชนบางส่วนหรือร้อยละ 13.5 ไม่มีการปฏิบัติใดๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนเลย

ตาราง 4.42 ระดับการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิกในชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากร	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
มีการปฏิบัติสม่ำเสมอ (120.35 – 180.00 คะแนน)	13	7.6
มีการปฏิบัติบ้างเป็นบางครั้ง (60.68 – 120.34 คะแนน)	31	18.1
มีการปฏิบัติน้อย (1.00 – 60.67 คะแนน)	104	60.8
ไม่มีการปฏิบัติ (0 คะแนน)	23	13.5

การวิเคราะห์การปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิกในชุมชน อาจกล่าวได้ว่า การปฏิบัติของสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่จะเน้นไปในเรื่องของการปลูกป่าเป็นหลัก ซึ่งลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นจากการมีโครงการปลูกป่าในโอกาสต่างๆ ของชุมชน และเป็นโครงการหลักๆ ที่บรรจุอยู่ในแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหลายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย กิจกรรมดังกล่าวมักจะขอความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนให้ไปร่วมอยู่เสมอ สำหรับการปฏิบัติในรูปแบบอื่น อาทิ การป้องกันรักษาป่า การป้องกันไฟป่า และการเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น สมาชิกในชุมชนยังมีการปฏิบัติน้อยมาก ทั้งนี้สมาชิกเห็นว่าการปฏิบัติในส่วนดังกล่าวไม่ใช่เป็นหน้าที่ของคนในชุมชน แต่เป็นหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ในระดับคณะกรรมการและผู้นำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่ควรเป็นผู้เข้ามาดูแลและปฏิบัติในกิจกรรมดังกล่าว

(2) การปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย การปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรประมงของสมาชิกในชุมชน สามารถอธิบายรายละเอียด ได้ดังตาราง 4.43

การปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของสมาชิกในชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พบว่า การปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของสมาชิกในชุมชนที่เห็นเด่นชัดที่สุด ได้แก่ ประเด็นการปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือ การทำประมงที่ถูกต้องวิธี เช่น ไม่ใช้วนตาถี่มากเกินไป ใช้ยาเบื่อ ไฟฟ้าช็อต หรือใช้ระเบิดในการจับสัตว์น้ำ เป็นประเด็นที่สมาชิกมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอถึงร้อยละ 44.4 ไม่มีการปฏิบัติในลักษณะดังกล่าวเลย ร้อยละ 33.3 มีการปฏิบัติบางครั้ง และปฏิบัติน้อย ร้อยละ 15.2 และ 7.0 ตามลำดับ ประเด็นที่ไม่มีการดวลง่าเข้าไปจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้าม หรือในช่วงฤดูกาลที่สัตว์น้ำกำลังแพร่ขยายพันธุ์หรือวางไข่ ถือเป็นอีกประเด็นหนึ่งของการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงที่สมาชิกมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอในสัดส่วนพอสมควร คือ ร้อยละ 33.3 มีการปฏิบัติบางครั้ง และปฏิบัติน้อย ร้อยละ 14.6 และ 5.3 ไม่มีการปฏิบัติในประเด็นดังกล่าวเลยถึงร้อยละ 46.8 นอกจากนี้ประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงที่สมาชิกมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอในสัดส่วนพอสมควร ได้แก่ การปล่อยสัตว์น้ำเพิ่มเติมจากธรรมชาติที่มีอยู่ และการพยายามรักษาลึนที่อยู่ของสัตว์น้ำเอาไว้ โดยการขุดลอกคู คลอง บำรุงรักษาลึนที่อยู่ของสัตว์น้ำ อย่างไรก็ตาม ในหลายๆ ประเด็นของการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง ส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนไม่มีการปฏิบัติเพื่อที่จะอนุรักษ์ตามประเด็นเหล่านั้นที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทดแทนการจับตามธรรมชาติ การปรับเปลี่ยนการดักจับสัตว์น้ำในบริเวณต่างๆ โดยมีการสลับหมุนเวียนและสำรวจแหล่งประมงเพิ่มเติม การชักชวนเพื่อนบ้านให้ช่วยกันถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรประมง การแนะนำเพื่อนบ้านให้ทราบถึงประโยชน์และความสำคัญของทรัพยากรประมง การแนะนำหรือชักชวนเพื่อนบ้านในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทดแทนสัตว์น้ำตามธรรมชาติ และการขอความร่วมมือเพื่อนบ้านช่วยกันดูแลเขตหวงห้ามจับสัตว์น้ำ เป็นต้น

ตาราง 4.43 การปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ประเด็นการปฏิบัติ	ระดับการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง			
	จำนวน (n=171)**			
	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติ น้อย	บ้างเป็น บางครั้ง	ปฏิบัติ สม่ำเสมอ
1. มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทดแทนการจับตาม ธรรมชาติ	129 (75.4)	10 (5.8)	16 (9.4)	16 (9.4)
2. มีการปล่อยสัตว์น้ำเพิ่มเติมจากธรรมชาติที่มีอยู่	96 (56.1)	14 (8.2)	24 (14.0)	37 (21.6)
3. ปรับเปลี่ยนการดักจับสัตว์น้ำในบริเวณต่างๆ โดยมีการสลับหมุนเวียนและสำรวจแหล่ง ประมงเพิ่มเติม	126 (73.7)	11 (6.4)	19 (11.1)	15 (8.8)
4. ไม่มีการล่องลำเข้าไปจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้าม หรือในช่วงฤดูกาลที่สัตว์น้ำกำลังแพร่ขยายพันธุ์ หรือวางไข่	80 (46.8)	9 (5.3)	25 (14.6)	57 (33.3)
5. แนะนำหรือชักชวนเพื่อนบ้านในการเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำทดแทนสัตว์น้ำตามธรรมชาติ	119 (69.6)	12 (7.0)	11 (6.4)	29 (17.0)
6. ขอความร่วมมือเพื่อนบ้านช่วยกันดูแลเขตหวง ห้ามจับสัตว์น้ำ	115 (67.3)	12 (7.0)	15 (8.8)	29 (17.0)
7. แนะนำเพื่อนบ้านให้ทราบถึงประโยชน์และ ความสำคัญของทรัพยากรประมง	119 (69.6)	13 (7.6)	18 (10.5)	21 (12.3)
8. ชักชวนเพื่อนบ้านให้ช่วยกันถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับทรัพยากรประมง	126 (73.7)	13 (7.6)	12 (7.0)	20 (11.7)
9. พยายามรักษาถิ่นที่อยู่ของสัตว์น้ำเอาไว้ โดยการ ขุดลอกคู คลอง บำรุงรักษาถิ่นที่อยู่ของสัตว์น้ำ	107 (62.6)	12 (7.0)	17 (9.9)	35 (20.5)

หมายเหตุ ** ตัวเลขในวงเล็บหมายถึงร้อยละของการตอบ

เมื่อพิจารณาภาพรวมของการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของสมาชิกในชุมชนพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ดังแสดงในตาราง 4.44 พบว่า สมาชิกในชุมชนมีการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวน้อย (1.00 – 34.00 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 48.5 รองลงมามีการปฏิบัติบ้างเป็นบางครั้ง (34.01 – 67.00 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 22.8 และมีการปฏิบัติสม่ำเสมอ (67.01 – 100.00 คะแนน) เพียงร้อยละ 7.0 นอกจากนั้นพบว่าสมาชิกในชุมชนไม่มีการปฏิบัติที่เป็นการแสดงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงเลย ถึงร้อยละ 21.6

จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติของชุมชนเป็นไปในลักษณะการปฏิบัติตามกฎระเบียบของข้อกำหนดมากกว่าการที่จะปฏิบัติตามความสำคัญและการมีอยู่ของทรัพยากรประมง ชุมชนยังตระหนักถึงประเด็นดังกล่าวค่อนข้างน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสมาชิกบางส่วนไม่ได้พึ่งพาทรัพยากรดังกล่าวโดยตรง ทำให้การปฏิบัติในแต่ละประเด็นของการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงจึงมีน้อย

ตาราง 4.44 ระดับการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงของสมาชิกในชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากร	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
มีการปฏิบัติสม่ำเสมอ (67.01 – 100.00 คะแนน)	12	7.0
มีการปฏิบัติบ้างเป็นบางครั้ง (34.01 – 67.00 คะแนน)	39	22.8
มีการปฏิบัติน้อย (1.00 – 34.00คะแนน)	83	48.5
ไม่มีการปฏิบัติ (0 คะแนน)	37	21.6

(3) การปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

การปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของสมาชิกในชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ดังแสดงในตาราง 4.45 พบว่า ในประเด็นเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนไม่มีการปฏิบัติในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติที่เห็นเด่นชัดที่สุด คือ การร่วมกำหนดกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี การเรียนรู้การผลิตของที่ระลึกหรือสินค้าพื้นเมือง ซึ่งสมาชิกมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอมากที่สุด คือ ร้อยละ 21.6 ที่มีการปฏิบัติสม่ำเสมอในลำดับรองลงมา คือ การร่วมฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้องกับระบบนิเวศ และวัฒนธรรมชุมชน คิดเป็นร้อยละ 19.3 ประเด็นนอกจากนั้นพบว่าการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และปฏิบัติกันบ้าง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการรักษาสภาพดั้งเดิมที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว การร่วมกำหนดกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ในแหล่งธรรมชาติ (เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย) เช่น กิจกรรมดูนก ศึกษาธรรมชาติ ฯลฯ และการร่วมกำหนดเขตการท่องเที่ยว ตามลำดับ

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับการตลาดการท่องเที่ยว พบว่า สมาชิกมีการปฏิบัติสม่ำเสมอเด่นชัดที่สุดในการช่วยประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว และผู้สนใจทั่วไป รองลงมาเป็นการชักชวนเพื่อนบ้านให้ร่วมกันดูแลทรัพยากรต่างๆ ที่มีส่วนดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น แหล่งน้ำจืดทะเลน้อย บัว นกนานาชนิด เป็นต้น นอกจากนี้มีการ

แนะนำเพื่อนบ้านให้ทราบถึงประโยชน์จากการหวงแหนรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว และชักชวนเพื่อนบ้านให้ช่วยกันถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรต่างๆ ที่มีส่วนดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น แหล่งน้ำจืดทะเลน้อย บัว นกนานาชนิด เป็นต้น

เกี่ยวกับองค์กรและการบริการการท่องเที่ยว พบว่า สมาชิกในชุมชนมีการปฏิบัติในประเด็นดังกล่าวค่อนข้างน้อย แต่ที่เด่นชัดที่สุด คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว และผู้สนใจทั่วไป รองลงมาให้บริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างๆ ในบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย สำหรับการให้บริการที่พักที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นและการให้บริการยานพาหนะขนส่งนักท่องเที่ยว มีการปฏิบัติน้อยมาก

ประเด็นการมีส่วนร่วมในชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่มีปฏิบัติกันน้อยเช่นกัน แต่ที่เด่นชัดที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยตามที่รัฐกำหนดและชุมชนเป็นผู้กำหนด รองลงมาการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อใช้ในการวางแผนจัดการการท่องเที่ยว สำหรับประเด็นการร่วมกับหน่วยงานของรัฐในการจัดการการท่องเที่ยว และการร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยว มีการปฏิบัติกันอย่างสม่ำเสมอและปฏิบัติบ้างบางส่วน ในสัดส่วนที่น้อยเช่นกัน

ตาราง 4.45 การปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ประเด็นการปฏิบัติ	ระดับการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว			
	จำนวน (n=171)**			
	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติ น้อย	บ้างเป็น บางครั้ง	ปฏิบัติ สม่ำเสมอ
ทรัพยากรการท่องเที่ยว				
1. มีส่วนในการรักษาสภาพดั้งเดิมที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว	101 (59.1)	15 (8.8)	24 (14.0)	31 (18.1)
2. ร่วมฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้องกับระบบนิเวศ และวัฒนธรรมชุมชน	106 (62.0)	12 (7.0)	20 (11.7)	33 (19.3)
3. ร่วมกำหนดเขตการท่องเที่ยว	142 (83.0)	7 (4.1)	8 (4.7)	14 (8.2)
4. ร่วมกำหนดกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ในแหล่งธรรมชาติ (เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย) เช่น กิจกรรมดูนก ศึกษาธรรมชาติ ฯลฯ	122 (71.3)	10 (5.8)	8 (4.7)	31 (18.1)
5. ร่วมกำหนดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี เช่น การเรียนรู้การผลิตของที่ระลึกหรือสินค้าพื้นเมือง	113 (66.1)	11 (6.4)	10 (5.8)	37 (21.6)

ตาราง 4.45 (ต่อ)

ประเด็นการปฏิบัติ	ระดับการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว			
	จำนวน (n=171)**			
	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติ น้อย	บ้างเป็น บางครั้ง	ปฏิบัติ สม่ำเสมอ
การตลาดการท่องเที่ยว				
1. ช่วยประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป	101 (59.1)	11 (6.4)	20 (11.7)	39 (22.8)
2. ชักชวนเพื่อนบ้านให้ร่วมกันดูแลทรัพยากรต่างๆ ที่มีส่วนดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น แหล่งน้ำจืดทะเลน้อย บัว นกนานาชนิด เป็นต้น	111 (64.9)	6 (3.5)	17 (9.9)	37 (21.6)
3. แนะนำเพื่อนบ้านให้ทราบถึงประโยชน์จากการหวงแหนรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว	113 (66.1)	11 (6.4)	17 (9.9)	30 (17.5)
4. ชักชวนเพื่อนบ้านให้ช่วยกันถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรต่างๆ ที่มีส่วนดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น แหล่งน้ำจืดทะเลน้อย บัว นกนานาชนิด เป็นต้น	113 (66.1)	14 (8.2)	17 (9.9)	27 (15.8)
องค์กร/การบริหารการท่องเที่ยว				
1. ให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป	111 (64.9)	15 (8.8)	13 (7.6)	32 (18.7)
2. บริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างๆ ในบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย	127 (74.3)	9 (5.3)	13 (7.6)	22 (12.9)
3. ให้บริการที่พักที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น	149 (87.1)	7 (4.1)	5 (2.9)	10 (5.8)
4. ให้บริการยานพาหนะขนส่งนักท่องเที่ยว	151 (88.3)	7 (4.1)	6 (3.5)	7 (4.1)
การมีส่วนร่วมในชุมชน				
1. มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อใช้ในการวางแผนจัดการการท่องเที่ยว	129 (75.4)	13 (7.6)	7 (4.1)	22 (12.9)
2. ร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยว	133 (77.8)	13 (7.6)	8 (4.7)	17 (9.9)
3. มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยตามที่รัฐกำหนดและชุมชนเป็นผู้กำหนด	119 (69.6)	16 (9.4)	7 (4.1)	29 (17.0)
4. ร่วมกับหน่วยงานของรัฐในการจัดการการท่องเที่ยว	132 (77.2)	9 (5.3)	10 (5.8)	20 (11.7)

หมายเหตุ ** ตัวเลขในวงเล็บหมายถึงร้อยละของการตอบ

เมื่อพิจารณาการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในภาพรวม ดังแสดงในตาราง 4.46 พบว่า สมาชิกในชุมชนมีการปฏิบัติที่แสดงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวค่อนข้างน้อย (1.00 – 57.33 คะแนน) คิดเป็นร้อยละ 40.4 รองลงมาไม่มีการปฏิบัติเพื่อแสดงถึงการอนุรักษ์เลย ร้อยละ 36.8 นอกจากนั้นสมาชิกมีการปฏิบัติบ้างเป็นบางครั้ง (57.34 – 113.66 คะแนน) และปฏิบัติสม่ำเสมอ (113.67 – 170.00 คะแนน) ร้อยละ 16.4 และ 6.4 ตามลำดับ

เกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อแสดงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวนี้ สมาชิกในชุมชนมีการปฏิบัติต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวมากที่สุด และให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของพื้นที่ในระดับหนึ่ง แต่สำหรับการปฏิบัติในลักษณะของการเป็นผู้ให้บริการและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวนี้มีน้อยมาก ทั้งนี้สมาชิกในชุมชนถือว่าประเด็นดังกล่าวเป็นหน้าที่หลักของหน่วยงานในท้องถิ่นอยู่แล้ว จึงไม่เห็นความสำคัญในประเด็นดังกล่าวมากนัก

ตาราง 4.46 ระดับการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวของสมาชิกในชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากร	จำนวน (n=171)	ร้อยละ
มีการปฏิบัติสม่ำเสมอ (113.67 – 170.00 คะแนน)	11	6.4
มีการปฏิบัติบ้างเป็นบางครั้ง (57.34 – 113.66 คะแนน)	28	16.4
มีการปฏิบัติน้อย (1.00 – 57.33 คะแนน)	69	40.4
ไม่มีการปฏิบัติ (0 คะแนน)	63	36.8

4.5 ปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการคาดการณ์ว่าชุมชนจะมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ที่พิจารณาจากการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยว พบว่า มีกลุ่มตัวอย่างบางส่วนที่ไม่มีคะแนนการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวเลยหรือคะแนนเป็นศูนย์ (0) ในการวิเคราะห์เพื่อให้คะแนนของกลุ่มดังกล่าวมีความสัมพันธ์ปัจจัยภายในที่ตนเองมีอยู่ ซึ่งในที่นี่ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ได้แก่ อายุของหัวหน้าครอบครัว ระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัวซึ่งจะคิดตามจำนวนปีที่เข้าเรียนในโรงเรียน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ สมาชิกในครัวเรือน

เข้าร่วมแรงงาน รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน รายจ่ายของครัวเรือน หนี้สิน การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ระยะเวลาในตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ระยะทางในการเข้าไปใช้ทรัพยากร การเป็นสมาชิกกลุ่มเพื่อดูแลและรักษาทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ลักษณะการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้น จะทำการประมาณการด้วยวิธีวิเคราะห์แบบจำลองทอบิท โดยผลการประมาณการดังแสดงในตาราง 4.47

ตาราง 4.47 การประมาณการการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง ทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยใช้วิธีวิเคราะห์แบบจำลองทอบิท (Tobit model analysis)

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ประมาณการ		
	การปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้	การปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ ทรัพยากรประมง	การปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ ทรัพยากรการท่องเที่ยว
ค่าคงที่	-0.589 (-0.586)	-1.559 (-1.516)	-2.4282** (-2.220)
จำนวนปีในการศึกษาในโรงเรียน (ปี)	0.102 (0.354)	0.130 (0.447)	0.550* (1.846)
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)	0.735 (1.261)	0.884 (1.524)	0.468 (0.778)
ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)	0.110* (1.648)	-0.042 (-0.358)	-0.032 (-0.463)
แรงงานภาคเกษตรของครัวเรือน (คน)	0.178** (2.284)	0.106 (1.357)	0.679 (0.836)
ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ (ปี)	0.0113 (0.238)	0.014 (0.284)	0.064 (1.296)
ระยะทางในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร (กิโลเมตร)	-0.228* (-1.644)	-0.188 (-1.351)	-0.209 (-1.206)
การมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ ทรัพยากร (คะแนน)	0.498*** (4.150)	0.381*** (3.195)	0.538*** (4.372)
ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ทรัพยากร (คะแนน)	-0.093 (-0.251)	0.530 (1.397)	0.491 (1.219)

ตาราง 4.47 (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ประมาณการ		
	การปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้	การปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ ทรัพยากรประมง	การปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ ทรัพยากรการท่องเที่ยว
ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน (บาทต่อปี)	-0.0000009 (-0.993)	-0.0000008 (-0.839)	0.00002* (1.863)
ขนาดการถือครองที่ดิน (ไร่)	-0.033 (-0.987)	-0.002 (-0.592)	-0.058 (-1.226)
การรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ทรัพยากร (คะแนน)	0.871 (0.859)	0.108 (1.073)	0.270 (0.262)
การเป็นสมาชิกกลุ่มเกี่ยวกับการ อนุรักษ์ทรัพยากร (ตัวแปรหุ่น)	0.374** (2.053)	0.251 (1.362)	0.176 (0.899)
การจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ (ตัวแปรหุ่น)	-0.336* (-1.715)	0.385* (1.942)	0.726*** (3.488)
no of observations	171	171	171
log-likelihood	-777.386	-660.465	-607.975
Standard error of estimate	40.338	26.014	45.355

หมายเหตุ *** คือ ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.01$

** คือ ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$

* คือ ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.10$

ตัวเลขในวงเล็บ คือ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (asymptotic standard error)

(1) ผลการประมาณค่าแบบจำลองการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ผลการประมาณค่าแบบจำลองการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ตัวแปรการมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.01$ ในขณะที่ตัวแปรแรงงานภาคเกษตรของครัวเรือน และตัวแปรการเป็นสมาชิกกลุ่มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพ ของหัวหน้าครัวเรือน (ปี) ระยะทางในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร (กิโลเมตร) และการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.10$

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางสถิติ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของการมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร มีเครื่องหมายเป็นบวกตามที่ได้คาดการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า การมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร ส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเชิงบวก กล่าวคือ หากสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรมากขึ้น การปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ก็จะยิ่งมากขึ้น ประเด็นที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่เด่นชัด คือ การเข้าร่วมประชุมในการป้องกันและรักษาทรัพยากรป่าไม้ ฉะนั้น ถ้าสมาชิกสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มากขึ้น การปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ก็จะยิ่งมากขึ้นตามไปด้วย

ค่าสัมประสิทธิ์ของแรงงานภาคเกษตรของครัวเรือนมีเครื่องหมายเป็นบวกตามที่ได้คาดการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า แรงงานภาคเกษตรของครัวเรือนส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเชิงบวก กล่าวคือ แรงงานภาคเกษตรของครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาคการเกษตรที่อิงทรัพยากรของพื้นที่ และอยู่ใกล้ชิดกับทรัพยากรมากที่สุด ความเป็นไปได้ที่แรงงานเหล่านั้นจะเห็นถึงความเปลี่ยนแปลง หรือความมีอยู่ของทรัพยากรมากกว่าแรงงานในส่วนอื่นๆ และแรงงานเหล่านั้นย่อมตระหนักดีว่ากิจกรรมการเกษตรที่ตนทำนั้นต้องอาศัยทรัพยากรของพื้นที่เป็นสำคัญ ความเสื่อมโทรม หรือสูญเสียทรัพยากรย่อมส่งผลกระทบต่ออาชีพ ดังนั้น เมื่อชุมชนมีผู้ใช้แรงงานด้านเกษตรมาก การปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ก็จะยิ่งมากขึ้นตามไปด้วย

สำหรับค่าสัมประสิทธิ์ของการเป็นสมาชิกกลุ่มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรซึ่งเป็นตัวแปรหุ่น มีเครื่องหมายเป็นบวกตามที่ได้คาดการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเชิงบวก กล่าวคือ สมาชิกของชุมชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรจะมีคะแนนการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่ากลุ่มที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร หรืออาจกล่าวได้ว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรจะส่งผลให้คะแนนการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สูงขึ้น

ค่าสัมประสิทธิ์ของประสบการณ์ในการประกอบอาชีพของหัวหน้าครัวเรือน (ปี) มีเครื่องหมายเป็นบวกตามที่ได้คาดการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพของหัวหน้าครัวเรือน (ปี) ส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเชิงบวก กล่าวคือ สมาชิกของชุมชนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรสำคัญๆ ของพื้นที่ และการมีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ

ดังกล่าวเป็นระยะเวลาาน ย่อมส่งผลกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สูงขึ้นตามไปด้วย

ค่าสัมประสิทธิ์ของระยะทางในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร (กิโลเมตร) มีเครื่องหมายเป็นลบตามที่ได้อาคาการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า ระยะทางในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร (กิโลเมตร) ส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเชิงลบ กล่าวคือ หากระยะทางในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรยิ่งใกล้ ส่งผลให้การปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สูงขึ้น อาจกล่าวได้ว่า การที่สมาชิกของชุมชนอยู่ใกล้แหล่งทรัพยากร และได้เห็นถึงความเป็นไปของทรัพยากรตามเวลา ไม่ว่าจะเข้าไปในด้านบวกหรือลบ ย่อมส่งผลต่อความรู้สึกหวงแหนทรัพยากรดังกล่าว

และค่าสัมประสิทธิ์ของการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นตัวแปรหุ่น มีเครื่องหมายเป็นลบตามที่ได้อาคาการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า การจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเชิงลบ กล่าวคือ สมาชิกของชุมชนอาศัยอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในสัดส่วนที่สูง จะมีการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่าสมาชิกของชุมชนอาศัยอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในสัดส่วนต่ำ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า การจัดการทรัพยากรป่าไม้ขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้นไม่เด่นชัด และใช้เวลายาวนานกว่าจะเห็นผล และมีความเกี่ยวข้องกับการทำมาหากินของชุมชนไม่มากนัก ซึ่งแตกต่างกับประเด็นของทรัพยากรประมง และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว

(2) ผลการประมาณค่าแบบจำลองการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรประมง

ผลการประมาณค่าแบบจำลองการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรประมง พบว่า การมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรประมงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.01$ ในขณะที่ตัวแปรการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรประมงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.10$

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรประมงในทางสถิติ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของการมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร มีเครื่องหมายเป็นบวกตามที่ได้อาคาการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า การมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร ส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรประมงในเชิงบวก กล่าวคือ หากสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรมากขึ้น การปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงก็จะยิ่งมากขึ้น

สำหรับค่าสัมประสิทธิ์ของจำนวนปีในการศึกษาในโรงเรียน มีเครื่องหมายเป็นบวก ตามที่ได้คาดการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า จำนวนปีในการศึกษาในโรงเรียนของสมาชิกของชุมชนส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงบวก กล่าวคือ หากสมาชิกของชุมชนมีจำนวนปีในการศึกษาในโรงเรียนสูง จะมีการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวมากตามไปด้วย ซึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับระดับการศึกษาข้างต้น พบว่า สมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ดังนั้นเพื่อให้การปฏิบัติต่อทรัพยากรในเชิงอนุรักษ์มีมากขึ้น จึงควรเน้นเพิ่มความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนไปยังเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่มีโอกาสในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น และต้องไม่ละเลยที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรของคนรุ่นเก่าไปยังคนรุ่นใหม่เหล่านั้นด้วย

ค่าสัมประสิทธิ์ของค่าใช้จ่ายของครัวเรือน มีเครื่องหมายเป็นบวกซึ่งไม่ได้เป็นไปตามที่คาดการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงบวก กล่าวคือ สมาชิกของชุมชนมีค่าใช้จ่ายของครัวเรือนมากขึ้น จะมีการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวสูง ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่วางไว้ แต่หากพิจารณาในแง่มุมหนึ่ง ถ้าสมาชิกในชุมชนที่ต้องพึ่งพาแหล่งรายได้จากการท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นหลัก อาทิ ผู้ประกอบอาชีพขับเรือนำเที่ยวในทะเลน้อย ผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากกระจูด เป็นต้น สมาชิกเหล่านี้เมื่อได้รับความกดดันจากภาวะที่รายได้ไม่ครอบคลุมรายจ่าย และรู้ว่ารายได้ของตนเองมาจากการพึ่งพาทรัพยากรการท่องเที่ยว น่าจะส่งผลให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวมากขึ้น

กล่าวโดยสรุปสำหรับผลการประมาณค่าแบบจำลองการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ประมง และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีปัจจัยภายในบางปัจจัยที่มีส่งผลต่อการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งสามเหมือนกัน นั่นคือ การมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร การเป็นสมาชิกในองค์กรบริหารส่วนตำบลที่มีและไม่มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยประเด็นของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร มีทิศทางไปในแนวเดียวกัน และมีความสอดคล้องกับการศึกษาของศักดิ์พิชิต จุลฤกษ์ (2542: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิ้ว จังหวัดจันทบุรี โดยพบว่า การร่วมกิจกรรมในกลุ่มมีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสุณีย์ บุญกำเนิด (2541:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสัมฤทธิ์ผลของการจัดการทรัพยากรประมงในชุมชนแหลมโพธิ์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา พบว่า สัมฤทธิ์ผลของการจัดการทรัพยากรประมงเกิดจากการประสานสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอกองค์กร ปัจจัยภายในได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ภาวะผู้นำ

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และการพึ่งพาทรัพยากรประมงของชุมชน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบาย และการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับนโยบายหน่วยงานภาครัฐบาล บทบาทที่เกื้อหนุนขององค์กรเอกชน ความเอาใจใส่ของสื่อมวลชน และบทบาทของนักวิชาการด้านการศึกษาวิจัย ซึ่งจะเห็นได้ว่า การที่สมาชิกของชุมชนได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร จะทำให้สมาชิกชุมชนปฏิบัติต่อทรัพยากรในเชิงอนุรักษ์มากขึ้น และหากส่วนร่วมเกิดขึ้นสม่ำเสมอที่มีการปฏิบัติมากขึ้นตามไปด้วย

สำหรับประเด็นการเป็นสมาชิกในองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีและไม่มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า มีผลต่อการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรทั้งสามประเภท แต่มีทิศทางแตกต่างกัน โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งแตกต่างจากทรัพยากรประมง และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว อาจกล่าวได้ว่า ทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยได้รับงบประมาณในการดูแลรักษาจากรัฐไปสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง นั่นคือ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ดังนั้น งบประมาณในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล จึงมุ่งเน้นไปที่การจัดการทรัพยากรประมง และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวเป็นหลัก งบประมาณจัดสรรเพื่อสร้างรายได้ที่เป็นตัวเงินกลับมาให้กับท้องถิ่น แต่อาจจะไม่กระจายให้แก่สมาชิกได้ทั่วถึงทุกคน ในทางตรงข้ามงบประมาณของหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรงนั้น ผลกลับมาให้กับชุมชนในทางอ้อม โดยที่สมาชิกของชุมชนได้รับทั่วถึงทุกคน

4.6 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

4.6.1 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พบว่า ปัญหาต่างๆ ในการจัดการตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง มีรายละเอียดดังนี้ (ตาราง 4.48)

(1) ด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พบว่ามีปัญหาด้านการให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับทรัพยากรไม้ทั่วถึงทุกพื้นที่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 3.51 รองลงมา มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่และประชาชนเกี่ยวกับเรื่องการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 2.92 และปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่เข้ามาดูแลเท่าที่ควร ร้อยละ 1.75 ตามลำดับ

(2) ด้านทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง พบปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ปัญหาไฟป่าที่เกิดจากการลักลอบเผาป่า คิดเป็นร้อยละ 14.62 ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาป่าไม้ลดจำนวนลงมากกว่าเดิม คิดเป็นร้อยละ 1.75 เท่ากัน ซึ่งจากปัญหาดังกล่าว

เชื่อมโยงไปสู่ปัญหากระจุยลดลง คิดเป็นร้อยละ 2.34 ปัญหาสัตว์น้ำในพื้นที่พรุลดลง และปัญหาลักลอบจับสัตว์ป่า คิดเป็นร้อยละ 1.17 เท่ากัน ตามลำดับ

(3) ด้านนโยบายของรัฐ และด้านอื่นๆ พบปัญหาการกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าไม่ชัดเจน คิดเป็นร้อยละ 1.75 ทำให้เกิดการกระทบกระทั่งในเรื่องการรุกป่าพื้นที่ป่า ซึ่งมีให้เห็นในหลายพื้นที่ รอบเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย สำหรับโครงการของรัฐเกี่ยวกับการส่งเสริมให้มีการปลูกปาล์ม น้ำมัน คิดเป็นร้อยละ 1.17 และโครงการก่อสร้างต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 0.58 เช่น การสร้างเขื่อน สร้างถนน พบว่ามีผลกระทบต่อกรรูกป่าพื้นที่ป่าไม้ และทำลายทรัพยากรป่าไม้ค่อนข้างมาก นอกจากนั้นปัญหาไม่มีที่ทำกินของสมาชิกในชุมชนบางส่วน คิดเป็นร้อยละ 2.92 ซึ่งสมาชิกที่เกิดจากการขยายครัวเรือน และการอพยพเข้ามา เมื่อสภาพที่ทำกินไม่เพียงพอจึงมีการลักลอบรุกป่าพื้นที่ป่าเพื่อทำกิน และปัญหาภาวะผู้นำไม่เข้มแข็ง คิดเป็นร้อยละ 1.17 สมาชิกในชุมชนเห็นว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่ทำให้การจัดการทรัพยากรในพื้นที่ไม่ประสบความสำเร็จ ผู้นำไม่เห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรอื่นๆ ที่ส่งผลโดยตรงต่อวิถีความเป็นอยู่ของชุมชน อย่างไรก็ตาม ปัญหานี้ ไม่ได้เกิดขึ้นทุกพื้นที่

ตาราง 4.48 ความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนกับประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้

ปัญหา	จำนวน (n=171)*	ร้อยละ
การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย		
- การให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับทรัพยากรไม่ทั่วถึงทุกพื้นที่	6	3.51
- ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสิทธิในการทำการเกษตรในพื้นที่	5	2.92
- เจ้าหน้าที่ไม่เข้ามาดูแลเท่าที่ควร	3	1.75
ทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง		
- การลักลอบเผาป่า/ไฟฟ้า	25	14.62
- กระจุยเริ่มลดลง	4	2.34
- ป่าไม้ลดจำนวนลงมากกว่าเดิม	3	1.75
- การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า	3	1.75
- สัตว์น้ำในพื้นที่พรุลดลง	2	1.17
- ลักลอบจับสัตว์ป่า	2	1.17

ตาราง 4.48 (ต่อ)

ปัญหา	จำนวน (n=171)*	ร้อยละ
นโยบายของรัฐ		
- การกำหนดขอบเขตไม่ชัดเจน	3	1.75
- โครงการปลูกปาล์มน้ำมัน	2	1.17
- โครงการก่อสร้างต่างๆ เช่น การสร้างเขื่อน สร้างถนน	1	0.58
ปัญหาอื่นๆ		
- ไม่มีที่ทำกิน	5	2.92
- ผู้นำไม่เข้มแข็ง	2	1.17

หมายเหตุ * สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

สำหรับข้อเสนอแนะที่มีต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิกในชุมชนที่เป็นตัวอย่าง
ดังแสดงในตาราง 4.49 มีรายละเอียดดังนี้

(1) การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ปัญหาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยนั้น สมาชิกของชุมชนมี
ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยให้เจ้าหน้าที่และประชาชนจัดการประชุมเพื่อให้ความรู้
เกี่ยวกับป่าไม้ และการอนุรักษ์ให้มากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 4.68 ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้
ควรมีความจริงจัง เข้มงวดในการจับกุมผู้ตัดไม้ทำลายป่าและประณิประนอมบ้างในบางกรณี เพื่อ
ลดความขัดแย้ง คิดเป็นร้อยละ 1.75 ให้มีการอบรมให้ความรู้ที่ประโยชน์ที่ได้รับจากการปลูกป่า
และการป้องกันไฟป่า คิดเป็นร้อยละ 1.17 และเจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลในพื้นที่ให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่
คิดเป็นร้อยละ 0.58 ตามลำดับ

(2) ทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง

จากปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง สมาชิกของชุมชนมี
ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว โดยให้รัฐส่งเสริมการปลูกป่าป้องกันภัยแล้ง และให้มี
โครงการปลูกป่าต่อเนื่องและมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 11.11 เปิดโอกาสให้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า
ไม้บ้างตามความจำเป็นและเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 4.68 ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรในรูปแบบต่างๆ
ให้มากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 4.09 แก้ไขปัญหาเรื่องไฟป่าให้เป็นรูปธรรม เช่น การทำแนวป้องกันไฟ
ป่า คิดเป็นร้อยละ 2.92 จัดสรรพื้นที่ปลูกต้นกระจุต คิดเป็นร้อยละ 11.7 และให้มีการปลูกป่าเพื่อ
ช้บน้ำให้มีแหล่งน้ำจืดมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 0.58 ตามลำดับ

(3) นโยบายของรัฐ

จากปัญหาที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ชุ่มน้ำ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย สมาชิกของชุมชนที่เป็นตัวอย่างเห็นว่าควรศึกษาผลกระทบที่มีต่อทรัพยากรก่อนที่จะก่อสร้างตามโครงการของรัฐ ให้มีการแบ่งเขตให้ชัดเจน การจัดการที่มีการเข้ามาดูแลของทุกฝ่ายควบคู่ไปด้วย ออกกฎหมายที่ยุติธรรมกับประชาชน และข้อเสนอแนะอื่นๆ ออกโฉนดให้ชาวบ้านสำหรับพื้นที่ที่มีความเหมาะสม ช่วยเหลือชาวบ้านให้มีงานทำ ชักชวนนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในเขตจะได้มีรายได้ คิดเป็นร้อยละ 0.58 เท่ากัน

ตาราง 4.49 ความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนกับประเด็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้

ข้อเสนอแนะ	จำนวน (n=171)*	ร้อยละ
การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย		
- ให้มีการจัดการประชุมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับป่าไม้ และการอนุรักษ์ให้มากขึ้น	8	4.68
- เจ้าหน้าที่ป่าไม้ปฏิบัติอย่างจริงจัง เข้มงวดในการจับกุมผู้ตัดไม้ทำลายป่าและประณิประนอมบ้างในบางกรณี เพื่อลดความขัดแย้ง	3	1.75
- ให้มีการอบรมให้ความรู้ว่ประโยชน์ที่ได้รับจากการปลูกป่าและการป้องกันไฟป่า	2	1.17
- เจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลในพื้นที่ให้มากขึ้น	1	0.58
ทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง		
- ส่งเสริมการปลูกป่าป้องกันภัยแล้งโดยให้มีโครงการปลูกป่าให้มากขึ้น	19	11.11
- เปิดโอกาสให้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าไม้บ้างตามความจำเป็นและเหมาะสม	8	4.68
- ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรในรูปแบบต่างๆ ให้มากขึ้น	7	4.09
- แก้ไขปัญหาเรื่องไฟป่าให้เป็นรูปธรรม เช่น การทำแนวป้องกันไฟป่า	5	2.92
- จัดสรรพื้นที่ปลูกต้นกระจูด	2	1.17
- ให้มีการปลูกป่าพรุเพื่อซับน้ำให้มีแหล่งน้ำจืดมากขึ้น	1	0.58

ตาราง 4.49 (ต่อ)

ข้อเสนอแนะ	จำนวน (n=171)*	ร้อยละ
นโยบายของรัฐ		
- ควรศึกษาผลกระทบที่มีต่อทรัพยากรก่อนที่จะก่อสร้างตาม โครงการ ของรัฐ	1	0.58
- ให้มีการแบ่งเขตให้ชัดเจน	1	0.58
- ให้มีการจัดการที่มีการเข้ามาดูแลของทุกฝ่ายควบคู่ไปด้วย	1	0.58
- ออกกฎหมายที่ยุติธรรมกับประชาชน	1	0.58
ข้อเสนอแนะอื่นๆ		
- ออกโฉนดให้ชาวบ้าน	3	1.75
- ช่วยเหลือชาวบ้านให้มีงานทำ	1	0.58
- ชักชวนนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในเขตจะได้มีรายได้	1	0.58

หมายเหตุ * สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.6.2 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรประมง

สำหรับประเด็นความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการทรัพยากรประมงของสมาชิกในชุมชนที่เป็นตัวอย่าง ดังแสดงในตาราง 4.50 พบว่า ปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ปัญหาที่เกิดกับทรัพยากรประมง และปัญหาอื่นๆ จากความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนที่เป็นตัวอย่าง สามารถเรียงตามลำดับความสำคัญๆ ได้แก่ ปัญหาสัตว์น้ำลดน้อยลง หรือสูญพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 14.62 ปัญหาการลักลอบจับสัตว์น้ำ ในเขตหวงห้ามหรือเขตอนุรักษ์ คิดเป็นร้อยละ 8.77 ปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่มีความเด็ดขาดในการปฏิบัติหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 5.85 ปัญหาผู้นำไม่มีแนวคิดในการจัดการ คิดเป็นร้อยละ 5.26 ปัญหาของสมาชิกไม่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สัตว์น้ำ คิดเป็นร้อยละ 2.34 และวัชพืชน้ำโดยเฉพาะผักตบชวาที่เพิ่มมากขึ้น และกำจัดได้ยาก คิดเป็นร้อยละ 0.58 ตามลำดับ

ตาราง 4.50 ความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนกับประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรประมง

ปัญหา	จำนวน (n=171)*	ร้อยละ
การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ		
- เจ้าหน้าที่ไม่มีความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติหน้าที่	10	5.85
ทรัพยากรประมง		
- สัตว์น้ำลดน้อยลงหรือสูญพันธุ์	25	14.62
- การลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้ามหรือเขตอนุรักษ์	15	8.77
- วัชพืชน้ำโดยเฉพาะผักตบชวาที่เพิ่มมากขึ้น และกำจัดได้ยาก	1	0.58
ปัญหาอื่นๆ		
- ผู้นำไม่มีแนวคิดในการจัดการ	9	5.26
- ไม่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สัตว์น้ำ	4	2.34

หมายเหตุ * สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

สำหรับข้อเสนอแนะของสมาชิกในชุมชนที่เป็นตัวอย่างต่อการแก้ปัญหาในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรประมง ดังแสดงในตาราง 4.51 มีรายละเอียดดังนี้

สมาชิกของชุมชนที่เป็นตัวอย่างมีข้อเสนอแนะต่อการจัดการทรัพยากรประมงของพื้นที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยกวัดขันเรื่องการใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย เช่น ตาข่ายตาถี่ คิดเป็นร้อยละ 4.68 สำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทรัพยากรประมง เรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ ให้มีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำให้มากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 10.53 รองลงมาควรให้ความรู้เกี่ยวกับการจับสัตว์น้ำที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการหลีกเลี่ยงการจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ การใช้เครื่องมือที่ไม่ทำลายสัตว์น้ำ คิดเป็นร้อยละ 5.85 นอกจากนั้นควรส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พร้อมทั้งให้ความรู้เรื่องพันธุ์ วิธีการเลี้ยง สัตว์น้ำสูญพันธุ์และลดน้อยลงทางผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือทางรัฐบาลควรช่วยจัดโครงการของการประมงที่เห็นเป็นรูปธรรม จัดให้มีการรวมกลุ่มเพื่อเลี้ยงสัตว์น้ำ พัฒนาแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทดแทนการจับธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 2.92, 2.34, 1.75 และ 1.17 ตามลำดับ

สำหรับข้อเสนอแนะอื่นๆ เรียงตามลำดับความสำคัญ คือ มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สัตว์น้ำ การร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ กับประชาชนในการช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรประมง จัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้นเพื่อทำการดูแลทรัพยากรประมง ประมงต้องมี

การจำกัดพื้นที่ในการทำประมง มีขอบเขตของพื้นที่หวงห้ามชัดเจน คิดเป็นร้อยละ 2.92, 1.17, 0.58 และ 0.58 ตามลำดับ

ตาราง 4.51 ความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนกับประเด็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรประมง

ข้อเสนอแนะ	จำนวน (n=171)*	ร้อยละ
การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ		
- ควรกวดขันเรื่องการใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย เช่น ตาข่าย ตาถี่	8	4.68
ทรัพยากรประมง		
- ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำให้มากขึ้น	18	10.53
- ควรให้ความรู้เกี่ยวกับการจับสัตว์น้ำที่ถูกต้อง โดยเฉพาะ การหลีกเลี่ยงการจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ การใช้เครื่องมือ ที่ไม่ทำลายสัตว์น้ำ	10	5.85
- ส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พร้อมทั้งให้ความรู้เรื่องพันธุ์ วิธีการเลี้ยง	5	2.92
- สัตว์น้ำสูญพันธุ์และลดน้อยลงทางผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือทางรัฐบาล ควรช่วยจัดโครงการของการประมงที่เห็นเป็นรูปธรรม	4	2.34
- จัดให้มีการรวมกลุ่มเพื่อเลี้ยงสัตว์น้ำ	3	1.75
- พัฒนาแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทดแทนการจับธรรมชาติ	2	1.17
ข้อเสนอแนะอื่นๆ		
- ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สัตว์น้ำ	5	2.92
- การร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ กับประชาชนในการช่วยกันดูแลรักษา ทรัพยากรประมง	2	1.17
- จัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้นเพื่อทำการดูแลทรัพยากรประมง	1	0.58
- กรมประมงต้องมีการจำกัดพื้นที่ในการทำประมง มีขอบเขตของ พื้นที่หวงห้ามชัดเจน	1	0.58

หมายเหตุ * สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.6.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนกับประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังตาราง 4.52 พบว่า ปัญหาไม่มีสถานที่สวยงามที่เป็นน่าสนใจของนักท่องเที่ยว ปัญหาขาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ ปัญหาการลักลอบยิงนก ปัญหาการให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการนำเที่ยว ยังไม่เป็นระบบ ผู้ให้บริการขาดความรู้ในการให้บริการ ตลอดจนการแนะนำแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังพบปัญหางบประมาณไม่พอต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และปัญหาเกี่ยวกับน้ำเค็มจากการทำบ่อกักไหลเข้ามาวนน้ำจืดทำให้สภาพทรัพยากรที่สวยงามถูกทำลาย ตามลำดับ

ตาราง 4.52 ความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนกับประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ปัญหา	จำนวน (n=171)*	ร้อยละ
ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว		
- ไม่มีสถานที่สวยงามที่เป็นน่าสนใจของนักท่องเที่ยว	13	7.60
- มีการลักลอบยิงนก	5	2.92
- ปัญหาเกี่ยวกับน้ำเค็มจากการทำบ่อกักไหลเข้ามาวนน้ำจืด ทำให้สภาพทรัพยากรที่สวยงามถูกทำลาย	2	1.17
ปัญหาอื่นๆ		
- ขาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในพื้นที่	7	4.09
- การให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการนำเที่ยว ยังไม่เป็นระบบ ผู้ให้บริการขาดความรู้ในการให้บริการ ตลอดจนการแนะนำแหล่งท่องเที่ยว	4	2.34
- มีงบประมาณไม่พอต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	3	1.75

หมายเหตุ * สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

สำหรับความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนที่เป็นตัวอย่างกับประเด็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังแสดงตาราง 4.53 กรณีข้อเสนอแนะต่อทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ตามลำดับความสำคัญ พบว่า ให้มีการพัฒนาและการจัดแหล่งท่องเที่ยวและเตรียมความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้มากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 2.34 ให้ประชาชนร่วมกันอนุรักษ์

ทรัพยากรการท่องเที่ยว และให้ทำแนวป้องกันน้ำเค็มไม่ให้ไหลมาลงแหล่งน้ำจืด คิดเป็นร้อยละ 1.75 และ 0.58 ตามลำดับ ข้อเสนอแนะอื่นๆ ได้แก่ เพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 6.43 นอกจากนี้เสนอแนะให้มีงบประมาณเพิ่มขึ้นในการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว จัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น และดูแลเกี่ยวกับระบบความปลอดภัยและความเรียบร้อยต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 1.17 เท่ากัน

ตาราง 4.53 ความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนกับประเด็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ	จำนวน (n=171)*	ร้อยละ
ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว		
- ให้มีการพัฒนาและการจัดแหล่งท่องเที่ยวและเตรียมความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้มากขึ้น	12	2.34
- ให้ประชาชนร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว	3	1.75
- ให้ทำแนวป้องกันน้ำเค็มไม่ให้ไหลมาลงแหล่งน้ำจืด	1	0.58
ข้อเสนอแนะอื่นๆ		
- เพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเพิ่มขึ้น	13	6.43
- ให้มีงบประมาณเพิ่มขึ้นในการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว	2	1.17
- จัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น	2	1.17
- ดูแลเกี่ยวกับระบบความปลอดภัยและความเรียบร้อยต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว	2	1.17

หมายเหตุ * สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ